

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS INSTITUTAS**

**Edukologijos magistratūros (specializacija: švietimo vadyba) studijų
programa**

DIANA VENCKIENĖ

**PAGRINDINIO MUZIKINIO UGDYMO PROGRAMOS MOKINIŲ
LYDERYSTĖS GEBĖJIMŲ RAIŠKA MUZIKOS MOKYKLOJE: ATVEJO
ANALIZĖ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas

doc. dr. Ramutė Gaučaitė

Darbas originalus
(studento parašas)

Šiauliai, 2020

Parengto baigiamojo magistro darbo savarankiškumo patvirtinimas

Patvirtinu, kad įteikiamas baigiamasis magistro darbas „Pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokinių lyderystės gebėjimų raiška muzikos mokykloje: atvejo analizė“ yra:

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame universitete / institute Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nėra medžiagos iš kitų autorių darbų, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateiktas visas panaudotos literatūros sąrašas.

Liana Venckienė
Vardas, pavardė

[Signature]
parašas

SANTRAUKA

PAGRINDINIO MUZIKINIO UGDYMO PROGRAMOS MOKINIŲ LYDERYSTĖS GEBĖJIMŲ RAIŠKA MUZIKOS MOKYKLOJE: ATVEJO ANALIZĖ

Lyderystė - tai tikslingas abipusis mokymasis bendruomenėje. Mokymasis ir lyderystės yra glaudžiai susiję - aukštą lyderystės lygį pasiekusioje mokykloje mokiniai ir mokosi, ir tampa lyderiais. Mokiniam ugdytis, lavėti ir mokytis reikalinga tokia aplinka, kai žmogus gali dalyvauti lyderystės veikloje, ko pasekoje, keičiasi jo požiūris į pasaulį, pasiekia aukštesnę dorovinę kultūrą ir gali drąsiai spręsti sudėtingus klausimus (Lambert, 2011). Lyderystė – tai gebėjimas padėti mokytis kitiems, mokytis iš kitų ir paveikti kitų mokymąsi. L. Lambert, 2011

Temos aktualumas ir naujumas. Vienas iš XXI a. iššūkių, su kuriuo šiandien susiduria pasaulis, yra lyderių stoka. „Tapti lyderiu reiškia tapti autentiška asmenybe, suvokti savo asmeninius gebėjimus ir galimybes“ (West-Burnham, Ireson, 2010¹). Lyderystė siejama su kūrybiškumu, gebėjimu kritiškai mąstyti, būti iniciatyviu, inovatyviu, nuolat besimokančiu ir pan. Tai nėra prigimtinė duotybė, to reikia išmokti, tad švietimui tenka svarbus vaidmuo. Lyderystės gebėjimų ugdymas turėtų būti nuolatinis, nepertraukiamas procesas, kuris prasidėtų nuo vaikystės.

Tyrimo problema. Muzikos mokykloje ugdant vaikus dažniausiai dėmesys fokusuojamas į muzikinei veiklai svarbius dalykinius pasiekimus, meninių gebėjimų ugdymą, todėl neretai be dėmesio lieka asmenybės brandai reikšmingi dalykai. Dėmesio stokojama ir lyderystės gebėjimų ugdymui(si). Todėl svarbu analizuoti lyderystės gebėjimų raiškos prielaidas, jų tobulinimo galimybes idant būtų siekiama visapusiško asmens ugdymo(si) sėkmės. **Tyrimo tikslas:** atskleisti muzikos mokyklos pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokinių lyderystės gebėjimų raiškos ypatumus ir numatyti tobulinimo galimybes konkrečioje ugdymo institucijoje. Tyrimo tikslui pasiekti pasitelkta teorinės ir metodinės literatūros analizė, aprašomoji dokumentų turinio (content) analizė, pusiau struktūruotas interviu raštu. Tyrimo dalyvavo 16 muzikos mokyklos mokytojų ir 14 pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokinių.

Svarbiausios empirinio tyrimo išvados. Mokslinės ir metodinės literatūros šaltinių analizė parodė, kad transformacinės lyderystės tipas išplečia muzikos mokyklos mokinių lyderystės gebėjimų raišką ir užima reikšmingą vietą mokyklos aplinkoje. **Aprašomoji dokumentų turinio (content) analizė** padėjo įžvelgti, kaip teorinės nuostatos įtvirtintos lokaliuose dokumentuose, kiek lyderystės gebėjimų raiška ir ugdymas yra svarbūs konkrečioje ugdymo institucijoje ir kaip jos yra įtvirtintos mokyklos įstatyminėje bazėje. **Pusiau struktūruotas interviu** ir jo metu gautų duomenų **kokybinė analizė** padėjo išryškinti, kad muzikos mokyklos vykdomoje veikloje mokytojai daugiau susifokusavę į muzikos dalyko akademinis pasiekimus. Juos ugdant reiškiasi ir lyderiams būdingi gebėjimai. Lyderystės gebėjimų ugdymas yra daugiau kaip savaimė atsirandanti proceso organizavimo pasekmė, nei gerai apgalvotas ir kryptingai siekiamas tikslas. Siekiant tobulinti lyderystės gebėjimų raišką rekomenduojama apsvarstyti transformacinės lyderystės modelį ir ugdymo programose taikyti savivaldžio mokymo(si) galimybes.

Esminei žodžiai: Lyderis, lyderystės gebėjimai, muzikos mokykla, gebėjimai, ugdymas, muzikavimas, pagrindinio muzikinio ugdymo programa.

¹ West-Burnham, J., Ireson, J., 2010. Lyderių ugdymas ir asmeninis efektyvumas. Nacionalinė mokyklų vadovų kolegija.

SUMMARY

EXPRESSION OF LEADERSHIP CAPABILITIES OF PRINCIPAL MUSICAL EDUCATION PROGRAMME STUDENTS AT MUSIC SCHOOL: CASE ANALYSIS

Leadership is a purposeful mutual learning in a community. Learning and leadership are closely related: student both learn and become leaders in a school that achieved a high level in leadership. In order to get educated, develop and learn the students need the environment, in which people can participate in leadership activities, which leads to a change in their worldview, higher morality and courage to solve complicated issues (Lambert, 2011). Leadership is the ability to help other to learn, to learn from others and influence other people's learning. L. Lambert, 2011

The relevance and novelty of the topic. One of the challenges, that the world faces in the 21st century, is a lack of leaders. „To become a leader means to become an authentic personality, to comprehend your personal abilities and possibilities“ (West-Burnham, Ireson, 2010²). The leadership is related to creativity, the ability to think critically, being proactive, innovative, learning constantly, etc. It isn't a natural gift, it has to be learned, therefore, education plays an important role. The development of leadership abilities should be a continuous uninterrupted process, which starts since childhood.

The issue of the research. In students' education at music schools the main attention is focused on achievements in subjects related to musical activities as well as the development of artistic abilities, thus, other matters significant for the personality's maturity often are left unattended. The education of leadership abilities is also lacking. Therefore, it is of importance to analyze the assumptions of leadership abilities' manifestation and the possibilities to improve them in order to pursue success in versatile people's education. **The objective of the research:** is to reveal peculiarities of expression of leadership capabilities of principal musical education programme's students at music schools and predict improvement possibilities at a specific educational institution. To reach an objective, the methods of the analysis of theoretical and methodological sources, the descriptive analysis of documents' content and partially structured written interviews were employed. 16 musical education teachers and 14 principal musical education programme's students participated in the research.

Main conclusions of the empirical research. The analysis of scientific and methodological sources revealed that the type of transformative leadership expands the expression of leadership capabilities of musical education programme's students and has a significant role in the school's environment. **Descriptive analysis of documents' content** helped perceive in which ways theoretical provisions stipulated in local documents, the manifestation and development of leadership capabilities are important in a specific educational institution and how they are evaluated within school's legislation. **Partially structured interviews and the qualitative analysis** of the collected data contributed in exposing that teachers put more emphasis on academic achievements in music-oriented subjects throughout the activities carried out at the music school. Leadership-like capabilities are manifested during them. The development of leadership abilities is more like a natural consequence of ongoing processes rather than a well-planned and purposefully implemented objective. In order to improve expression of leadership capabilities it is

²West-Burnham, J., Ireson, J., 2010. Lyderių ugdymas ir asmeninis efektyvumas. Nacionalinė mokyklų vadovų kolegija.

recommended to consider the model of transformative leadership and to apply the possibilities of self-direct learning in the educational curriculum.

Keywords: *Leader, leadership capabilities, music school, abilities, education, music, principal musical education programme.*

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
LENTELIŲ SĄRAŠAS	7
PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS	8
IVADAS	9
1.MOKINIŲ LYDERYSTĖS GEBĖJIMŲ RAIŠKOS MUZIKOS MOKYKLOJE MUZIKUOJANT PAGAL PAGRINDINIO MUZIKINIO UGDYMO PROGRAMĄ TEORINĖS PRIELAIIDOS	15
1.1. Lyderystės sampratos vaikystėje analizė.....	15
1.2. Bendrųjų ir lyderio gebėjimų sąsaja.....	21
1.3. Lyderystės gebėjimų raiškos požymiai muzikuojant.....	30
1.4. Lyderystės gebėjimų raiškai muzikuojant pagal pagrindinio muzikinio ugdymo programą įtakos darantys veiksniai.....	42
1.4.1. Pagrindinio muzikinio ugdymo programos specifika.....	42
1.4.2. Savivaldžio mokymosi galimybių sudarymas.....	46
1.4.3. Bendradarbiavimo gebėjimo svarba muzikuojant kolektyvuose.....	50
1.4.4. Mokytojų gebėjimai ir įtaka ugdant jaunąjį lyderį.....	53
2. PAGRINDINIO MUZIKINIO UGDYMO PROGRAMOS MOKINIŲ LYDERYSTĖS GEBĖJIMŲ RAIŠKA MUZIKOS MOKYKLOJE: ATVEJO ANALIZĖ. EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ	60
2.1. Tyrimo organizavimas ir imties apibūdinimas.....	60
2.2. Muzikinę veiklą mokykloje reglamentuojančių dokumentų turinio analizė.....	64
2.3. Pedagogų požiūrio į lyderystės gebėjimų raišką muzikinėje veikloje tyrimas.....	67
2.4. Pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokinių požiūrio į lyderystės gebėjimų raišką muzikuojant tyrimas.....	83
Diskusija	92
Išvados	93
Rekomendacijos	96
Literatūra	97
Priedai	104

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1. lentelė. XXI a. gebėjimai.....	23
1.2 lentelė. Mokinių kūrybingumo gebėjimai ugdymo programose.....	25
1.3. lentelė. Kritinio mąstymo terminai.....	29
1.4. lentelė. Mokytojų ir muzikos mokytojų gebėjimai.....	55
1.5. lentelė. Transformacinės lyderystės pedagogų gebėjimai.....	58
2.2.1. lentelė. Transformacinės lyderystės raiška muzikos mokyklos dokumentuose.....	65
2.3.1.lentelė. Mokinių gebėjimai baigus muzikos mokyklą.....	68
2.3.2. lentelė. Muzikos mokyklos mokinių kūrybiškumui palanki aplinka.....	69
2.3.3. lentelė. Savęs pažinimo gebėjimo raiška.....	71
2.3.4. lentelė. Mokinių sprendimų priėmimas.....	73
2.3.5. lentelė. Kritinio mąstymo gebėjimo raiška.....	74
2.3.6. lentelė. Atkaklumo gebėjimo raiška.....	75
2.3.7. lentelė. Bendradarbiavimo gebėjimo raiškos aplinka.....	77
2.3.8. lentelė. Emocijų moduliavimas.....	78
2.3.9. lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška ugdant lyderystę.....	80
2.3.10. lentelė. Mokytojas pavyzdys.....	82
2.4.1. lentelė. Gebėjimai, kuriais pasižymės mokiniai baigę muzikos mokyklą.....	83
2.4.2. lentelė. Mokinių kūrybiškumo gebėjimo raiška	84
2.4.3. lentelė. Mokinių kritinio mąstymo gebėjimo raiška.....	85
2.4.4. lentelė. Mokinių atkaklumo gebėjimo raiška.....	86
2.4.5. lentelė. Mokinių emocijų moduliavimo gebėjimo raiška.....	87
2.4.6. lentelė. Mokinių bendradarbiavimo kultūra.....	88
2.4.7. lentelė. Mokinių asmeninių poreikių tenkinimas.....	89
2.4.8. lentelė. Muzikos mokyklos mokytojas.....	90

PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS

1 pav. Transformacinės lyderystės elementai, kurie reiškiasi per asmens gebėjimus.....	17
2 pav. Muzikos mokyklos mokinių transformacinės lyderystės gebėjimų modelis.....	19
3 pav. Lyderystė mokykloje pagal J. Oweną.....	23
4 pav. Bendradarbiavimo gebėjimas Lietuvos dokumentuose.....	27
5 pav. Bendradarbiavimo galimybės kuriant su kitais.....	27
6 pav. Pagrindinės muzikos funkcijos pagal Merriam.....	32
7 pav. Vaikų dalyvaujančių muzikos veikloje sugebėjimai.....	33
8 pav. Pasitikėjimo ir nepasitikėjimo svertai – pasekmės.....	39
9 pav. Neformalaus vaikų ugdymo ir FŠPU programų specifika ir paskirtis.....	43
10 pav. Meninių FŠPU mokyklų programų schema.....	44
11 pav. Muzikos mokymosi nauda už mokyklos ribų.....	46
12 pav. Savivaldaus mokymosi modelis muzikos mokykloje.....	50
13 pav. Mokytojo lyderystės pavyzdys.....	57
14. pav. Tyrimo dizainas.....	63

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Sparčiai keičiantis technologijoms, aplinkos pokyčiams ir pasaulinės konkurencijos spaudimui XXI amžius kelia naujų iššūkių švietimo sistemai. Kaip viena iš švietimo sistemos efektyvumo požymių švietimo srityje vis dažniau pažymima lyderystė. „Lietuva 2030“ pažangos strategijoje pabrėžiama, kad reikia skatinti pokyčius ir sudaryti sąlygas formuotis kūrybingai, atsakingai ir atvirai, nebijančiai suklysti ir pripažinti savo klaidų asmenybei, nes tokios asmenybės skatins pažangos procesus ir lems pokyčius visuomenėje. Šiame dokumente pabrėžiama, kad švietimo sistema turi būti orientuota į kūrybiškumo, pilietiškumo ir lyderystės ugdymą nuo mažens visą gyvenimą. „Mokykla yra pagrindinė švietimo sistemos ir visuomenės pokyčių ašis, todėl veiksminga lyderystė mokyklose reikalinga kaip niekada anksčiau“ (Navickaitė, 2012).³ Nuostatos yra ir Valstybinėje švietimo 2013 – 2022 metų strategijoje, kurioje norima, kad mokykla ugdytų kūrybiškus žmones, asmenybes, aktyvius Lietuvos valstybės piliečius, norinčius siekti naujų žinių ir tobulėti, gebančius prisiimti atsakomybę už save ir valstybę. Dėl to, vienu iš svarbiausių prioritetų švietimo institucijose tampa švietimo lyderystė. Trečiajame strategijos tikslu pabrėžiama, kad: „vien formaliojo ugdymo turiniu nesuteikiama pakankamai galimybių saviraiškai, lyderystei realizuoti, charakteriui ir tapatybei sukurti, tautinei savimonei atsirasti, kultūros kūrėjo vaidmeniui įsisaugoti, kūrybos laisvei ir kūrybiškumui skleisti“. Kaip teigia L. Higgins (2016): „vien tik formaliojo švietimo sistemos negali patenkinti šiuolaikinės visuomenės iššūkių. Tai apėmė kultūrinio, socialinio, ekonominio ir politinio kraštovaizdžio pokyčius, tokius kaip idėjos, susijusios su globalizacija, valdžios decentralizacija ir augančią demokratizaciją“⁴. Vadinasi reikalinga neformaliojo švietimo, neišmis ir muzikos mokyklos didesnė įtrauktis į bendrąjį ugdymą, kad visi vaikai rastų priimtinas mokymosi formas, nukreiptų į individualių gebėjimų ugdymą ir asmenybės tobulėjimą.

L. Martusevičienė (2014) teigė, kad „mokinių asmeninės lyderystės ugdymas sietinas su savarankiško, atsakingo, pilietiško, gebančio projektuoti ambicingus gyvenimo tikslus bei juos pasiekti asmens ugdymu“⁵. Tad jaunajai kartai reikia naujų gebėjimų priimti XXI a. iššūkius, kritiško požiūrio į mus supančią aplinką, bei sėkmingai prisitaikyti kintančioje darbo rinkoje. To

³ Navickaitė, J., 2012, Lyderystės kompetencija: Kam? Kodėl? Kaip?, Švietimo problemos analizė, Nr. 10 (74) Vilnius, psl. 1., prieiga per internetą: https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/vlm_Lyderystes-kompetencija.pdf

⁴ Higgins, L. (2016). My Voice is Important Too: Non-formal music experiences and young people. In G. McPherson (Ed.), *The Child as Musician* (2nd ed.). (pp. 594-605) New York: Oxford University Press, psl. 595 https://www.academia.edu/19609552/Higgins_L._2016_.My_Voice_is_Important_Too_Non-formal_music_experiences_and_young_people._In_G._McPherson_Ed._The_Child_as_Musician_2nd_ed._.pp._594-605_New_York_Oxford_University_Press

⁵ Martusevičienė, L., 2014, Gimnazijos mokinių lyderystės ugdymas kaip palankios socioedukacinės aplinkos kūrimo strategija, Socialinis ugdymas / Socialiniam ugdymui(si) palanki aplinka ir jos kūrimo strategijos, t. 38, Nr. 2, psl. 85

siekiant lyderystės gebėjimų ugdymas turėtų būti nuolatinis, nepertraukiamas procesas, kuris prasidėtų nuo vaikystės.

Lietuvos mokslininkų švietimo lyderystės aspektai aptariami (G. Cibulskio, V. Žydžiūnaitės, 2011; D. Žvirdausko, 2006; A. Skrabalienės, L. Rupšienės, 2011; D. Deinienės, 2009; J. Navickaitės, 2012 ir kt.) darbuose, užsienio (A. Harris, 2003; F. Crowther, 2000; Marzano, Waters, McNulty, 2011 ir kt.) mokslininkų pradėta tyrinėti švietimo lyderystė, kad užtikrinti švietimo kokybę, tobulinti visą švietimo sistemą. R. Ališauskas, R. Dukynaitė (2012) nagrinėjo strateginio valdymo, kaip lyderystės priemonės, svarbą, R. Cibulskas, V. Žydžiūnaitė (2012) aptarė ir pristatė lyderystės vystymosi mokykloje modelį ir jo įgyvendinimo galimybes.

Ugdymas(is) muzikos mokykloje - savirealizacijos ir saviraiškos priemonė, kuri neturėtų būti naudojama tik žinių suteikimui, įgijimui. Hallam (1998) išvardijo ne tik techninius, muzikalumo ar atlikimo gebėjimus, bet ir mokymosi, bei gyvenimo įgūdžiams reikalingus gebėjimus ugdant muzikantą⁶ (Whyton, 2009).

Pagrindinio ugdymo programos paskirtis, pagal 2014-06-06 ugdymo plėtotės centro parengtą rekomendacijų projektą, kuris buvo pateiktas ŠMM: „plėsti vaiko tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius ir suteikti asmeniui papildomų dalykinių ir bendrųjų kompetencijų“.⁷ Pagrindinis meninis ugdymas tampa viduriniu etapu, kai šalia dalykinių ir bendrųjų kompetencijų tobulinimo siekiama stiprinti asmens gebėjimus. Šiuo laikotarpiu atliktas mokinių lyderystės gebėjimų raiškos tyrimas leidžia patikslinti ugdymo proceso gaires, numatyti aktualius tikslus, kelti uždavinius. Todėl mokinio lyderystės gebėjimų raiška pagrindinio meninio ugdymo metais yra aktuali pedagoginė problema.

Problemų iširtumas. Bendrojo ugdymo mokyklose lyderystės ugdymui skiriamas didelis dėmesys projekto „Lyderių laikas“, mokinių lyderystės ugdymas nagrinėtas A. Gumuliauskienės, L. Martusevičienės, 2013, 2014, R. Kirliauskienės, L. Stakauskaitės, 2016, R.J. Marzano, T. Waters, B.A. McNulty, 2011, P. G. Northouse, 2013, Hayner-Tross, 2015, tačiau muzikos mokyklose mažai iširtas. Lyderystė Lietuvoje deklaruojama kaip vienas iš švietimo sistemos siekių. Muzikos mokykloje vykdoma veikla labai reikšminga asmeniui, ugdant kūrybingą ir savarankišką asmenybę, kuri nuo mažens atskleis savo gebėjimus ir juos ugdyt. Kad suprasti geriausias meno kūrinius, įveikti scenos baimę, pasitikėti savimi, būti kūrybingam, kritiškai mąstančiu, pasitelkiant geriausias savo savybes išsikelto rezultato pasiekimui, reikia ne vienerių metų, tai reiškia, kad prireiks didelės gyvenimo patirties ir nuolatinio gilinimosi, kad juos įvertinti

⁶ Whyton, T., Perceptions and Predictions of Expertise In Advanced Musical Learners, 2009 https://www.academia.edu/256382/Perceptions_and_Predictions_of_Expertise_In_Advanced_Musical_Learners?email_work_card=thumbnail

⁷ Rekomendacijų dėl meninio formalų švietimą papildančio ugdymo programų rengimo projektai, Pradinio ir pagrindinio ugdymo programos paskirtis, 2014 <http://pvu.weebly.com/fscaronpu-meno.html>

iki galo. Vadinasi, muzikinis ugdymas skatina mokymosi visą gyvenimą sampratą. Mokykloje veikiančių švietimo subjektų – mokinių, mokytojų - interesų raiška neatsiejama nuo kitų mokyklos gyvenimo veiksnių, todėl mokinių, mokytojų lyderystė, bei lyderystės gebėjimų raiška tirtini kaip visuma. Galime kelti daugybę klausimų, nagrinėjančių lyderystės fenomeną. Tačiau problema tampa lengviau sprendžiama, jeigu lyderystės gebėjimų raiška, bei švietimo subjektų interesai nagrinėjami konkrečiame kontekste, pavyzdžiui, konkrečios mokyklos mastu, nes institucijos visuminė kultūra turi įtakos lyderystės raiškai.

Problema: Muzikinės veiklos ugdymo sąsają su asmenybės ugdymu nagrinėjo R. Girdzijauskienė (2000 – 2006), R. Girdzijauskienė, S. Rimkutė – Jankuvienė (2008), A. Katinienė, M. Jonilienė (2003), A. Kavaliauskienė (2004), R. Kiriliauskienė (2000, 2002, 2004, 2005), H. Šečkusienė (2002). Šiuose darbuose pateikta reikšmingų teorinių apibendrinimų ir vertingų metodinių rekomendacijų.

Muzikos mokykloje vaikų ugdymas orientuotas į ugdymo programas, remiasi ir pasireiškia meninių gebėjimų ugdymu, sėkmingu pasirodymu koncertuose, konkursuose, gebėjimu profesionaliai atlikti kūrinus, ar jų epizodus ir pan. Vadinasi didėja atotrūkis tarp išugdomų gebėjimų raiškos, ir tų, kurių reikės gyvenime. G. Gabnytė (2012) teigė, kad vaikų muzikos mokyklose ugdymas kol kas dar neatliepia šiandieniniame visuomeniniame, politiniame gyvenime vykstančių procesų. Toks ugdymas ir jo turinys koncentruotas į bazinių gebėjimų lavinimą, kuris nepastebi kasdienio mūsų gyvenimo – globalių sunkumų, dažnai neatspindi ateities lyderių gebėjimų ugdymą, kuris reikalingas norint išgyventi nepastovioje, sudėtingoje šiuolaikinėje aplinkoje.

Lietuvoje vis dažniau atliekami tyrimai skirti mokyklų vadovų, mokytojų lyderystės gebėjimams, tačiau muzikos mokykloje besimokančių mokinių ugdomų lyderystės gebėjimų raiškos tyrimų Lietuvoje rasti nepavyko.

Pagrindiniame meninio ugdymo programoje dalyvauja vaikai nuo 11 – 16 metų. S. Vaičekauskienė (2016) daktaro disertacijoje rašė: „paauglystės laikotarpis palankus plėtoti tarpasmeninius ir socialinius santykius, ugdyti kompetencijas, įvairius talentus ir gebėjimus (Gross, 1998)“⁸. Steinberg (2007) taip pat pareiškė, kad pamokose, per teoriją ir praktinį pritaikymą, galima padėti atskleisti paauglių lyderystės gebėjimams, motyvuojant paauglius tapti bendraamžių grupės nariais. Įvertinant šias aplinkybes galima organizuoti ugdymo procesą, kuriuo realizuojama atitinkamoms žinioms bei įgūdžiams pasisavinti sudaryta ir pritaikyta muzikinė veikla įvairiapusiškai asmenybės brandai ugdyti. Muzikos mokykla turi sudaryti palankias sąlygas tokiam ugdymui, nes geriausios mokyklos investuoja į lyderių ugdymą.

⁸ Vaičekauskienė, S., 2016, V–VI klasių mokinių dorovinės nuostatos ir jų ugdymo(si) strategijos, daktaro disertacija, Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, Vilnius, psl. 71

Tyrimo klausimas: Kokios veiklos ir kaip padeda reikštis lyderystės gebėjimams muzikos mokykloje?

Tyrimo objektas: muzikos mokyklos mokinių lyderystės gebėjimų raiška.

Tyrimo tikslas: atskleisti muzikos mokyklos pagrindinio meninio ugdymo programos mokinių lyderystės gebėjimų raiškos ypatumus ir numatyti tobulinimo galimybes.

Magistro baigiamojo darbo tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai:**

1. Išanalizuoti lyderystės gebėjimų raiškos muzikos mokykloje teorines prielaidas.
2. Ištirti lyderystės gebėjimų raiškos muzikos mokykloje galimybes, numatyti prielaidas lyderystės gebėjimų raiškai skatinti.
 - 2.1. Išanalizuoti muzikos mokyklų programas lyderystės gebėjimų raiškos aspektu.
 - 2.2. Ištirti muzikos mokyklos mokinių požiūrį į lyderystės gebėjimų raišką.
 - 2.3. Ištirti muzikos mokyklos pedagogų požiūrį į lyderystės gebėjimų raišką.

Remiantis tyrimo rezultatais pateikti veiklos rekomendacijų muzikos mokykloms lyderystės gebėjimų raiškos ugdymo klausimais.

Metodologinės nuostatos: organizuojant tyrimą buvo remiamasi pagrindinio muzikinio formalųjį švietimą papildančio ugdymo programa, taip pat P.Hersey, K.H. Blankhard (2001) aprašytais lyderių gebėjimais, R. Girdzijauskienės (2016) apibūdintų vaikų, dalyvaujančių muzikos veikloje savybes, išskirti muzikos mokyklos mokiniui būdingi gebėjimai: kūrybingumas, gebėjimas moduluoti emocijas, kritinis mąstymas, atkaklumas, bendradarbiavimo gebėjimai ir muzikos mokykloje lyderystės gebėjimų raišką skatinanti veikla.

Mokslininkai įvardija panašius įvairių lyderystės teorijų bruožus, išskiria bendrumus, tačiau jiems apibūdinti vartoja ganėtinai skirtingus terminus (Jakšaitytė, 2016). Darbe remtasi lyderystės sampratų įvairovėje išryškėjančių bruožų visuma, suprantant, kad lyderystės bruožai nėra baigtinis rezultatas, jie yra kintantys, procesiniai, tačiau kai kurios teorijos ir lyderystės metodai, susiję su šiuo tyrimu, apima: transformacinis vadovavimas (Kreitner, Bass (2008); R.J. Marzano, T. Waters, B.A. McNulty (2011), R. Nedzinskaitės, M. Barkauskaitės (2017). Remiantis V. Šilingiene (2012), Bass, Avolio (1994), (Katz ir Haynes-Tross (2015) teorija, šio tyrimo tikslas siekti ir skatinti lyderystės gebėjimų raišką muzikuojant muzikos mokykloje. Šiame darbe pasitelkiant teorinės analizės išvadamis, bus siekiama patikrinti, ar tyrimo duomenys atitiks teorines nuostatas, kad muzikos mokyklos ugdyme yra lyderystės gebėjimų raiškos požymių.

Tyrimo metodika:

teoriniai: mokslinės literatūros studijavimas ir analizavimas. Mokslinės literatūros šaltinių analizė parodė kaip teorinės nuostatos įtvirtintos lokaliuose dokumentuose, sudarė prielaidas lyderystės gebėjimų supratimui ir jų svarbai, padėjo suprasti, kokie lyderystės gebėjimų raiškos požymiai atsiskleidžia muzikinėje veikloje.

empiriniai: aprašomoji dokumentų turinio (content) analizė. Tyrimo duomenims rinkti taikytas pusiau struktūruotas interviu, duomenys analizuoti kokybinės turinio analizės metodu. Šiame tyrime, atsižvelgiant į tyrimo tikslą, be minėtų mokinių lyderystės gebėjimų, pabrėžiamos ir veiklos, kurios galimai ugdo lyderystės gebėjimus.

Tyrimu siekta išsiaiškinti mokytojų ir pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokinių požiūrį į lyderystės gebėjimų raišką muzikos mokykloje, atskleisti veiklas, kurios, jų manymu, labiausiai lemia lyderystės gebėjimų stiprinimą. Atlikta gautų rezultatų analizė.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas vyko 2020 m. balandžio mėnesį. Tyrime dalyvavo 16 muzikos mokyklos mokytojų ir 14 pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokinių.

Tyrimo etapai. Pirmajame tyrimo etape išnagrinėta mokslinė, edukologinė bei vadybinė literatūra, įvairūs moksliniai straipsniai ir kiti leidiniai, susiję su tyrimo tema ir analizuojama problema. Antrajame etape sudaryti interviu klausimynai dviem informantų grupėms – mokiniams ir mokytojams. Trečiame etape buvo atlikta muzikos mokyklą reglamentuojančių dokumentų turinio analizė. Ketvirtame etape buvo atliekamas pusiau struktūruotas ekspertinis interviu su mokyklos pedagogais ir atliekamas interviu su pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokiniais (atviro tipo klausimai). Penktame etape buvo atliekama kokybinė turinio analizė. Paskutiniame etape apibendrinami tyrimo duomenys, pateikiamos išvados, rekomendacijos.

Darbo naujumas / reikšmingumas. Šiame darbe sukurtas muzikos mokyklos mokinių transformacinės lyderystės gebėjimų modelis. Galima prielaida, kad savivaldus mokymas(-is) daro įtaką lyderystės gebėjimų raiškai.

Darbo aprobacija. Buvo skaityti pranešimai:

1. „Švietimo įstaigų analizė pagal veiklos kokybės sampratas“. Pranešėjas ir pranešimo bendraautorė: Diana Venckienė, Loreta Venslavičienė. Pranešimas pristatytas respublikinėje mokslinėje – praktinėje konferencijoje „Reflektvyioji lyderystė mokykloje: politika, praktika, kultūra“. Pažymėjimas išduotas 2019 – 06 – 14 d. Šiaulių miesto savivaldybės švietimo centro.
2. „Mokymasis ateičiai“. Pranešėjas ir pranešimo bendraatoriai: Diana Venckienė, Loreta Venslavičienė ir kt. Kvalifikacijos tobulinimo programa pristatyta Panevėžio rajono ir apskrities muzikos mokyklų mokytojams 2019 – 06 – 06. Pažyma išduota Panevėžio rajono švietimo centro.
3. „Gebėjimas moduluoti emocijas muzikinėje veikloje“. Pranešėja Diana Venckienė. Pranešimas pristatytas seminare „Bendradarbiavimo nauda ir reikšmė“. Pažyma išduota 2019 – 11 – 14 d. Pasvalio rajono savivaldybės švietimo pagalbos tarnybos.
4. „Lyderystės gebėjimų ugdymas muzikos mokykloje“. Pranešėja Diana Venckienė. Pranešimas pristatytas kvalifikacijos tobulinimo renginyje „Etninės kultūros puoselėjimas – iššūčiai ir perspektyvos“. 2019 – 12 – 04 d. Panevėžio rajono švietimo centras.

Darbas susideda iš (darbo struktūra): santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 2

pagrindinės dalys, diskusija, išvados, rekomendacijos, literatūros šaltiniai, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 26 lentelės, 14 paveikslėlių.

Pagrindinės sąvokos:

Lyderystė – suvokta ir nuolat tobulinama lyderio pagalba pasekėjams dirbant bendro tikslo labui. (T. M. Brownas, 2005).

Lyderis – tam tikros grupės asmenų vadovas, telkiantis jos narius idėjoms įgyvendinti ir skatinantis veikti, įpareigojantis siekti kokybės ir nuolat tobulėti, stengtis viršyti nustatytus ar pasiektus standartus (Lyderių laikas, 2007).

Gebėjimai (angl. *ability*) – tai individualios psichofiziologinės ir psichologinės žmogaus ypatybės (dėmesio, pojūčių, suvokimo, atminties, mąstymo, vaizduotės), padedančios sužinoti, išmokti bei sėkmingai atlikti tam tikrą veiklą.

Lyderystės gebėjimai - visuotinis, įgudimu pagrįstas dalyvavimas lyderystės veikloje (Lambert, 2011)

Ugdymas – intelektinių, dvasinių, fizinių asmens galių auginimas bendradarbiaujant ir mokantis.

Muzikavimas – muzikinio kūrinio atlikimas.

Pagrindinio muzikinio ugdymo programa - plėsti vaiko tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius ir suteikti asmeniui papildomų dalykinių ir bendrųjų kompetencijų.

Muzikos mokykla - specializuota įstaiga, vykdanči muzikinio ugdymo programas ir užtikrinanti ugdymo kokybę, galimybę įgyti kompetenciją.

1. MOKINIŲ LYDERYSTĖS GEBĖJIMŲ RAIŠKOS MUZIKOS MOKYKLOJE MUZIKUOJANT PAGAL PAGRINDINIO MUZIKINIO UGDYMO PROGRAMĄ TEORINĖS PRIELAIDOS

Šiuolaikiniame pasaulyje žmogus turi mokėti gebėti ne tik prisitaikyti, bet ir spręsti naujai kylančius iššūkius, kelti naujas idėjas. Mokymuisi keliami nauji kokybiniai reikalavimai, kurie skatina kritinį mąstymą, padedantį spręsti ir analizuoti situacines problemas, tapti kritišku mokymuisi, kūrybingu. Paauglystėje vaikas jau subręsta gyvenimo paieškoms ir domisi savo gyvenimo prasme, tad šiuos ir kitus gebėjimus įgiję vaikai pritaikys juos mokymosi metu ir jie padės prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų. Lyderystės ugdymas neatsiejamas nuo gebėjimų mokymo ir tobulinimo, formuojančio įpročius ir įgūdžius mokantis bei siekiant ateities rezultatų. Šiame skyriuje bandoma pateikti kaip galima suderinti bendruosius gebėjimus su lyderio gebėjimais šiuolaikiniame globalizuotame pasaulyje muzikuojant. Šiuolaikinės lyderystės tyrėjai prieina prie išvados, kad lyderystės stilius turi būti pasirinktas atsižvelgiant į kontekstą ir į lyderio asmeninius bruožus. Į ateitį besiorientuojančiose mokyklose gebėjimų, ypač lyderystės gebėjimų ugdymas svarbi ir sėkminga ugdymo dalis.

1.1. Lyderystės sampratos analizė

Lyderystė gali būti suprantama labai įvairiai: vieni autoriai akcentuoja lyderio savybes, santykių vaidmenį, kiti įtaką, elgesį, užimamą poziciją, sąveikos modelį. Pagal tai, kur sutelkiamas dėmesio centras, skiriasi lyderystės apibrėžimas. V. Šilingienė (2012) teigė, kad lyderio sėkmės prielaidas labiau atskleidžia lyderio elgesio tyrimai, nei lyderio savybės. Tačiau dauguma mokslininkų: Buchannan, Huczynski (1997), P. Hersey, K. Blanchard (1998), P.G. Northouse, N. Chmiel (2005) sutinka, kad lyderystė yra procesas, kurio metu daroma įtaka pavaldiniams, grupei, komandai. Schratz (2008) rašė, kad vienas iš lyderystės sunkumų yra tai, kad „mes žinome, ko nežinome“, „mes nežinome, ką žinome“ ir „mes nežinome, ko nežinome“⁹ (Grahn, Öfverstrom 2009, p. 76). P.G. Northouse (2009) pažymi, kad lyderystei įtaką daro asmeniniai lyderio gebėjimai: suformuotieji pažintiniai gebėjimai (su laiku augantys gebėjimai ir įgūdžiai), bendrieji pažintiniai gebėjimai (intelektas). Taigi, pagal tai galima daryti išvadą, kad vaikai lyderystės gebėjimų gali išsiugdyti mokydami mokykloje.

⁹ Grahn, M., Ch. Öfverstrom, Ch., 2009, Leadership challenges in music education, Problems in Music Pedagogy, Vol.5, ISSN 1691-2721, psl.76

M.Shinagel (2014) teigė, kad anot W. Bennis, pažymėto lyderystės autoriteto, „Pavojingiausias lyderystės mitas yra tas, kad lyderiais gimstama - kad lyderystė yra genetinis faktorius. Iš tikrųjų yra atvirkščiai. Lyderiais tampama, o ne gimstama“.

Tik XX amžiaus pabaigoje lyderystės ir paauglystės tema įgijo populiarumą kaip tyrimų sritis. JAV tyrėjai pažymėjo, kad praeityje suaugusieji negalvojo apie paauglius kaip vadovus, todėl jų lyderystės įgūdžių ugdymas nebuvo prioritetas (MacNeil, 2006). Šis laikotarpis, savo ruožtu, skatina paauglių norą tapti nepriklausomais asmenimis.

Katz (1995) rašė, kaip teigia Haynes–Tross (2015), lyderystės gebėjimų ir įgūdžių galima įgyti mokant ir mokantis. Jis nustatė tris pagrindinius įgūdžius, kurie svarbūs ugdant paauglių mokinių lyderystės gebėjimus: a) techninius įgūdžius, b) žmogaus įgūdžius, kurie suteikia gebėjimą efektyviai bendrauti su kitais ir c) koncepcinius įgūdžius, kurie padeda asmenims dirbti su įvairiomis koncepcijomis ir idėjomis, derinti su mokyklos klasių projektais ir akademinio krūviu (Katz, 1995). Hayner-Tross (2015) nurodė, kad paauglių socialinio augimo tęstinumas priklauso nuo lyderio ir pasekėjo tarpusavio santykių, kurie vaidina neatsiejamą vaidmenį kuriant ir plėtojant paauglių tapatybes. Tas pats autorius teigė, kad mokinių lyderystės ugdymas tobulina jų savęs tobulėjimą, dėl kurio didėja jų pasitikėjimas savimi ir akademinis augimas.

Reikšmingą vietą švietimo lyderystėje užima moderniosios lyderystės teorija – transformacinė lyderystė. Kad muzikos mokykla galėtų išplėsti lyderystės gebėjimų raišką, mokyklos bendruomenė gali norėti apsvarstyti transformacinės lyderystės stiliumi savo aplinkoje.

Mokslinėje erdvėje, pastaruosius kelis dešimtmečius, keliama ateities lyderystės idėja švietimo sektoriuje, kuri sietina su transformacinės lyderystės teorija. Northouse (2009), Kreitner, Bass (2008) teigia, kad svarbiausios transformacinio lyderio savybės yra charizma ir vizijos turėjimas. B. M. Bass (2008) teigė, kad charizmatiški lyderiai:

- suteikia pasididžiavimo, pagarbos ir pasitikėjimo jausmą,
- įkvėpdamas gali paveikti visus komandos narius,
- skatindamas didesnę potencialo išnaudojimą ir sprendimų suradimą naudoja individualų priėjimą prie kiekvieno sekėjo.

Transformacinės lyderystės samprata (pagal Avolio, Howell, 1992; Hater, Bass, 1988; Ross, Offerman, 1997, Bry-man, 1996, Gardner, Stough, 2002) pabrėžia lyderio idealus, pasekėjų įkvėpimą naujovėms ir kiekvieno asmeninius iššūkius, pasiryžtant kaitai¹⁰ (J. Valuckienė, S. Balčiūnas, E. Katiliūtė, B. Simonaitienė, B. Stanikūnienė, 2015, p.21). Kaip teigė V. Šilingienė (2012), transformacinė lyderystė pasižymi stipriais emociniais ryšiais su sekėjais. Transformacinis

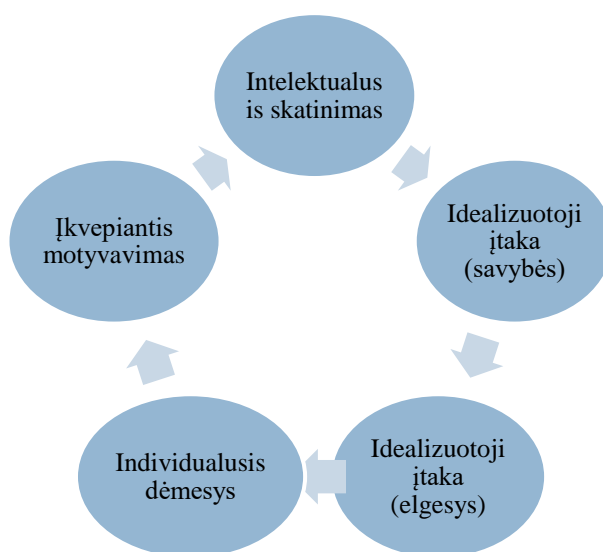
¹⁰ Valuckienė, J., Balčiūnas, S., Katiliūtė, E., Simonaitienė, B., Stanikūnienė, B., 2015, LYDERYSTĖ MOKYMUISI: teorija ir praktika mokyklos kaitai, Šiauliai, psl.21

lyderis geba ieškoti netradicinių sprendimų, patraukti ir įtikinti, pasitikėti, savarankiškai veikti, nuolat mokytis ir mokyti, rizikuoti, mokyti iš savo klaidų.

Transformacinės lyderystės raiška pamokose. Hayner-Tross (2015) rašė, kad tyrimai rodo, kad transformacinis vadovavimas gali būti taikomas švietimo aplinkoje (Avolio ir Bass, 1988). Pasitelkdami transformacinę lyderystę, mokiniai motyvuojami pakilti virš jų savų lūkesčių (Avolio, 1999). Rosebrough ir Leverett (2011) teigė, kaip rašė Hayner-Tross (2015), kad mokiniai, padedami mokytojų, kaip transformacijos lyderių, įsitraukia į problemų sprendimą, kuris ugdo jų kritinio mąstymo įgūdžius. Autoriai tikino, kad priskiriant problemų scenarijus, kurie susiję su lyderystės ugdymu, mokiniai noriai kūrybiškai tyrinėja. Tie patys autoriai pasiūlė, kad jei nurodymai mokiniams būtų labiau įkvepiantys, o ne tik remiamasi suteikta informacija, mokiniai daugiau įgytų įgūdžių, žinių, kaip įveikti akademinis ir socialinius iššūkius, ir šie įgūdžiai jiems padėtų su lyderystės ugdymu.

Be to, mokiniai auga ir tobulėja per prasmingus mokytojo-mokinio ir kolegų (mokinių ir mokinių) lyderystės diskusijas pamokose, taip pat paaugliai ugdomi socialinius ir pažintinius įgūdžius (Hayner-Tross, 2015). Per tokias diskusijas mokiniai susižadina su mokymu susijusias nuostatas, vertybes ir įsitikinimus, kurie sustiprina mokinių lyderystės gebėjimus kartu su jų akademinio tobulėjimu (Northouse, 2013). Mokinių pasitikėjimas savimi gerėja, kai mokytojai įkvepia mokinius siekti dar daugiau, nei buvo ankstesni jų lūkesčiai (Northouse, 2013).

Transformacinė lyderystė daugiausia dėmesio skiria vertybėms, įkvėpti sekėjus pokyčiams. R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė (2017)¹¹ išskyrė mokslininkų (Bass, 1997; Tejeda, Scandura ir Pillai, 2001; Ginsberg ir Davies, 2007; Salter, 2009), nagrinėjusių transformacinę lyderystę penkis elementus, kurie reiškiasi per asmens gebėjimus. (žr.1 pav.)

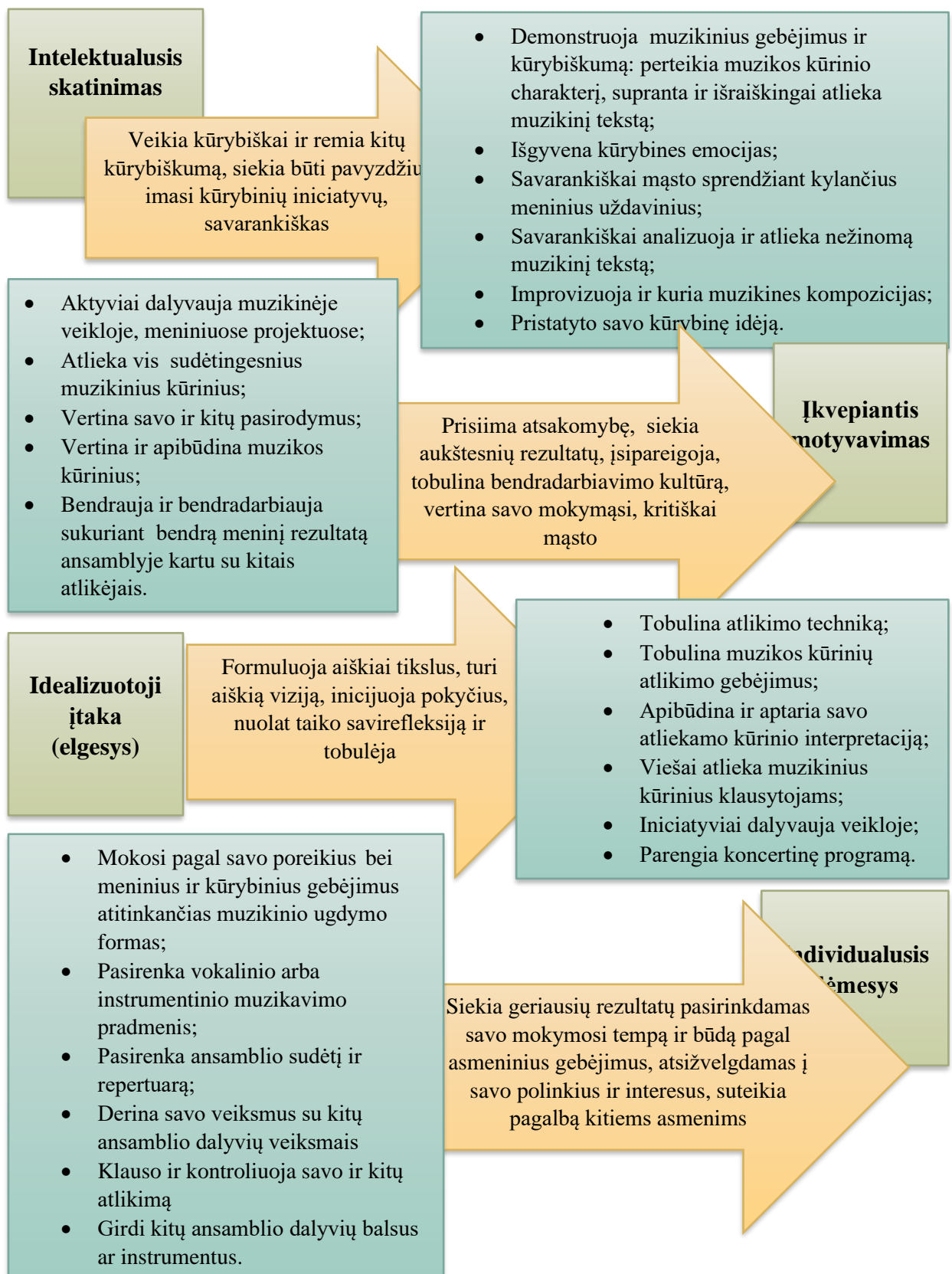
¹¹ Nedzinskaitė, R., Barkauskaitė, M., 2017, Mokytojo profesionalumą lemiantys transformacinės lyderystės gebėjimai: mokytojų praktikų požiūris, Pedagogika, t.125, Nr.1, psl. 39

1 pav. Transformacinės lyderystės elementai, kurie reiškiasi per asmens gebėjimus
Sudaryta darbo autorės pagal R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017

- Idealizuotoji įtaka (savybės): rodyti pasididžiavimą sekėjais, demonstruoti pasitikėjimą savimi, būti asmeniniu pavyzdžiu;
- Idealizuotoji įtaka (elgesys): formuluoti aiškiai tikslus, turėti aiškią viziją, inicijuoti pokyčius, nuolat taikyti savirefleksiją ir tobulėti;
- Įkvepiantis motyvavimas: prisiimti atsakomybę, skatinti siekti aukštesnių rezultatų, įgalinti sekėjus įsipareigoti, kurti bendradarbiavimo kultūrą, kritiškai mąstyti;
- Intelektualusis skatinimas: veikti kūrybiškai ir remti kūrybiškumą, ugdyti sekėjus mokymuisi, skatinti sekėjų savarankiškumą.
- Individualusis dėmesys: padėti sekėjams pasiekti geriausių rezultatų atsižvelgiant į kiekvieno asmeninius gebėjimus, atsižvelgti į sekėjų poreikius ir interesus, sekėjus traktuoti kaip asmenybes, o ne kaip grupės narius.

Transformacinė lyderystė yra plačiai naudojama motyvuoti ir pagerinti asmenų gyvenimą. Kaip teigia Haynes-Tross (2015): Downton (1973) pirmą kartą sukūrė terminą transformacinė lyderystė, kiti tyrėjai išplėtė ir patobulino šią sąvoką (Bass, 1985; Burns, 1978). Burns (1978) tikėjo, kad lyderis užmezga ryšį, kuris padidina jų bendrą motyvacijos lygį ir moralę, norint įgyvendinti tikslą.

Pasak Bass ir Avolio (1994), kaip teigė Haynes-Tross (2015), yra keturi veiksniai, kuriuos transformacijos lyderiai gali panaudoti motyvuodami pasekėjus: idealizuota įtaka, įkvepianti motyvacija, intelektinė stimuliacija (augimas), individualizuotas dėmesys (vertinimas) - lyderis yra empatiškas, palaikantis, atvirai bendraujantis, pirmas kelia iššūkius. Toks lyderis gerbia savo pasekėjus, rodo, kad kiekvienas asmuo gali prisidėti prie bendro komandos darbo. Remiantis šių mokslininkų transformacijos lyderių veiksniais, galima pateikti muzikos mokyklų mokinių lyderystės gebėjimų modelį (žr. 2 pav.).

2 pav. Muzikos mokyklos mokinių transformacinės lyderystės gebėjimų modelis
 Sudarytas autorės pagal Bass ir Avolio (1994), Haynes-Tross (2015) ir pagal pagrindinio muzikinio formalųjį švietimą papildančio ugdymo programą

Remiantis paveikslėlyje pateikta informacija, galima išvelgti, kad transformacijos lyderiai skatina ir palaiko muzikos mokyklos vykdomoje veikloje šiuos mokinių lyderystės gebėjimus:

Kūrybingumas, kuris pasireiškia per atliekamų kūrinių išgyvenimus, išraiškingai atliekant muzikinį tekstą, numatant pasekmes, improvizuojant ir kuriant muzikines kompozicijas, drąsiai pateikiant savo kūrybinius sumanymus, juos atstovaujant, ieškant ir randant netradicinius, kitokius kūrinio interpretavimo būdus, perteikiant kūrinio charakterį ir pristatant kūrybinę idėją varijuojant atlikimo įtaigumu, muzikine išraiška.

Bendradarbiavimas pasireiškia sukuriant bendrą meninį rezultatą ansamblyje kartu su kitais atlikėjais, siekiant bendro tikslo, dalinantis savo kūrybiniais išgyvenimais su kitais, gebėjimu kreiptis pagalbos į kitus ir ją suteikiant kitiems, galimybe išsakyti savo nuomonę, keistis idėjomis, pasitikėjimu savimi ir kitais, jaučiantis reikalingu, bendrų emocijų išgyvenimu.

Kritinis mąstymas reiškiasi vertinant savo ir kitų pasirodymus, įvardijant atlikimo problemas ir ieškant atsakymų bei problemų sprendimo būdų, vertinant muzikos kūrinius, pažįstant save ir pasirenkant tinkamiausius būdus veikti, analizuojant sėkmes ir nesėkmes, ieškant tinkamiausių jų sprendimų, aptariant savąsias kūrinių interpretacijas, įveikiant techninius atlikimo uždavinius, išmanant detales ir atrandant savitus sprendimus, gebant pasirinkti labiausiai tinkamas išraiškos priemones kūriniui atlikti, keliant idėjas, kaip kūrinys turi būti atliktas.

Atkaklumas pasireiškia tobulinant atlikimo techniką ir muzikos kūrinių atlikimo gebėjimus, aktyviai dalyvaujant muzikinėje veikloje, siekiant galutinio norimo rezultato, įveikiant sunkumus, ieškant naujų kelių spręsti problemas, ekspresyviai manipuluojant muzikine medžiaga.

Emocijų moduliavimas reiškiasi per emocijas, kurios susijusios su sėkmėmis ir nesėkmėmis siekiant rezultato, gebėjimas jas reikšti ne tik atlikimo metu, bet ir versdinant savo ir kitų kūrybinius sumanymus, taktiškai, tolerantiškai pasakant savo nuomonę, mokėjimu valingai kurti bei reikšti emocijas viešuose muzikinių kūrinių atlikimuose klausytojams, koncertinės programos parengime.

Yukl (2001) teigė, kad transformaciniai lyderiai gali įgalinti pasekėjus mokytis ir tobulinti gebėjimus sukuriant skatinimo ir palaikymo kultūrą (Hayner-Tross, 2015). Transformacinis vadovavimas padeda paskatinti mokinius kurti pagarbos kultūrą ir išnaudoti savo sugebėjimus. Šis vadovavimo stilius atlaiko institucinę įtaką ir ištvėria pokyčius, todėl skatinamas įtraukiantis ugdymas. Transformacinė lyderystė motyvuoja mokinius pakilti aukščiau asmeninių interesų ir siekių, palaiko pokyčių atmosferą, sukuria palankią kaitai klasės kultūrą. Ugdytiniai motyvuojami transformuoti savo poreikius, o ne tik juos tenkinti (Žvirdauskas, 2009). Pasak K. Litvudo, D. Džansi, R. Šteinbach (1999), transformacinė lyderystė – lyderystės mokymui išplėtimas, nes jos tikslas yra „patobulinti narių gebėjimus ir padidinti organizacijos narių pastangas siekti organizacijos tikslų“¹² (R.J. Marzano, T. Waters, B.A. McNulty (2011) p.31).

¹² Marzano R.J., Waters T., McNulty B.A., 2011, Veiksminga mokyklų lyderystė“ nuo mokslinių tyrimų iki rezultatų, Vilnius, psl.31

H. Lancaster (2007) rašė: „norint išvengti chaoso besivystančiose organizacijose, lyderiams reikia aiškios atsakomybės ir prioritetų, plataus bendravimo ir laisvės improvizuoti (Brown ir Eisenhardt, 1998)“¹³. Ta pati autorė teigė, kad daugelis muzikantų supranta, kad pastaroji turi aiškią struktūrą, kurioje žmonės gali kurti. P. Renshaw (2000) pabrėžia, kad lyderiai turi atspindėti naujosios muzikos realijas (Lancaster, 2007). Norėdami tai pasiekti muzikos įstaigoje, galima apsvarstyti transformacinės lyderystės praktikas.

Apibendrinant aptartą lyderystę galima teigti, kad transformacinė lyderystė įkvepia siekėjus pokyčiams, bei asmeninę ir visos mokyklos bendruomenės kaitą. J. Albrecht (2005)¹⁴ teigė, kad lyderystės negalima įsprausti formalius rėmus, nes tai – menas, meistriškumas, talentas. Dėl muzikinio ugdymo ir jo darbo aplinkos dalyvavimo pobūdžio, transformacinio stiliaus integravimas, stipriai integruojantis visos grupės dalyvavimą ir elgesį, skatinantis visus narius prisidėti prie savo idėjų, įgūdžių ir talentų, gali būti strateginis pranašumas. "Nėra vieno geriausio vadovavimo stiliaus, sėkmingas vadovavimas turi būti individualizuotas."¹⁵ (Pileckienė, Žadeikaitė, 2009, p. 47)

1.2. Bendrųjų ir lyderio gebėjimų sąsaja

Šiuolaikinė visuomenė, kaip teigia J. Valuckienė, S. Balčiūnas, E. Katiliūtė ir kt. (2015): „reikalauja įvertinti besikeičiantį gyvenimą ir rengti iššūkius pasiruošusį priimti mokinį, kuriam, spartėjant technologiniams ir socialiniams pokyčiams, reikia žaibiško reagavimo, vadinasi, ir gebėjimų greitai keisti vienus įgūdžius kitais, būti proaktyviai mąstančiu ir atsakingai veikiančiu asmeniu (pagal Lingard, 2000, cit. Duoblienė, 2010)“¹⁶. Pagrindinė švietimo sistemos bei visuomenės pokyčių ašis - mokykla, vadinasi čia svarbi veiksminga mokinių lyderystė (J. Navickaitė, 2012). Lyderystės pamokos padeda vaikams suvokti, kad naudodami tam tikrus gebėjimus, galima paspartinti savo asmenybės augimo procesą. Mokinių lyderystė mokykloje suvokiama kaip asmeninis lyderystės ugdymas. V. Šilingienė (2012) rašė, kad tapti lyderiu reikia suvokti savo asmeninius gebėjimus ir galimybes. L. Martusevičienė (2014) teigė, kad mokyklos turės išnaudoti visus prieinamus lyderystės gebėjimus ir galimybes šiame naujame, drąsiame ekonominiame pasaulyje. Todėl mokykla turi reaguoti į XXI amžiaus šalių reikalavimus. Kalbant apibendrintai apie lyderystę mokykloje, jos pasireiškimo prielaidas, yra sudaromos teisinės

¹³ Lancaster, H., 2007, Hitting a moving target: Developing effective leaders for music institutions, prieiga https://www.academia.edu/1432310/Hitting_a_moving_target_Developing_effective_leaders_for_music_institutions

¹⁴ Albrechtas, J., 2005, Asmenybė ir karjera. Vilnius: Naujoji matrica, psl. 233

¹⁵ Pileckienė, D., Žadeikaitė, L., 2009, Vadovo lyderystės gebėjimų ugdymas socialines paslaugas teikiančiose organizacijose, Vilniaus Pedagoginio Universitetas. Socialinės komunikacijos institutas, Nr. 10 (21), psl. 47

¹⁶ Valuckienė, J., Balčiūnas, S., Katiliūtė, E., Simonaitienė, B., Stanikūnienė, B., 2015, LYDERYSTĖ MOKYMUISI: teorija ir praktika mokyklos kaitai, Šiauliai, psl. 24

sąlygos ir mokiniams būti lyderiais pamokoje, užsiėmime, projektinėje veikloje (Šečkuvienė, 2004)¹⁷.

Gebėjimų atsiradimas – tai naują socialinio ir ekonominio gyvenimo būdą ir jų plėtotę liudijantys pozityvūs reiškiniai (L. Doblienė, 2008). H. Šečkuvienė (2004) rašė: „asmens gabumai atsiskleidžia dėl gebėjimo, rodančio, kad asmuo gali būti įsitikinęs, jog jo atliekamų užduočių kokybė, papildomai lavinantis, gali pakisti – įgyti naują kokybę. Gebėjimas (ability) – savybė, galia, kompetencija, gabumas, įgudimas, talentingumas ir t. t., kuris įgalina asmenį atlikti tam tikrą užduotį per apibrėžtą laiko tarpą“¹⁸(Šečkuvienė, 2004). Galima suprasti, kad gebėjimai atsiranda mokymosi srityje mokantis.

L. Lambert (2003, cituojama Harris, 2010, p. 116) teigia, kad lyderystės gebėjimų ugdymas gali būti dvejopo pobūdžio: kaip plataus masto įsitraukimas į lyderystę ir meistriškas įsitraukimas į lyderystės veiklą¹⁹:

- plataus masto įsitraukimas – į lyderystės veiklą įtraukiama daug žmonių – tai mokytojai, tėvai, mokiniai, kiti bendruomenės nariai, vietos ugdymo įstaigų darbuotojai, universitetai ir kt.;
- meistriškas įsitraukimas – visapusiškas lyderystės suvokimas ir pasiteisinęs gebėjimas būti lyderiu.

Daugelis autorių, Bernotavicz, Brittain, Dickinson ir McDaniel (2013), teigia, kad lyderiu gali tapti kiekvienas, lyderiui būtinas savybes ir įgūdžius galima įgyti ir išmokti. Tam, kad šio tikslo pasiektų kiekvienas, reikia lyderystę išplėtoti visais švietimo lygmenimis. A. Gumuliauskienė, A. Vaičiūnienė (2015) teigė: „Lyderystės mokykloje raiškai turi būti kuriamos prielaidos ir sąlygos, kad lyderystė būtų plėtojama visos mokyklos bendruomenės mastu“.²⁰ Veiksmingas lyderystės savybių ir įgūdžių formavimas atlieka esminį vaidmenį mokyklose. Lyderiais mokykloje gali būti visi: mokytojai, personalo darbuotojai, mokiniai, bei jų tėvai. Mokykloje turi būti sudarytos sąlygos lyderystės gebėjimams lavinti.

Dr. R. Dukynaitė (2018) išskyrė XXI a. svarbiausius gebėjimus, palygindama 2015 ir 2020 metus (žr. 1.1. lentelę).

¹⁷ Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas.

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395105&p_query=&p_tr2=

¹⁸ Šečkuvienė, H., 2004, Vaiko muzikinių gebėjimų ugdymas, Mokslinis metodinis leidinys, Vilniaus pedagoginis universitetas, psl. 10

¹⁹ LYDERYSTĖS KOMPETENCIJA: KAM? KODĖL? KAIP?, 2012, Švietimo problemų analizė, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Nr. 10 (74)

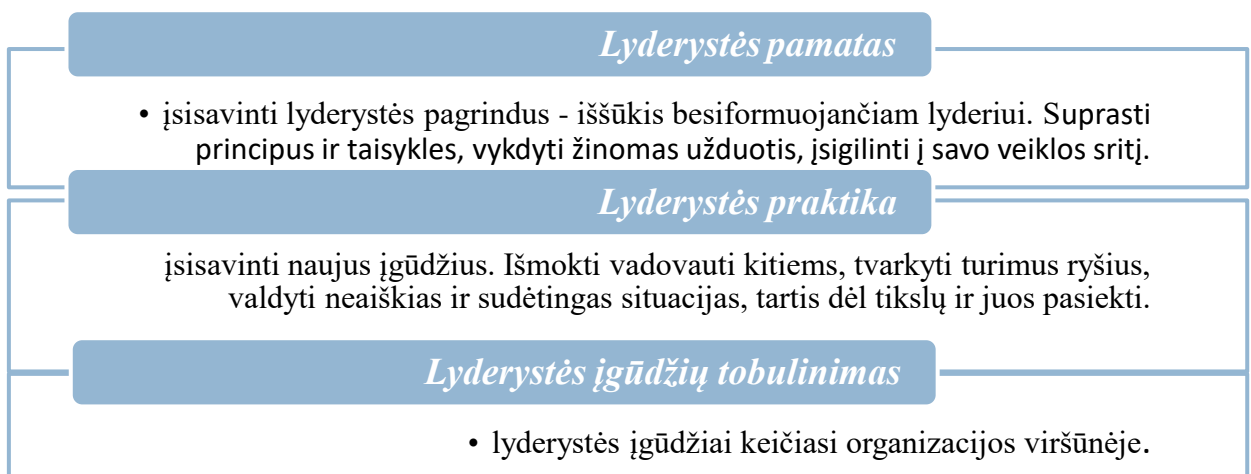
²⁰ Gumuliauskienė, A., Vaičiūnienė, A., 2015. Mokytojų lyderystės raiškos ir jos skatinimo ypatumai bendrojo ugdymo mokykloje, Mokytojų ugdymas. Nr. 24 (1), UAB BMK leidykla, Vilnius. psl. 29

2015	2020
Sudėtingų problemų sprendimas	Sudėtingų problemų sprendimas
Veiklų koordinavimas su kitais	Kritinis mąstymas
Žmonių valdymas	Kūrybingumas
Kritinis mąstymas	Žmonių valdymas
Derybiniai gebėjimai	Veiklų koordinavimas su kitais
Kokybės valdymas	Emocinis intelektas
Paslaugų teikimas (orientacija)	Vertinimas ir sprendimų priėmimas
Vertinimas ir sprendimų priėmimas	Paslaugų teikimas (orientacija)
Gebėjimas klausytis	Derybiniai gebėjimai
Kūrybingumas	Kognityvinis lankstumas

Cit. R. Dukynaitė XXI a. 10 svarbiausių gebėjimų pagal Future of Jobs Report, World Economic Forum, Davos, 2016

Lentelėje (žr. 2 lentelę) galima pastebėti, kad kūrybingumas iš 10 vietos 2020 metais persikelia į 3 – ią, kaip iš 4 į 2 vietą pakyla kritinio mąstymo gebėjimas.

Veiksmingą lyderystės raišką mokyklose sudaro susitelkimas bendram tikslui - mokymo ir mokymosi tobulėjimą. Tokiu būdu užtikrinama ilgalaikė lyderystės plėtra. Jo Owen (2008) lyderystės kelionę išskiria trimis laipteliais (žr. 3 pav.)

3 pav. Lyderystė mokykloje pagal J. Oweną
Sudaryta darbo autorės pagal Jo Owen, 2008

Šiais laikais spartūs technologijos, politikos, sociologijos, ekonomikos, mokslo ir daugelio kitų sričių patobulinimai sukelia didelius pokyčius žmogaus gyvenime. Žmonės turi greičiau mokytis, mąstyti ir būti kūrybingi, kad galėtų susitaikyti su naujomis pasekmėmis jų gyvenime.

Todėl mokyklose vertinamas kūrybiškumas, naujos idėjos, drąsa rizikuoti ir priimti sunkius sprendimus (Pitrėnienė, 2015)²¹.

Kūrybingumas. XIX a. pab. Vakarų Europos ir JAV mokyklos pabrėžė, kad svarbu ugdyti mąstančią ir kūrybingą asmenybę. Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ kūrybingumas įvardijamas kaip viena iš trijų pagrindinių valstybės pažangos vertybių. Kūrybingumas minimas Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 3 str. „Švietimo tikslai“ : nustatyti asmens kūrybinius gebėjimus ir pagal tai padėti jam įsigyti kompetencijų ir (ar) kvalifikaciją, atitinkančią šiuolaikinį kultūros bei technologijų lygį ir padedančią jam įsitvirtinti ir sėkmingai konkuruoti tolydžiai kintančioje darbo rinkoje. Šie švietimo tikslai labai svarbūs ir orientuoti į mokinius.

Kūrybingumas – asmens gebėjimas sukurti idėjas, žinias, meno kūrinius, išradimus, taip pat sukurti ką nors naują įsivaizduojant, improvizuojant, kritiškai mąstant. Kaip teigė I. Jankauskienė (1998): kūrybingumas – vidinės motyvacijos prielaida. Ta pati autorė teigė, kad „kūrybingumas iššaukia gebėjimą intuityviai vertinti, savarankiškai mąstyti ir logiškai spręsti. Tai puiki dirva, kurioje puoselėjama saviraiška, mąstymas, logika, atmintis, intuicija, vaizduotė (esminiai perspektyvaus ugdytinio vertybiniai bruožai)“ (Jankauskienė, 1998, psl.37)²². Ugdydami kūrybingumą galime atskleisti mokinio lyderio potencialą, gebančio įgyvendinti naujas idėjas, greitai ir efektyviai prisitaikyti prie kintančių išorinių sąlygų.

Kūrybingumo ugdymo uždaviniai ir strategijos turi būti parenkami atsižvelgiant į mokinių amžių. Paauglystėje mokomasi tikslingos kūrybinės veiklos pagrindų – technikų, simbolių, žinių sistemų. „Tai metas, kai pasirengiama pereiti nuo kūrybos kaip žaidimo prie kūrybos kaip darbo, kurio rezultatas turi būti užbaigtas ir tinkamas pristatyti kitiems“ (Vaičekauskienė, 2009)²³.

„Įvairių šalių mokslininkai ir praktikai buvo vieningi – muzikos mokymas turi potencialias galimybes mokinių kūrybiniam gebėjimams ugdyti“ (R. Girdzijauskienė, Ž. Jautakytė, 2016).²⁴ Dar prieš dešimtmetį kūrybingumas buvo paliktas meno ir neformaliojo ugdymo pamokoms, svarbiausių vertybių sąrašė kūrybingumo nebuvo. Meninio FŠPU programose ir 2015 m. pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų apraše pateikiami mokinių gebėjimai, kurie sietini su kūrybingumu, kūrybiniu mąstymu (žr. 1.2 lentelę).

²¹ Pitrėnienė, A., 2015, Geros mokyklos koncepcija. Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/Geros%20mokyklos%20>

²² Jankauskienė, I., 1998, Muzikos istorijos mokytojo orientacija į ugdytinius: tiesiausio kelio paieškose, Muzikinio ugdymo problemos: žvilgsnis į XXI amžių, Lietuvos muzikos akademija, Vilnius, psl.37

²³ Vaičekauskienė, V., 2009, Kūrybingumo (ne)ugdymas mokykloje, Švietimo problemos analizė, Nr. 3 (31) psl. 11

²⁴ Girdzijauskienė, R., Jautakytė, Ž., 2016, Kūrybiškas mokytojas – kūrybiški mokiniai, Klaipėdos universiteto leidykla, psl. 4 <http://lyra.365.lt/leidiniai/kurybiskas-mokytojas/kurybiskas.pdf>

1.2 lentelė. Mokinių kūrybingumo gebėjimai ugdymo programose

Dėmuo	Pradinio ugdymo programa	Pagrindinio ugdymo programa	Vidurinio ugdymo programa	FŠPU ankstyvojo ugdymo programa	FŠPU išplėstinio/tikslinio ugdymo programa
Gebėjimai	Bendrieji pažintiniai (loginio, intuityviojo ir kūrybinio mąstymo) ir bendrieji praktiniai (žinių taikymo, veiklos būdų, priemonių naudojimo ir kt.) gebėjimai; ...	Sudėtingesnio mąstymo gebėjimais grindžiami pažintiniai (loginio, intuityviojo, kūrybinio , kritinio mąstymo) ir sudėtingesnėmis procedūromis ...	Teorinio mąstymo gebėjimais grindžiami pažintiniai (loginio, intuityviojo, kūrybinio , kritinio, produktyviojo mąstymo)...	Atskleisti kūrybinių s vaiko gebėjimus ir prigimtinės meninės galias.	Plėtoti vaiko pasirinktą meninę raišką ir meno bei kultūros pažinimą, lavinti kūrybinius gebėjimus...

Sudaryta darbo autorės pagal meninio FŠPU programas ir 2015 m. pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašą

J. Bukantienė ir kt. (2013) teigė: „labai svarbi kūrybiškam asmeniui savybė yra lankstumas, pasireiškiantis įvairiose srityse“²⁵ (Bukantienė ir kt., 2013, p.20).

Daktaro disertacijoje G. Beresnevičius (2010), remdamasis Skovdahl, Kihlgren., Kihlgren, 2004, teigė, kad palanki aplinka skatina kūrybiškumą. Projekto „Kūrybiškumo ugdymas: tyrimai ir metodika“ (2011) tyrimo ataskaitoje pateiktos kūrybiškumui palankios aplinkos charakteristikos:

- Pozityvus požiūris į pokyčius (parama inovacijoms, paskatos pokyčiams, nebijojimas permainų, teigiamas požiūris į veiklumą, iniciatyvą, išradingumą, darbą ir kt.);
- Pasitikėjimu ir pagarba grįsti tarpasmeniniai santykiai (asmens autonomijos gerbimas, kitoniškumo (asmenybės, idėjų, veiklos, siekių) toleravimas, atvirumas ir kilnumas, tolerancija ir saugumo jausmas, baimingumo nebuvimas ir kt.);
- Veikimo laisvė ir savarankiškumas (saviraiškos palaikymas, galimybė pritaikyti įvairius požiūrius, neapibrėžtumo toleravimas, asmeninės laisvės ir nonkonformizmo skatinimas, galimybė eksperimentuoti, bandyti, klysti, pradėti iš naujo ir nebūti už tai pasmerktam ar išjuoktam ir kt.);

²⁵ Bukantienė, J., Girdzijauskienė, R., Jarienė, R., Penkauskienė, D., Sruoginis, L. V. 2013. Mokinių kūrybiškumo ugdymo lietuvių (gimtosios) kalbos pamokose metodika. Vilnius: Šiuolaikinių didaktikų centras, p. 20

- Bendradarbiavimas (pagalba idėjų turinčiam, atvira komunikacija, reguliarūs susitikimai ir keitimasis idėjomis, grupės narių tarpusavio priklausomybė, kolegų palaikymas, bendrumo ir priklausomybės grupei jausmas ir kt.);
- Lanksti rezultatų vertinimo strategija (keleto kūrybos rezultatų pristatymo bei skirtingų požiūrių realizavimo galimybė, nereikalauti pateikti kūrybos rezultatus ir kt.).

Projekte „Gabių mokinių atpažinimas: psichologinių instrumentų standartizavimas ir taikymas“ NR. VPI-2.3.-ŠMM-06-K-01-004 (2017), apibendrinant grupės pateiktus atsakymus, kas būdinga kūrybiškam žmogui, išskirtos šios, kūrybišką žmogų apibūdinančios savybės: moka valdyti emocijas, geba valdyti įvairias kūrybinio darbo emocijas, moka dirbti kūrybiškoje komandoje, geba ne tik kurti idėjas, bet ir rasti joms pritaikymą bei pristatyti idėjas bei sprendimus kitiems.

Emocijų moduliavimas. Emocijos - būdas priimti sprendimus, valdyti stresą, plėtoti santykius ir kūrybiškumą. Todėl akivaizdu, kad norint tapti geresniu lyderiu būtina suprasti emocijas. Mūsų visiems sprendimams ir veiksams didelę įtaką daro emocijos. Kaip teigia V. Šilingienė (2012), pažįstant savo ir suprantant svetimas emocijas, galima efektyviau dirbti, tai padeda skatinti ir įkvėpti kitus.

Šiandien viena lyderystės ugdymo sričių - emocijų supratimas. Egan ir Feyerherm (2007) teigė, kad „emocinio intelekto koncepcija šiais laikais labai sudomino organizacijas, nes tyrėjai teigia, kad emocijos vaidina kritinį vaidmenį daugelyje lyderystės aspektų.“²⁶ (J.L. Hall, 2008,p.63).

Gebėjimas moduluoti emocijas veikloje turi daug bendro su lyderio savybėmis: savęs pažinimo procesas, kuris padeda susigaudyti vykstančiuose psichologiniuose procesuose, geriau įveikti kylančią įtampą, išsaugoti savitvardą stresinėse situacijose, motyvuoti save, reguliuoti kylančias emocijas ir tuo pačiu ugdyti psichologinį lankstumą.

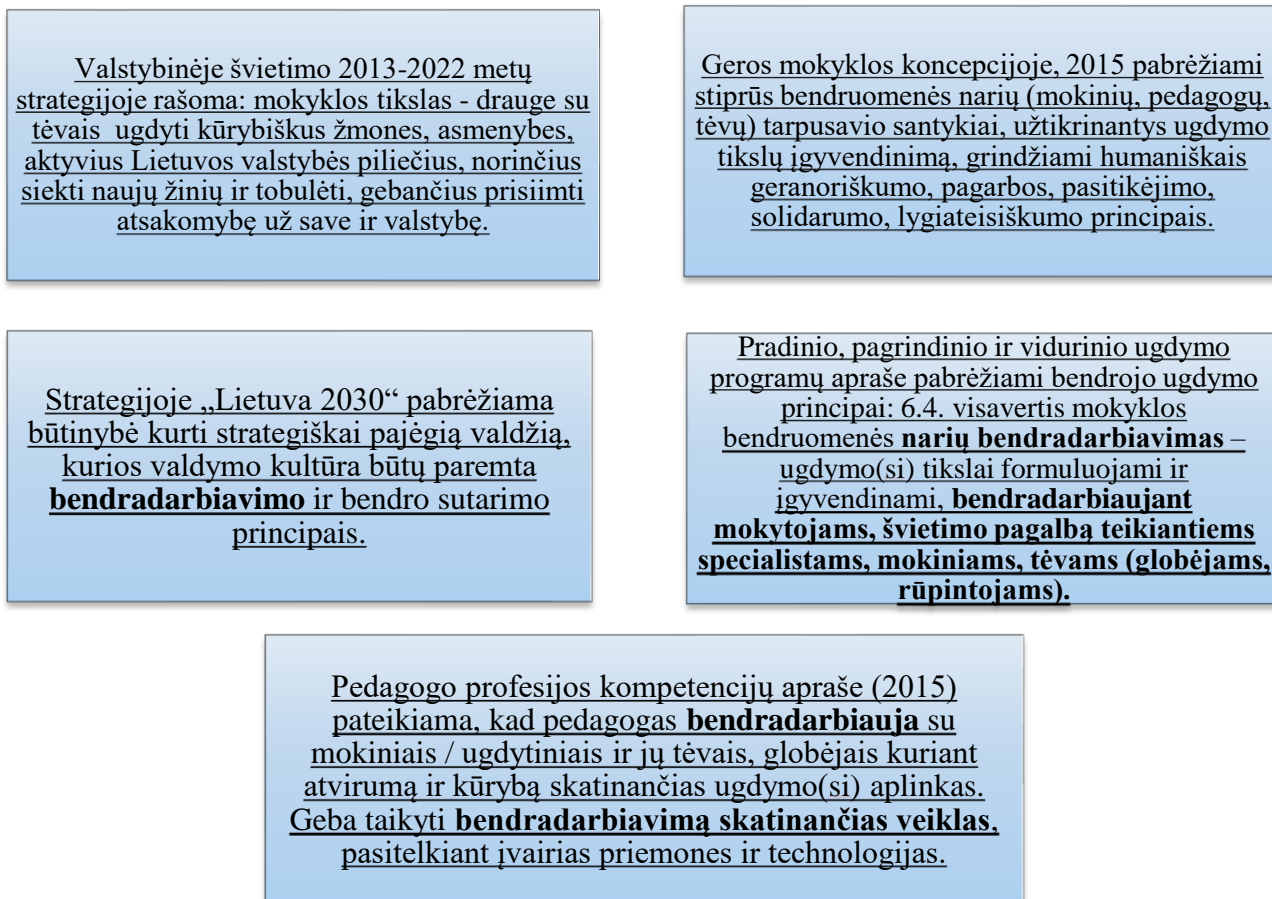
Bendradarbiavimas. Ateities visuomenės gyvenime neįmanoma įsivaizduoti nebendradarbiaujančio individo. D. W. Johnson, K. A. Smith, R. T. Johnson (1991) išskyrė bendradarbiavimui būdingus 5 elementus:

- Teigiama tarpusavio priklausomybė. Pedagogai teigiamą vaikų tarpusavio priklausomybę gali pasiekti nustatant bendrus tikslus, skatinant teigiamus santykius ir paskirstant atsakomybę.
- Skatinanti sąveika. Apie bendradarbiavimą galima kalbėti, kai mokiniai padeda vieni kitiems, pastebi vienas kito problemas ir jų sprendimo būdus.
- Individuali atsakomybė. Kiekvienas turėtų jaustis atsakingas už bendrą veiklą.

²⁶ Hall, J.L., 2008, The Sound of Leadership: Transformational Leadership in Music, Journal of Leadership Education, Volume 7, Issue 2 – Fall, psl. 63

- Palaikanti aplinka. Mokiniai negali efektyviai dirbti kartu, jeigu jos nariai nenaudoja bendravimo, nemoka išklausti kitų nuomonės, nenaudoja sprendimų priėmimo gebėjimų, kurie sukuria darnią, palaikančią santykius aplinką.
- Grupiniai procesai. Mokiniais reikia palaikyti gerus tarpusavio santykius, siūlyti idėjas ir analizuoti, vertinti ir įsivertinti.

Bendradarbiavimo svarba pateikta Lietuvos dokumentuose (žr. 4 pav.)

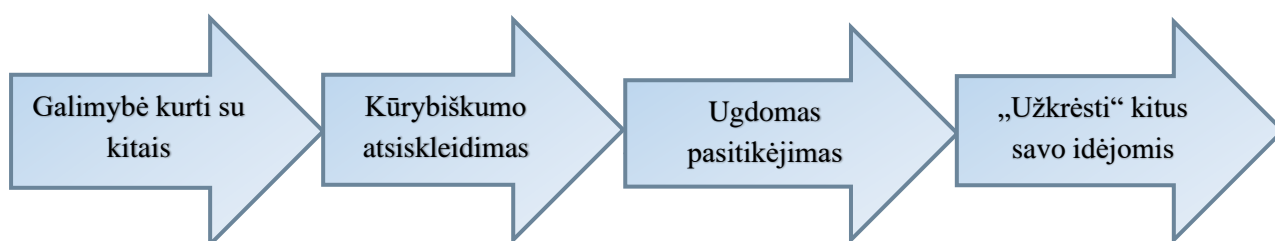

4 pav. Bendradarbiavimo gebėjimas Lietuvos dokumentuose

Sudaryta darbo autorės

Bendradarbiavimas glaudžiai susijęs su lyderyste. Gebėti bendrauti ir bendradarbiauti, tai svarbu plėtojant socialinius santykius tiek darbinėje, tiek asmeninėje veikloje.

Bendradarbiavimas, tai galimybė kurti su kitais, išgirsti, kad esi kūrybiškas, išklausti kritikos, padeda ugdyti pasitikėjimą savimi, skatina atsiskleisti kūrybiškumui, moko „užkrėsti“ kitus savo idėjomis (D. Grakauskaitė-Karkockienė, 2010) (žr. 5 pav.):

Tik sąveikaudamas su kitais, žmogus tobulėja bei vystosi. Anot L. Jovaišos (2007), sąveika - vienas kito veikimas derinant veiksmus. V. Šilingienė (2012) pastebi, jog efektyvus bendradarbiavimas yra „bendrų tikslų siekimas ir atviras bendravimas“²⁷. Psichologinė sąveika, kai objektai vienas kitam siunčia žodinius ir nežodinius signalus; pedagoginė sąveika, kai vienas kitam padeda, bendradarbiauja, vienas kitą moko. Grupinis darbas taip pat yra bendras siekis išspręsti problemas ar aplinkybes, kurias dalyviai laiko realiomis ar neatidėliotinėmis (Preston-Shoot, 2007).

Kritinis mąstymas. Švietimo sistemoje vis dažniau kalbama ir apie meninio ugdymo įtaką ne tik mokinio kūrybingumui, bet ir kritinio mąstymo bei problemų sprendimo gebėjimams. Vienas iš svarbiausių tikslų švietimo kontekste yra užauginti asmenis, kurie turi kritinio mąstymo įgūdžių ir galėtų tuos įgūdžius naudoti kasdieniame gyvenime. **Kritinis mąstymas** orientuotas į gebėjimą spręsti problemas ir ieškoti atsakymų į kylančius klausimus. Graikų filosofas Sokratas – kritinio mąstymo išradėjas. Jo mokymuose buvo begalinis klausinėjimas. Sokratas pradėjo tikrinti prielaidas, aiškintis, kelti klausimus, siekdamas informaciją suprasti ir ją objektyviai įvertinti.

Dešimtmečiais kritinis mąstymas buvo laikomas įgūdžiu, kurį reikėjo lavinti kiekviename švietimo kontekste. Todėl šio gebėjimo ugdymas tapo pagrindine daugelio pedagogų ir tyrėjų problema. Buvo atlikta daugybė tyrimų, siekiant išsiaiškinti, kas skatina šį gebėjimą ir kaip jis yra ugdomas. M. Kokkidou (2013) rašė: „sąvoka „kritinis mąstymas“, dažnai naudojama kartu su problemų sprendimu, aukšto rango mąstymo įgūdžiais, samprotavimais“²⁸. Tas pats autorius rašė, kad anot Chance (kaip cituota Huitt, 1998), kritinis mąstymas yra gebėjimas analizuoti faktus, generuoti ir organizuoti idėjas, ginti nuomones, lyginti, daryti išvadas, spręsti problemas.

Kritinio mąstymo svarbą rodo gausūs moksliniai tyrimai. Kritinio mąstymo gebėjimų ugdymu tyrimus pedagogikoje atliko Lipmann 2003, Paul ir Elder 2008, 2012, Bahr ir Lloyd 2010. Kritinis mąstymas vienur aiškinamas kaip asmens bruožas, kitur, kaip asmeninis gebėjimas. Todėl aiškios takoskyros šiame darbe nedaroma.

D. Penkauskienė (2017), apibendrinus mokslinius tyrimus, išskyrė kritiškai mąstančių asmenybių bruožus: „smalsumą, atvirumą, drąsą rizikuoti ir prisiimti atsakomybę, sveiką skepticizmą, polinkį ir gebėjimą tirti, refleksyvumą, drąsą klysti ir prisipažinti klydus, atidėti sprendimus ir vertinimus, jei dėl jų abejojama“²⁹ (Penkauskiene, 2017, p.95).

²⁷ Šilingienė, V., 2012, Lyderystė, Technologija, Kaunas, psl. 146

²⁸ Kokkidou, M., 2013, Critical Thinking and School Music Education: Literature Review, Research Findings, and Perspectives, Journal for Learning through the Arts,9 (1).
https://www.researchgate.net/publication/256089275_Critical_Thinking_and_School_Music_Education_Literature_Review_Research_Findings_and_Perspectives

²⁹ Penkauskienė, D., Kritinio ir kūrybinio mąstymo sąsaja. Socialinė Teorija, Empirija, Politika ir Praktika, 01 February 2017, Vol.13, psl.95

Kritinio mąstymo terminas, dažnai naudojamas kartu su problemų sprendimu, aukšto lygio mąstymo įgūdžiais, samprotavimais, kai kuriais požiūriais apibūdinamas kaip įgūdis. „Halpern (1999) teigia, kad pasikeitus technologijoms, gebėjimas kritiškai mąstyti tapo svarbesnis nei bet kada anksčiau“³⁰ (Topoğlu, 2014, p.2253). Topoğlu (2014) išskyrė mokslininkų terminus apie kritinį mąstymą (žr. 1.3. lentelę).

1.3. lentelė. Kritinio mąstymo terminai

Mertes (1991)	Kritinis mąstymas yra sąmoningas ir apgalvotas procesas, naudojamas informacijai ir patirčiai aiškinti arba vertinti, atsižvelgiant į atspindinčius požiūrius ir sugebėjimus, kuris vadovaujasi apgalvotais įsitikinimais ir veiksmais.
Halpern (1999)	Kritinis mąstymas yra kryptingas, pagrįstas ir nukreiptas į tikslą. Tai yra mąstymo būdas, kai reikia spręsti problemas, formuoti išvadas, apskaičiuoti tikimybes ir priimti sprendimus.
McPeck (cit. Garret, 2009)	Kritinį mąstymą apibrėžė kaip polinkį ir įgūdį užsiimti veikla, atspindinčia skepticizmą.
Chance (cit. Huitt, 1998)	Kritinis mąstymas yra gebėjimas analizuoti faktus, generuoti ir organizuoti idėjas, ginti nuomones, lyginti, daryti išvadas, vertinti argumentus ir spręsti problemas.
R. J. Sternberg (cit. 1987 m. Pogonowski)	Kritinis mąstymas apima psichinius procesus, strategijas ir reprezentacijas, kuriuos žmonės naudoja sprenddami problemas, priimdami sprendimus ir išmokdami naujas sąvokas.
Pogonowski (1987)	Kritinis mąstymas yra patirtinio mokymosi rezultatas, apimantis besimokančiųjų emocines ir pažintines sritis.

Sudaryta darbo autorės cit. Topoğlu, 2014, p. 2253

Valatkaitė – Rimienė rašė, kad siekiant moksleivių kritinio mąstymo tobulinimo, „pirmiausia reikėtų juos išmokyti teisingai užduoti klausimus. „Klausk gerai“ - pagrindinis klausimų formulavimo principas“³¹ (Valatkaitė – Rimienė, 1998, p. 175). Anot Dr. John J. Picone (2008): „kritinio apmąstymo priemonė yra tiesiog paklausti mokinių, ką jie mato, ką mes darome, kodėl mes tai darome ir ko jie iš tikrųjų mokosi“.³²

Atkaklumas. Sėkmės priežastis, ugdant jaunąjį atlikėją lyderystės gebėjimams - atkaklumas. Psichologijos mokslų daktarė A. Duckworth (2017) rašo, kad svarbiausia sėkmės priežastis yra atkaklumas - ne „genialumas“ ir ne fortūna – padeda pakilti ir lėtai, kryptingai judėti tikslo link. Mokslininkės A. Duckworth (2017) atliktas tyrimas parodė, kad paprastai vertinamas asmenybės bruožas – nei ekstraversija, nei emocinis pastovumas, nei sąžiningumas – nelėmė tiek daug, kiek atkaklumas. Atkaklumas buvo galingesnis rodiklis nei sąžiningas požiūris į mokslą, stipresnis už

³⁰ Topoğlu, O., Critical Thinking and Music Education, Procedia - Social and Behavioral Sciences 116 (2014) 2252 – 2256, Published by Elsevier Ltd. World Conference on Educational Sciences - WCES 2013, 2014, psl.2253

³¹ Valatkaitė – Rimienė, V., Moksleivių ir studentų kritinio mąstymo ypatumai ir lavinimo galimybės, SSN 1392-5016. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA. 1998. 5, psl. 175

³² Picone, J., Student motivation and the learning culture of music education, 2008

https://www.academia.edu/5140494/STUDENT_MOTIVATION_AND_THE_LEARNING_CULTURE_OF_MUSIC_EDUCATION?email_work_card=interaction_paper

saugumo jausmą mokykloje. Vadinasi atkaklumas švietimo srityje prognozuoja sėkmę. A. Duckworth (2017) teigė, kad nepriklausomai nuo konkrečių savybių ir pranašumų, dėl kurių žmogui lengviau sekasi bet kurioje sunkesnėje srityje, atkaklumas praverčia visose situacijose.

Sėkmingas pasirodymas neįmanomas be daugelio valandų, praleistų vienuoje, įveikiant techninius sunkumus, su kuriais susiduria muzikantas, įvaldydamas instrumentą. Vadinasi, muzikuojančiam jaunuoliui reikia būti ypatingai atkakliam, kad pasiektų savo tikslą. Lietuvos edukologas, profesorius K. Miškinis (2007) teigė, kad atkaklumas yra balsas, primenantis, kad jei iš karto nepasisėkė, bandyk dar kartą. Paprastai gyvenime svarbiausi rezultatai pasiekiami proto ir atkaklumo pagalba. Jaunajam muzikantui, atliekant muziką, būtina suprasti atkaklumo reikšmę.

Aksamitauskaitė (2019) rašė, kad „atkaklumas privalo integruoti vienas kitam neprieštaraujančius, tačiau praktikoje kartais sunkiai suderinamus dėmenis: ir principingumą, ir atvirumą, lankstumą. Atkaklumas turėtų subalansuoti tęstinumą ir nuolatinį kismą“³³.

Pasitikėjimas savimi, tikslu, idėja glaudžiai susiję su atkaklumu. Atkaklumo gebėjimas, kurio dėka muzikuojantis vaikas siekia užsibrėžto tikslo, padės ne tik įveikti sunkumus ir kliūtis siekiant tobulesnio atlikimo muzikos kūrinių, bet ir kryptingai judėti link lyderystės.

Išanalizavus, pagrindinius bendruosius ir lyderio gebėjimus, galima teigti, kad bendri gebėjimai yra būdingi ir lyderiams, tai: kūrybingumas, emocijų moduliavimas, bendradarbiavimas, kritinis mąstymas, atkaklumas. Šiuolaikinės lyderystės tyrėjai prieina prie išvados, kad bendri gebėjimai atitinka lyderio gebėjimus. Muzikos mokyklos ugdytiniai dalyvauja ir save pristato įvairiuose pasaulio šalių konkursuose, festivaliuose, koncertuose, tad mokyklai tenka brandinti jaunos atlikėjus, kurie turi turėti lyderio gebėjimų. Savo sferoje konkurencingi ugdytiniai turėtų išsiugdyti kūrybiškumo, bendradarbiavimo, emocijų moduliavimo, atkaklumo, kritinio mąstymo gebėjimų. Juos būtina išplėtoti, atskleisti, todėl galime teigti, kad šių gebėjimų ugdymo problema yra aktuali pasaulio ir Lietuvos edukologijos moksle.

1.3. Lyderystės gebėjimų raiškos požymiai muzikuojant

Muzikavimas – geras pradžios taškas jaunuoliams, norintiems ugdyti lyderio gebėjimus. Nepriklausomai nuo amžiaus, socialinės ir ekonominės padėties, muzika atspindi visuomenės nuostatas, tendencijas ir daro įtaką visiems. Jau Platonas ir Aristotelis teigė, kad muzika viena iš svarbiausių dalykų, tinkamų auklėti jaunąją kartą. Kaip pažymėjo Hargreaves, Miell ir MacDonald (2002), mes galime atlikti daugybę „socialinių ir kultūrinių vaidmenų muzikoje“,

³³ Aksamitauskaitė, G., 2019, CTM: atkaklumas, politika ir kontrkultūra, Literatūra ir menas, kultūros žurnalas Nr.4

tačiau muzika taip pat gali būti naudojama kaip šaltinis kuriant tapatybės aspektus, tokius kaip lyderystė.

D. Coffman ir L. Higgins (2012) pažymi: Tarptautinės muzikos švietimo draugijos (ISME) bendruomenės muzikos veiklos (CMA) komisijos vizijos pareiškime rašoma: muzikinė veikla ne tik įtraukia dalyvius į muzikos kūrimą; jie suteikia galimybę konstruoti asmenines ir bendruomenines meninių, socialinių, politinių ir kultūrinių problemų išraiškas. „Muzikinė veikla nėra vien tik muzikinio meistriškumo ir naujovių siekimas; ji gali prisidėti prie ekonomikos atsinaujinimo plėtros ir pagerinti bendruomenių gyvenimo kokybę (Coffman, Higgins, 2012, psl.847)³⁴.

Muzika ir lyderystė retai minima kartu, tačiau tai yra pagrindas, kaip mes gyvenome, gyvename, gyvensime. Ji įtakoja emocijas, požiūrį ir perspektyvas, ypač tų žmonių, kurie ją atlieka, nes jos garsai skatina jausmus, veiksmus, mintis. Šiandien viena iš lyderystės ugdymo sričių yra emocijų supratimas.

Muzikuojant praplečiamas žmogaus emocinis ir vaizdinis pasaulis. Atlikti muziką, tai reiškia raginimą mąstyti, pačiam ieškoti atsakymų. „Muzikos atlikimas gali prisidėti prie jaunimo bendrojo socialinio, švietimo ir asmeninio tobulėjimo, mokyklinių ir užmokyklinių muzikos pomėgių ir patirties sąsajos bei neformaliojo švietimo indėlio į visą gyvenimą trunkančią muzikinę kelionę“ (Higgins 2016, psl. 594)³⁵. L., Higgins (2016) teigė, kad muzikos atlikimas suteikia galimybę plėtotis pasitikėjimui, pagarbai, empatijai ir kūrybiškumui, tuo pat metu sąmoningai integruojant socialinius ir asmeninius aspektus į muzikos atlikimą. Vadinasi muzikavimo ugdymas yra saviraiškos priemonė, leidžianti mokiniams bendradarbiauti su kitais, pateikti naujų kūrybiškumo, pasitikėjimo savimi, problemų sprendimo iššūkių.

Muzikos mokyklos mokiniai savo muzikinius gebėjimus demonstruoja įvairiuose festivaliuose ir konkursuose. Nors sakoma, kad konkursai sukelia konkurenciją, tačiau kai kurie muzikos mokyklos mokytojai pasisako už bendradarbiavimą, o ne konkurenciją. Muzikos mokyklos mokiniai turi koncertuoti, nes muzikinis pasirodymas yra mokymosi stebėjimas ir vertinimas. Abramo (2017) rašė: „muzikos pedagogai teigė, kad konkursiniai festivaliai yra naudingi, nes skatina komandinį darbą ir pasididžiavimą, didina mokinių susidomėjimą ir

³⁴ Coffman, D., Higgins, L. (2012). Community Music Ensembles. In G. McPherson & G. F. Welch (Eds.), The Oxford Handbook of Music Education (Vol. 1, pp. 844-859). New York: Oxford University Press. psl. 847

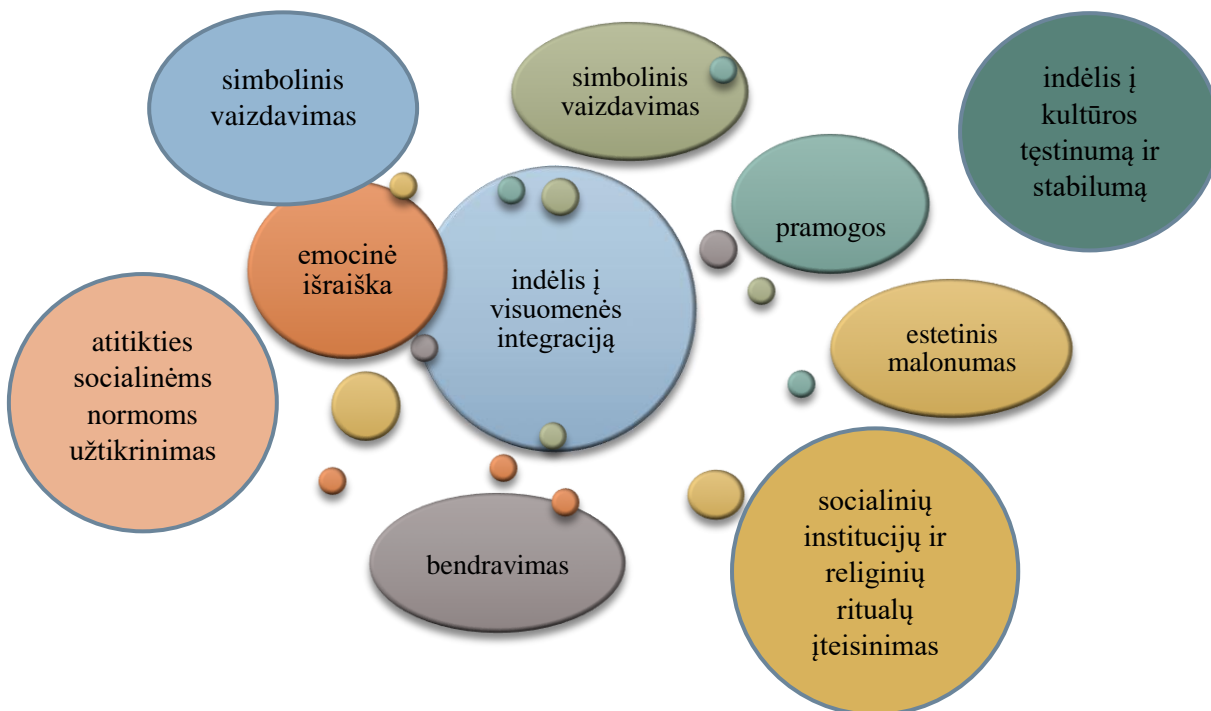
https://www.academia.edu/3629861/Coffman_D._and_Higgins_L._2012_.Community_Music_Ensembles._In_G._McPherson_and_G._F._Welch_Eds._The_Oxford_Handbook_of_Music_Education_Vol._1_pp._844-859_.New_York_Oxford_University_Press?email_work_card=title

³⁵ Higgins, L. (2016). My Voice is Important Too: Non-formal music experiences and young people. In G. McPherson (Ed.), The Child as Musician (2nd ed.). (pp. 594-605) New York: Oxford University Press, psl. 594

https://www.academia.edu/19609552/Higgins_L._2016_.My_Voice_is_Important_Too_Non-formal_music_experiences_and_young_people._In_G._McPherson_Ed._The_Child_as_Musician_2nd_ed._.pp._594-605_New_York_Oxford_University_Press

dalyvavimą, sukuria viešumą mokykloms, teikia išorinį vertinimą, kad paskatintų mokinių ir mokytojų augimą...“³⁶ (Abramo, 2017, p.153).

Merriam (1964, 219-227) išvardijo dešimt pagrindinių muzikos funkcijų (Inskip, MacFarlane, Rafferty, 2008)³⁷ (žr. 6 pav.).

6 pav. Pagrindinės muzikos funkcijos pagal Merriam (1964)
Sudaryta darbo autorės pagal Inskip, MacFarlane, Rafferty, 2008

Muzikavimo pamokos apima kasdienę praktiką, muzikinių natų skaitymą, sutelktą dėmesį, muzikos fragmentų įsiminimą, smulkios motorikos lavinimą, emocijų išreiškimą. Profesorius D. Katkus (2013) rašė: „muzikos mokymasis yra ilgas ir sudėtingas procesas, o atlikėjo profesija įpareigoja mokytis visą gyvenimą“³⁸. Tas pats autorius rašė, kad atlikėjo sudėtingas psichinis gyvenimas, nes jis nuolatos turi išlaikyti vidinę tobulinimosi motyvaciją, kadangi turi plėsti repertuarą, gilintis į kūrinį prasmę ir sandarą, bei kiekvieną dieną tobulinti profesinius įgūdžius arba bent jau juos išlaikyti. Vadinasi muzikuojančio vaiko veiklą daugiausia lemia kasdieniai, nuolatinis darbas, ne tik talentas. V. Matonis (2000) rašė, kad gerai išlavintas meninis jausmas yra būtina sąlyga, kad moksleivis, jausmais ir protu bendraudamas su meno kūriniais, skverbtųsi

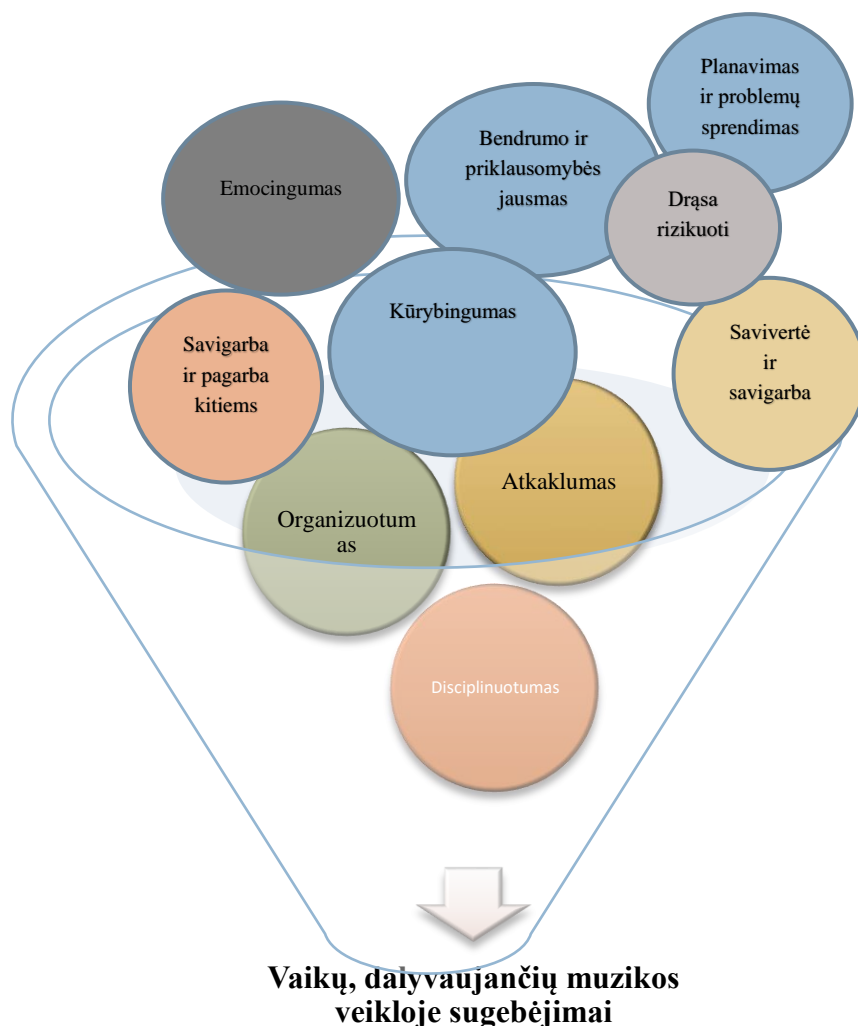
³⁶ Abramo, J.M., 2017, THE PHANTASMAGORIA OF COMPETITION IN SCHOOL ENSEMBLES, Philosophy of Music Education Review 25, no. 2, psl.153

³⁷ Inskip, C., MacFarlane, A. and Rafferty, P. (2008). Meaning, communication, music: Towards a revised communication model. Journal of Documentation, 64(5), pp. 687706. doi: 10.1108/00220410810899718, psl.5-6

³⁸ Katkus, D., 2013, Muzikos atlikimas, Vilnius, psl. 447

į meno pasaulį, taip galėdamas „jaustis mažiau priklausomas nuo kitų žmonių sprendimų ir vertybinių orientacijų“³⁹(Matonis, 2000, p.45).

R. Girdzijauskienė (2016) apibūdino vaikų, dalyvaujančių muzikos veikloje savybes, kurios vertingos visose žmogaus gyvenimo srityse (žr. 7 pav.).

7 pav. Vaikų, dalyvaujančių muzikos veikloje sugebėjimai
Sudaryta darbo autorės pagal R. Girdzijauskienę (2016)

Apibendrinant galima teigti, kad emocingumas, drąsa rizikuoti, savigarba, problemų sprendimas ir kt., tai yra savybių prielaida pasireikšti lyderystei. Iš kiekvieno muzikuojančio jauno žmogaus reikalaujama priimti atsakomybę: už muzikinės išraiškos jausmingumą, tikrumą, originalumą ir meistriškumą. Visa tai stiprina atsakomybės jausmą, kuris reikalingas ir būdingas lyderiams.

Muzikavimas yra perspektyvi priemonė lyderystės gebėjimams pasireikšti, nes ji yra universali ir priimama masių.

³⁹ Matonis, V., 2000, Šiuolaikinė meninio ugdymo koncepcija, meninio ugdymo teorija JAV, Vilnius, enciklopedija, psl.45

Remiantis šiais pavyzdžiais, muzikos kūrinį atlikimas apima kūrybingumo, bendravimo, kritinės analizės ir kritinio mąstymo, problemų sprendimo gebėjimus. Šių gebėjimų ugdymo tikslas ne tik meno kūrinį suvokimas ir atlikimas, bet ir lyderystės gebėjimų ugdymas. Muzikos kūrinį atlikimas funkcionuoja kaip priemonė, padedanti perteikti ir išreikšti emocijas.

Muzika yra emocijų nešiotoja. Šio teiginio esmei atskleisti apžvelgti kai kurių mokslininkų požiūriai į emocijas muzikoje. Muzika – tai emocinio mąstymo sritis ir visada yra informacinis veiksnys, kuris prasiskverbia į mūsų esybės gelmę, ją kuria arba griaua (M. Gniesinas). Daugelio autorių ir B. Teplovo (1947), teigimu, kaip rašė H. Šečkuvienė (2004): „muzikos turinį sudaro jausmai, emocijos, nuotaikos, o emocinis jautrumas muzikai – tai vaiko muzikinių gabumų ir muzikalumo pagrindas. Muzikiniai gabumai atsiskleidžia per muzikinius gebėjimus, visi muzikiniai gebėjimai turi būti lavinami remiantis emocijomis, nes kitaip jie nebus muzikiniai“.⁴⁰

Muzika neturi vienareikšmio apibrėžimo. Vieniems ji garsų junginys, istorija, pramoga, kitiems emocijų skambesys. J.L. Hall (2008) rašė: „muzika daro įtaką emocijoms, nuostatoms ir perspektyvoms, kurias individas vaizduoja gyvenime. Trumpai tariant, muzika gali labai paveikti žmogaus požiūrį į tai, ką reiškia vesti ir kaip jis pasirenka vesti“.⁴¹ Galima daryti išvadą, kad muzika suvokiama emocijomis.

„Emocijos – gyvūno ar žmogaus tiesioginis šališkas aplinkos reiškinių ir situacijų reikšmių išgyvenimas. Emocijas lemia aplinkos reiškinių savybių santykis su individo poreikiais“⁴² (Psichologijos žodynas, 1993, psl.75). Pasak C. Izardo, kaip rašė L. Myers: žmogaus emocijos yra įgimtos ir paveldimos žmogaus reakcijos: džiaugsmas, liūdesys, susidomėjimas, pasibjaurėjimas, neapykanta, gėda, baimė, nuostaba ir kt. Z. Rinkevičius (2009) teigė, kad muzikos intonacinė kalba emociniu požiūriu kartais net aktualesnė ir veiksmingesnė negu žodinė. „Muzikos veiksmingumas slypi tame, kad jos turinys, suvokimas ir interpretavimas labai glaudžiai susiję su emocijomis, kurios atlieka svarbų vaidmenį tiek motyvacijos reguliavimo, tiek vertybių internalizavimo procese“⁴³.

Atlikėjo emocijingumas, neabejingumas, atskleidžiant kūrinio charakterį, vertinamas visais laikais. Temperamentas, emocijos yra tiesiogiai reiškiamos garsu. Z. Rinkevičius rašė: „muzika emocinio poveikimo, išplitimo požiūriu neturi sau lygių konkurentų menų bendrijoje“⁴⁴.

Muzikos garsais išreikštos emocijos gali išprovokuoti elgesio modelius – reakcijas. Muzika yra emocijų nešiotoja ir ji tarpininkauja tarp mūsų minčių, veiksmų, daro įtaką mūsų fizinei ir

⁴⁰ Šečkuvienė, H., 2004, Vaiko muzikinių gebėjimų ugdymas, Mokslinis metodinis leidinys, Vilniaus pedagoginis universitetas, psl. 20

⁴¹ Hall, J. L., 2008, The Sound of Leadership: Transformational Leadership in Music. In Journal of Leadership Education, 7 (2). Retrieved May 30, 2018, psl.48

⁴² Psichologijos žodynas, 1993, psl.75

⁴³ Šečkuvienė, H., Abramauskienė, J., 2005, Paauglių muzikos mokymosi motyvacijos veiksniai, Pedagogika 78, psl.127

⁴⁴ Rinkevičius, Z., 2009, Ką reiškia mokyti muzikos?, Klaipėda, psl. 8

intelektualinei būsenai. D. Strakšienė teigia: „Muzika suteikia formą neatskleidžiamai substancijai – jausmui, kuriam žmogus neranda žodžių. Be žodžių ji atkuria slaptą vidinę emocinę įtampą, tad natūralu, kad ji yra kur kas nuoširdesnė, atviresnė, stichiškesnė už visus menus“ (Strakšienė, 2009, psl.28)⁴⁵.

Muzikuojantis jaunuolis savo emocijas perduoda palaikydamas muzikos nuotaiką, stilių ir tempą, naudodamas tokius išraiškos būdus kaip dinamika, artikuliacija, ritmas ir ekspresyvumas.

Kartu su emocijomis šalia glaudžiai susijusios ir atlikėjo vaizduotės, kurios motyvuoja prasminius atlikimo parametrus. Emocija žadina vaizduotę, o vaizduotė – emociją. D. Katkus rašė: „muzikos charakterio tipai, į kuriuos įsigyvena muzikantas kaip aktorius, vaizduotėje kelia emocines asociacijas“⁴⁶.

Kompozitorių sukurtuose kūriniuose užkoduotos jų mintys ir emocijos, tad atlikėjas patiria intensyvius išgyvenimus, pakyla į aukštesnį dvasinį lygį. I. Nestjevas 1987 rašė: „muzika operuoja grynai emocinio pobūdžio priemonėmis“⁴⁷ (Strakšienė, 2009, p.29). Muzika padeda pažvelgti į pasaulį visai kitokiomis akimis, nes mokydamasis groti vaikas susipažįsta su skirtingų kultūrų, epochų kūrinių, genialiais kompozitoriais nuo ankstyvo amžiaus. Atliekant muziką jam teks groti remiantis vidiniais potyriais, pašąmonės vaizdiniais ir tai yra svarbiausias atlikėjo uždavinys. Kūrinio atlikimas yra kažkas, ką kiekvienas lyderis siekia padaryti su aplinkiniais: įkvėpti ir išjudinti žmones, kaip tai daro muzikos atlikėjas.

Prisiminkime, kad „bendroje aplinkoje menas veikia sujungdamas kiekvieno atskirą sielą į ką nors didesnio, sukuria paslaptinę ryšį tarp visų klausytojų esančių koncertų salėje“⁴⁸ (J. C. Doser, 2016, p.10).

Atlikėjas muzikuodamas turi perduoti klausytojui įsivaizduojamus vaizdus ir jausmus, kurie neatsispindi tiesiogiai, o perteikiami grojant koku nors instrumentu. Anot Čiapo (2004) muzikos atlikėjas turi atliekamą muzikos tūrinį pakylėti į reikiamą lygmenį, pabrėždamas meniškumo faktoriaus svarbą.

Emocijų svarbą pabrėžia A. Piličiausko (1998), L. Navickienės (2001), A. Vilkelienės (2003) darbai, kur autoriai teigia: „kad emocijų išryškėjimas ugdymo procese atskleidžia ugdytinių dvasinį pasaulį, dorovės problemas, nuostatas, interesus“⁴⁹ (D. Strakšienė 2009, psl.47). Muzikos mokykloje besimokančio jaunuolio emocinis pasaulis labai glaudžiai susijęs su muzikos atlikimu, nes tik emocijos gali suteikti motyvaciją muzikavimui.

⁴⁵ Strakšienė, D., 2009, Muzikos kūrinių didaktinės refleksijos ugdymas muzikavimu, Šiauliai, psl. 28

⁴⁶ Katkus, D., 2013, Muzikos atlikimas., Vilnius, psl.

⁴⁷ Strakšienė, D., 2009, Muzikos kūrinių didaktinės refleksijos ugdymas muzikavimu, Šiauliai, psl. 29

⁴⁸ Doser, James C., 2016, The importance of artistry in arts leadership, Journal of Performing Arts Leadership in Higher Education, Volume VII, ISSN 2151-2744, psl.10

⁴⁹ Strakšienė, D., 2009, Muzikos kūrinių didaktinės refleksijos ugdymas muzikavimu, Šiauliai, psl. 47

Muzikuojančiam jaunuoliui labai svarbu gebėti moduluoti emocijas muzikinėje veikloje. Daugeliui muzikos mokykloje muzikuojančių vaikų scenos baimė tampa kliūtimi puikiam pasirodymui. R. Kirliauskienė teigia, kad lengvas susijaudinimas yra menininkui gyvas akstinas meniškai kurti. Buvimą scenoje galima laikyti ekstremalia situacija, kurioje išgyvenamos įvairios emocijos. Baimė – emocija, kylanti iš biologiniam ar socialiniam individo gyvenimui pavojingose situacijose, susijusi su tikru ar įsivaizduojamu pavojumi. Virpantis balsas, drebančios rankos gali sugadinti visą tą darbą, kurį vaikas įdeda besiruošdamas koncertui. „Gebėjimas susikurti ir išlaikyti optimalią emocinę būseną prieš pasirodymą ir pasirodymo metu yra vienas iš svarbiausių sėkmingo muzikavimo scenoje veiksmų“⁵⁰(R. Kirliauskienė, 2005, psl.10). G. Balčiūnas (2012) rašė, kad gebėjimas muzikuoti scenoje sietinas su psichinės savireguliacijos įgūdžių lavinimu ir be koncertinės patirties jos išmokti neįmanoma. Autorius teigė: „šiuo požiūriu tobulėti gali tik koncertuoti norintys mokiniai“⁵¹

Remiantis Z. Rinkevičiumi (1998): „klasikinė ugdymo koncepcija, nepaisant ugdymo įvairovės, išpraudė atlikėją į jo profesionalaus parengimo rėmus ir nors muzikos grožis laikomas svarbiu muzikinio ugdymo turinio komponentu, tačiau pasirengimas, gebėjimas susikurti emocinę būseną prieš pasirodymą priimama kaip ugdytinio duotybė“⁵². Vaikai yra jautrūs kritikai, juos gąsdina nežinomybė – kaip pavyks, kas bus, todėl prieš koncertą mokytojai skatina interpretuoti kūno siunčiamus signalus, kaip natūralius ir jiems naudingus. Suvaldyti koncertinį jaudulį leidžia sąmonės ir emocijų ryšys. „Muzikantas savo meno pagalba perduodantis įvairius jausmus ir jų atspalvius, turi žinoti jų atsiradimo priežastis“⁵³ (A. Dumčienė, 2001). Tai emocijų – vertybinių savybių patirtis. Įveikti sceninę baimę galima turint tokių savybių kaip drąsa, atkaklumas, pasitikėjimas savimi. Dažniausiai taip pasireiškia žmonės siekiantys lyderiauti, dominuoti. Kaip pastebi D. Strakšienė (2009) gyvas grojimas „provokuoja ir padeda ugdytiniui atrasti, išgyventi bei apmąstyti, kritiškai vertinti, asmeniškai perkurti“⁵⁴.

Camlin, Bartleet, Haak-Schulenburg, Cerachowitz (2016) rašė: „kai kurie muziką laiko komunikacijos sistema, kuri specializuojasi emocijų reiškime“ (Mithen 2006, p. 286), o kai kurie pabrėžia muzikos evoliucinę vertę kaip pasitikėjimo ir bendradarbiavimo skatinimo priemonę (Dunbar 2012, Hallam 2015).⁵⁵ „Komunikacija (lot. communicatio – pranešimas, perdavimas) – socialines sąveikos rūšis – bendravimas, keitimasis patyrimu, mintimis, išgyvenimais“ (Tarptautinių žodžių žodynas, 2003). Pasak Kutkienės (2001), komunikaciniai gebėjimai - vieni

⁵⁰ Kirliauskienė, R., 2005, Muzikos mokytojo savireguliacija, Vilnius, psl. 10

⁵¹ Balčiūnas, G., 2012, Muzikinio kūrinio mokymasis ir jo atlikimas scenoje, „Meninio ugdymo realijos ir plėtros perspektyvos“, mokslinių straipsnių rinkinys, psl. 15

⁵² Rinkevičius, Z., 1998

⁵³ Dumčienė, A., 2001, Kūrybingumo ugdymo aspektai“, Kaunas, psl. 24

⁵⁴ Strakšienė, D., 2009, Muzikos kūrinio didaktinės refleksijos ugdymas muzikavimu“, Šiauliai, pal. 86

⁵⁵ Camlin, D., Bartleet, B., L., Haak-Schulenburg, M., Cerachowitz, C., (2016), If Music Can Be the Food of Love: Resonance in Making Music - The Power for a Human Development of Society, International perspectives on music and love, relationship and resonance, ISME CMA Symposium 2016, International Society for Music Education psl.169

reikšmingiausių visose sistemose: „mokytojas – mokinys“, „mokytojas – mokytojas“, „mokytojas – mokinio tėvai“, „mokytojas – mokyklos bendruomenė“, kurie padeda skleisti kūrybiškumui, asmenybės raidai ⁵⁶.

Meną, komunikacinio tipo teorijos aiškina kaip tam tikrus menininko sugalvotus ženklus, „meninę kalbą (žodinę, vaizdinę, garsinę), kurios dėka galima keistis mintimis ir išgyvenimais“⁵⁷ (J. Česnulevičienė, 1998). Ta pati autorė teigia, kad į muzikinę veiklą galima žiūrėti kaip į tam tikrą kalbą – komunikaciją tarp muzikos, jos kūrėjo ir klausytojo. Šiuo atveju būtina muzikinė patirtis, atlikėjiška veikla, taip pat individualūs gebėjimai: intelektiniai, emociniai, fiziniai.

Muzika yra galinga komunikacijos forma. Garsai yra medžiaga su kuria kuriamas menas – muzika. Ji, kaip ir kalba, yra tam tikrų gramatikos dėsnių valdoma įvairių garsų darinių visuma, tai tiesioginis muzikavimo, dar tiksliau – komunikacijos, aktas, kupinas improvizacijos, emocijų, susijusių su atlikėjo asmenybės savybėmis (D. Katkus 2013, psl.14)⁵⁸. R. Girdzijauskienė (2016) rašė: kad kurdami muziką mokiniai naudoja abu smegenų pusrutulius: „patiria muzikinius įspūdžius ir juos nusako žodžiais, kelia muzikines idėjas ir jas nuosekliai įgyvendina, verbaliniu ir neverbaliniu būdu komunikuoja su bendraamžiais, ieškodami kūrybinių muzikos atlikimo ar komponavimo sprendimų, dalijasi idėjomis bei vertinimais“⁵⁹. Garsuose glūdi muzikos reikšmė, kuri atlikėją įtraukia į tam tikrą kultūrą, istoriją, t.y. komunikavimą. Atlikėjas siunčia klausytojui pranešimą, kurio poveikis gali būti tiek teigiamas, tiek neigiamas, priklausomai nuo tono, ritmo. Taip atlikėjas bendrauja ir siekia, kad klausytojas jo nepamirštų. Tiek lyderis (menininkas), tiek ir pasekėjas (klausytojas) yra neatsiejamai susiję su pastangomis keisti pasaulį. Jei nėra emocinio poveikio, klausytojas muzikuojantį jaunuolį pamirš, todėl, kaip lyderis, jaunasis muzikantas turi paliesti žmonių širdis, kad klausytojas suprastų kokia žinia siunčiama atliekant savo kūrinį. Z. Rinkevičius rašo, kad gebėjimas kalbėti nereiškia, kad visada suprasime vieni kitus ir gebėjimas skaityti ir rašyti taip pat nereiškia, kad komunikuojame vertybes. Pasauliui tampant multikultūriniu, gebėjimas komunikuoti su žmonėmis, yra be galo svarbus. Tad reikia jausti, suprasti žmonių ir muzikos įvairovę: „didį grožį ir banalumą, dvasinį turtingumą ir išsigimimą, taurumą, švelnumą ir agresyvumą, brutalumą ir kūrybą“ (Z. Rinkevičius, 2009).⁶⁰

Komunikacija vyksta ir tarp kompozitoriaus, atlikėjo ir klausytojo. Kompozitorius sukuria muzikos kūrinį ir užrašo jį tam tikru būdu, kuris jo manymu bus teisingiausias, kai pasieks klausytoją. Jei jam pavyksta įgyvendinti savo ketinimą ir atlikėjas supranta, patiria kompozitoriaus

⁵⁶ Kutkienė, L., 2001, Use of Active Teaching Methods in Development of Communication Competence of Future Teachers // Erziehungswandel und moderne pädagogische Verfahren. Frankfurt am Main: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, Band 4. psl. 243–249.

⁵⁷ Česnulevičienė, J., 1998, Liberaliosios studijos aukštajame moksle – muzikinio lavinimo plėtros prielaida“, „Muzikinio ugdymo problemos: žvilgsnis į XXI amžių, Lietuvos muzikos akademija, Vilnius, psl. 177

⁵⁸ Katkus, D., 2013 „Muzikos atlikimas“, psl.14

⁵⁹ Girdzijauskienė, R., 2016, Nemuzikiniai muzikos mokymosi rezultatai“, psl.4

⁶⁰ Rinkevičius, Z., 2009, „Ką reiškia mokyti muzikos?“, psl. 10

kūrimo numatytą patirtį, tada atlikėjas kompozitoriaus patirtį perduoda klausytojui. Kompozitoriaus ketinimus atlikėjas perduos klausytojui pagal savo muzikalumą, sugebėjimą analizuoti muzikos kūrinį, emocines reakcijas. Taip vyksta komunikavimas tarp trijų dalyvių. Muzikai suteikiama reikšmė gali skirtis priklausomai nuo to, kas ją interpretuoja - autorius / kompozitorius, atlikėjas ar klausytojas. Warren Weaver (1949) komunikaciją apibūdino kaip visas procedūras, kuriomis vienas protas gali paveikti kitą.

Muzikuojantį jaunuolį visada lydi užsispyrimas ir mokėjimas dirbti. Tai tikslingo užsispyrusio darbo, muzikos mokykloje besimokančio mokinio vaikystė. Šie mokiniai yra universalūs – groja solo, taip pat įvairių sudėčių ansambliuose, bei orkestruose.. Atlikėjas turi išsiskirti atliekamų kūrinių originalumu ir skirtumais. „Muzika, kurią groji, irgi turi gyventi, o tam, kad ji gyventų, pats atlikėjas turi jausti, patirti, išgyventi“⁶¹ (J. Auškelytė 2016). Per muziką išreikšti jausmus, savo išgyvenimus, ne pasislėpti, tai padeda įveikti sunkumus. Kas yra mūsų viduje, tai ištransliuojama atliekant muziką. V. Hugo rašė: muzikuojant gali pasakyti tai, ko negali išsakyti žodžiais, ir tai, kas negali likti nutylėta.

Muzikantų ir kitų atlikėjų pranašumas yra tas, kad jiems kasdien primenama, kad jie turi koncertuoti kitiems, kad galėtų bendrauti – komunikuoti.

Muzikos atlikimo nerimas yra viena didžiausių emocinių problemų muzikos profesionalams ir muzikos besimokantiems vaikams. Muzikos atlikimo nerimą tyrė Hamann (1982)⁶², McGrath (2012),⁶³ Burin, Osorio (2017).⁶⁴ E. Brooker (2017) teigė, kad muzikos atlikimo nerimas yra plačiai paplitęs, paveikiantis bet kokio amžiaus muzikantus, instrumentalistus, mėgėjus ir profesionalius muzikantus. „Daugiau nei 60% muzikuojančių muzikantų tai patiria kada nors per savo gyvenimą (Wesner, Noyes ir Davis, 1990), solinis atlikimas sukuria didesnę nerimo lygį nei ansamblinis (Brugués, 2011)“⁶⁵ (E. Brooker, 2017).

Pasitikėjimas savimi – svarbus veiksnys, kuris lemia sėkmingą pasirodymą scenoje (R. Kirliauskienė, 2005).

Pasitikėjimą savimi galima įvardinti kaip pagrindinį, vienintelį bendrą visų lyderių bruožą. Pasitikėjimo savimi lūkesčiai yra sprendimai apie būsimas galimybes pasiekti tikslą. Tokie

⁶¹ Auškelytė, J., 2016, Muzika – būdas išsakyti tai, ko negalima išsakyti žodžiais, kultūros svetainė „Meno bangos“

<http://www.menobangos.lt/muzika-budas-issakyti-tai-ko-negalima-pasakyti-zodziais/>

⁶² Hamann, D., L., 1982, An assessment of anxiety in instrumental and vocal performances, Journal of Research in Music Education, 30 (2) (1982), psl. 77-90

<http://uncultureeng105i013.web.unc.edu/files/2016/11/Journal-of-Research-in-Music-Education-1982-Hamann-77-90.pdf>

⁶³ McGrath, C., E., 2012, Music performance anxiety therapies: a review of the literature, dissertation,

https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/31063/McGrath_Casey.pdf?sequence=1

⁶⁴ Burin, A., B., Osorio, F., L., 2017, Music performance anxiety: a critical review of etiological aspects, perceived causes, coping strategies and treatment, Arch. Clin. Psychiatry (São Paulo) vol.44 no.5 São Paulo Sept./Oct.

http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0101-60832017000500127

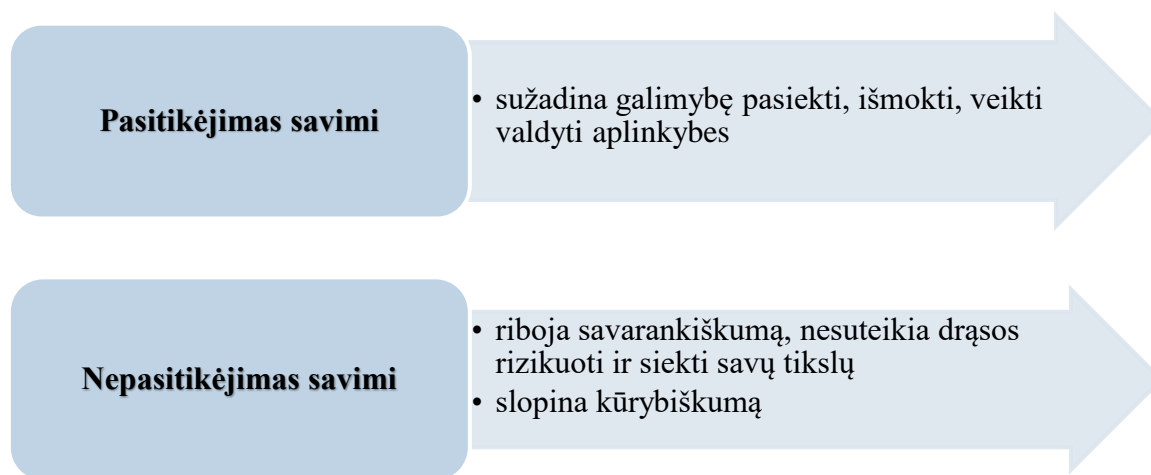
⁶⁵ Brooker, E., 2017, Music performance anxiety: A clinical outcome study into the effects of cognitive hypnotherapy and eye movement desensitisation and reprocessing in advanced pianists, first Published May 12,

<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0305735617703473>

terminai kaip „pasitikėjimas savimi“, „suvokiamas sugebėjimas“ ir „suvokiama kompetencija“ buvo naudojami apibūdinti žmogaus suvokiamą sugebėjimą atlikti tam tikrą veiklos lygį. Bandura (1977) vartoja terminą: „savęs efektyvumas“ apibūdindamas įsitikinimą, kad turi sugebėti sėkmingai atlikti tam tikrą užduotį“⁶⁶ (Daniel Druckman, Robert A. Bjork, 1994).

Š.D. Dione ir Dž. D. Sosikas (1997) pasitikėjimą apibūdina kaip „procesą, kurio metu lyderis savo principingumu, sąžiningumu ir atvirumu kelia pasekėjų pagarbą ir įkvepia pasitikėjimo“⁶⁷ (R.J Marzano, T. Waters, B. A. McNulty, 2011, p.28).

Collins (1982) rašė, jog yra įrodyta, kad žmonės, pasitikintys savimi, nesėkmę priskiria pastangų trūkumui; žmonės, turintys žemą pasitikėjimą savimi, savo nesėkmės priskiria gebėjimų stokai (D. Druckman, R A. Bjork 1994). Galima teigti, kad pasitikėjimas *sužadina*, nepasitikėjimas *riboja* (žr. 8 pav.)

8. pav. Pasitikėjimo ir nepasitikėjimo svertai – pasekmės
Sudaryta darbo autorės pagal D. Druckman, R A. Bjork (1994)

Pasitikėjimą savimi, kaip lyderio gebėjimą išskyrė Zaccaro, 2007, Albritton, 1998, Roesener, 1990 (Kainauskienė, V. 2014, p.12).⁶⁸ Sėkmingas lyderio ugdymas grįstas savęs pažinimu (V. Šilingienė, 2012). „ Tiksliai vertinantys save žmonės žino savo stipriąsias ir silpnąsias puses. Jie atviri naujovėms, yra pasirengę badyti ir rizikuoti“ ⁶⁹(Šilingienė, 2012, p. 166). Ta pati autorė teigia, kad lyderis pažindamas savo silpnas puses turi būti pasirengęs pokyčiams ir savęs keitimui.

Liston, Frost ir Mohr (2003) teigė , kad teigiamai muzikos kūrimo patirčiai gali pakenkti susirūpinimas dėl paties atlikėjo įsivertinimo ar klausytojų įvertinimo. Tai gali sukelti sekinantį nerimą, pasireiškiantį įvairiomis fiziologinėmis, pažintinėmis, emocinėmis ir elgesio sritimis.

⁶⁶ Druckman, D., Bjork, R., B., 1994 „Learning, Remembering, Believing“, National Research Council. 1994. *Learning, Remembering, Believing: Enhancing Human Performance*. Washington, DC: The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/2303>, psl. 174

⁶⁷ Marzano, R.J., Waters, T., McNulty, B.A., 2011, *Veiksminga mokyklų lyderystė*“, Vilnius, ,psl.28

⁶⁸ Kainauskienė, V., 2014, *Mokytojų autentiškos lyderystės ir mokinių mokymosi sėkmės sąsajos*. Magistro darbas, Vilnius.

⁶⁹ Šilingienė, V., 2012, *Lyderystė, Technologija, Kaunas*, psl. 166

Susirūpinimas dėl matomų nerimo pasireiškimų taip pat gali paveikti techniką, todėl gali būti suaktyvintos mintys apie tai, kaip simptomus suvokia auditorija⁷⁰ (D.T. Kenny, N. Halls, 2017).

Savigarba - dar vienas globalus konstruktas, susijęs su pasitikėjimu savimi ir jo samprata, susijęs su asmeniniu vertinimu suvokimu. Nors pasitikėjimas savimi ir savęs vertinimas gali būti susiję, individai gali turėti vieną bruožą, nebūtinai turėdami kitą.

Mokykla, mokytojo žodis turi didžiulę įtaką mūsų pasitikėjimui savimi. Žemas savęs vertinimas įgyjamas vaikystėje ir tampa pastoviu charakterio bruožu, kurį sunku pašalinti. Manoma, kad įvairūs pasitikėjimo šaltiniai yra silpnesni nei pasiekimai; tačiau jų įtaką pasitikėjimui savimi gali padidinti keletas veiksnių. Tai gali būti ansamblio, orkestro dalyviai, mokytojas, tėvai. Pavyzdžiui, kuo mažiau vaikas turi sceninės patirties, tuo labiau jie pasitiki kitais, vertindami savo galimybes. Pagal L. Higgins (2016), dėl stipraus tarpininko ir dalyvio (mokytojo ir mokinio) santykių, užmegztų per atvirumą, pasitikėjimą ir empatiją, jauni neformaliojo muzikinio ugdymo muzikantai gali įgyti pasitikėjimo savo įvaizdžiu ir muzikalumu. Mokytojui, kaip pagalbininkui, sudarytos palankios sąlygos skatinti aplinką, kurioje klesti bendraamžių mokymas, suteikiant mokiniams daugiau galimybių suvokti procesą ir produktą. L. Higgins teigė, jei sukursime pasitikėjimo aplinką, tada klestės atsakomybė ir sustiprės muzikinis mokymasis. Sprendžiant šią problemą muzikos mokyklos mokytojai, kuo anksčiau, suteikia vaikui galimybę pasirodyti prieš publiką. Bandydami paveikti muzikuoti besimokančio vaiko pasitikėjimą savimi mokytojai daug dėmesio skiria žodiniams įtikinėjimams, motyvacijai. Asmus (1994) pastebi, kad muzikos mokymasis negali vykti be motyvacijos.

Bandura (1986) teigė: „įtikinama informacija apima žodinį įtikinėjimą, vertinamą grįžtamąjį ryšį, kitų lūkesčius, pašnekesį, vaizdus ir kitas pažinimo strategijas“⁷¹ (D. Druckman, R. A. Bjork 1994). Tas pats autorius teigia, kad įtikinantys metodai yra veiksmingiausi, kai įvertinimas šiek tiek viršija tai, ką šiuo metu gali padaryti asmuo, tačiau vis dar yra realistiškas, nes žmonės paprastai supranta, kad geresnius pasirodymus galima pasiekti pasitelkiant papildomas pastangas (D. Druckman, R. A. Bjork 1994). Bet kokia publika, ar bendraamžiai, tėveliai, mokytojai, bebūtų, - ji visada vertina atlikėją. Ir kiekvienas atlikėjas laukia įvertinimo. Klausytojų įvertinimai labiau padidina pasitikėjimą savimi, jei suprantama, kad pasirodymai atsiranda dėl gebėjimų, o ne dėl sėkmės. Mokymosi žinias įprasta mokyklose vertinti kiekybiškai, o muzikos mokykloje mokinių meninių pasiekimų vertinimas daugeliu atžvilgių kokybinis. „Žinių įsiminimas vertinamas

⁷⁰ Kenny, D.T., Halls, N., 2017, Development and evaluation of two brief group interventions for music performance anxiety in community musicians“, first Published May 17
<https://doi.org/10.1177/0305735617702536>

⁷¹ Druckman, D., Bjork, Robert, A., 1994, *Learning, Remembering, Believing*, National Research Council. 1994. *Learning, Remembering, Believing: Enhancing Human Performance*. Washington, DC: The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/2303>, psl. 179

unifikuotai, o meninėje veikloje brangintini individualūs pasiekimai, autorystė, netgi unikalumo apraiškos“⁷² (Matonis, 2000, p.5).

Norint sėkmingai susidoroti su muzikos atlikimo reikalavimais, reikia nuolat aukšto lygio atlikimo ir motyvacijos (Hallam, 2014). Motyvuoti vaikus reiškia teikti jiems grįžtamąjį ryšį apie įgytas žinias ir įgūdžius. Tai matydami mokiniai labiau stengiasi ir domisi tam tikra sritimi ir visai nesvarbu, ar jie pirmauja ar atsilieka, palyginus su kitais mokiniais (R.J. Marzano, T. Waters, B.A. McNulty, 2011, p. 130).

Vaikams tokiose situacijose, patiriant nerimą koncertuojant, gali padėti mokytojas, šeima, artimieji, bendraamžiai. F. J. Zarza-Alzugaray, S. Orejudo, O. Casanova ir kt. (2017) teigė, kad šeimos kontekstas ir artimų mentorių teikiama parama gali vaidinti lemiamą vaidmenį ne tik padedant šiems vaikams ugdyti specifinius savireguliacijos įgūdžius, bet ir nustatant interesų sritis, kurias galima sustiprinti. J. Abramauskienės, H. Šečkuvienės (2004) teigimu, psichologai mano, kad didžiausią vaikui įtaką pajauti savo vertę turi šeima, mokytojas paveikia vaiko savęs vertinimą, padeda jam įgyti trūkstamą pasitikėjimą savimi. R. Kirliauskienės (2005) padaryta išvada, kad pasitikėjimą savimi puoselėjant svarbiausia: „pažinti save ir savo galimybes, o pedagogui – savo ugdytinį; aspiracijas priartinti prie galimybių; adekvačiai save vertinti“⁷³.

Galima daryti išvadą, kad muzikavimas yra perspektyvi priemonė lyderystės gebėjimams pasireikšti, nes ji yra universali ir priimama masių. Muzikuojančių vaikų siekiamybė - atlikti muziką, skatinančią reaguoti, tokią, kurios klausytojas nepamirš ir sukurti veiksmingas priemones, kurios leistų bendradarbiauti tarpusavyje. Teisinga manyti, kad pasitikėjimą muzikos mokykloje besimokantiems pagrindinio meninio ugdymo programoje vaikams teikia šios veiklos: koncertai, konkursai, grojimas ansambliuose ir orkestruose. Remiantis autoriais ir moksliniais tyrimais galima teigti, kad tarp muzikuojančių mokinių ir mokytojų užmegzti mokymosi santykiai, atsižvelgiant į tai, kad mokytojai yra artimiausi institucijos dalyviai, skatina pasitikėjimą savimi. Gera komunikacija, emocijų supratimas, pasitikėjimas savimi - svarbūs ne tik švietimo, bet ir visose organizacijose, kai žmonės dirba siekdami bendro tikslo.

1.4. Lyderystės gebėjimų raiškai muzikuojant pagal pagrindinio muzikinio ugdymo programą įtakos darantys veiksniai

Kaip teigia L. Lambert (2011), didelę reikšmę lyderystės gebėjimų skatinimui turi aplinka, kurios padedami vaikai ugdytis, lavėti ir mokytis. Besikeičiant visai švietimo sistemai, iš esmės pasikeitė požiūris į mokyklos paskirtį. Muzikavimas kaip lyderystės gebėjimų raiškai palanki

⁷² Matonis, V., 2000, Šiuolaikinė meninio ugdymo koncepcija, meninio ugdymo teorija JAV, Vilnius, enciklopedija, psl.5

⁷³ Kirliauskienė, R., 2005, Muzikos mokytojo savireguliacija, Vilnius, psl. 21

veikla, kurioje turi sąlygas pasireikšti savivaldumas. Muzikos mokyklos bendruomenės veikla nėra vien tik muzikinio meistriškumo siekimas, ji gali prisidėti, skatinti, papildyti teigiamą poveikį asmens fizinei ir psichologinei sveikatai, bei ugdyti muzikuojančiuose vaikuose XXI amžiuje reikalingus gebėjimus. Naujai suteiktos žinios pagrindinio muzikinio ugdymo programos vaikams turi koreliuoti su asmeniniu tobulėjimu, šias žinias gali perteikti į lyderystę orientuotas pedagogas.

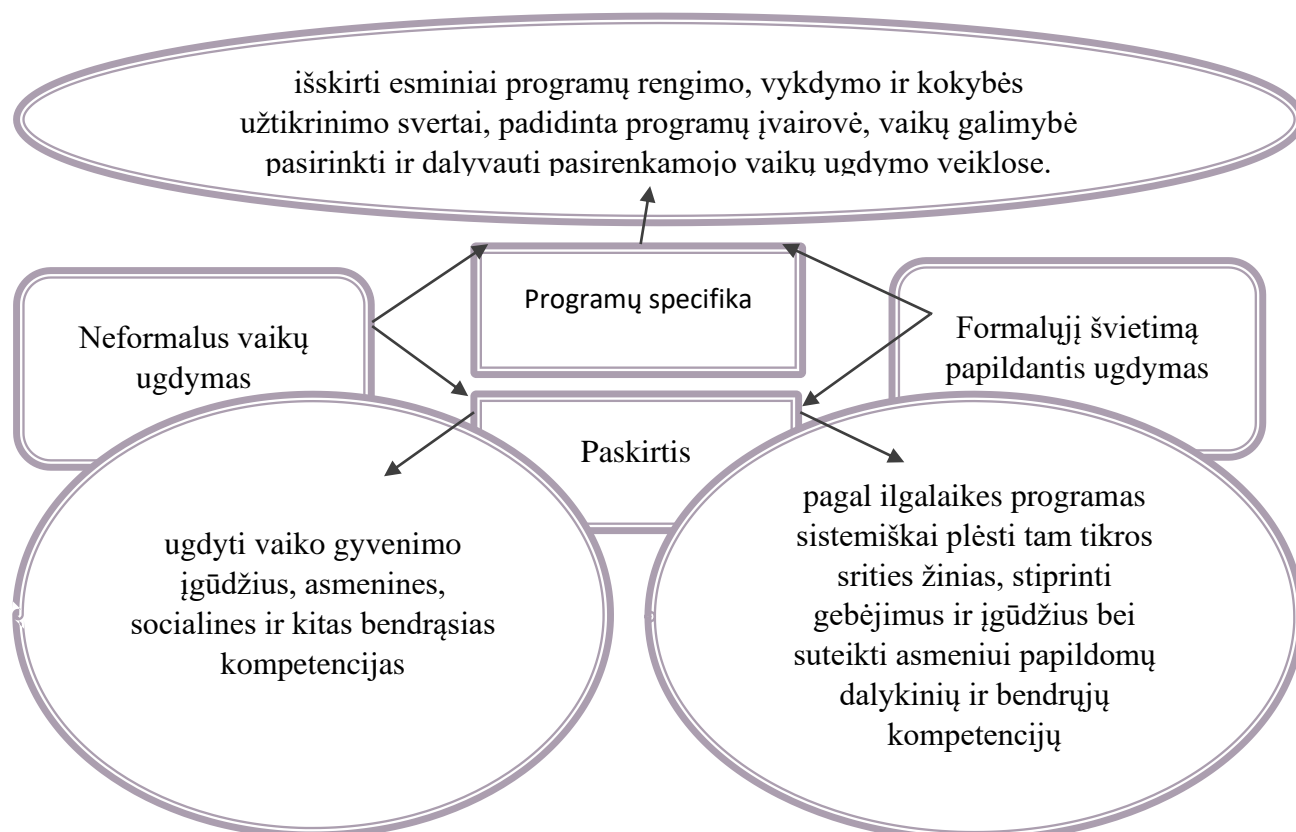
1.4.1. Pagrindinio muzikinio ugdymo programos specifika

Pagrindinio muzikinio ugdymo programa suteikia galimybes stiprinti mokinių ne tik muzikinius gebėjimus, bet konstruoti asmenines ir bendruomenines meninių, socialinių, politinių ir kultūrinių problemų išraiškas. Ši programa turėtų būti puiki individualių mokinių savybių ugdymo terpė, nes dauguma pamokų yra individualios, kai kartu su mokiniu sukuriamas individualus, jo gebėjimams ir poreikiams atitinkantis ugdymo planas.

Pirmosios muzikos mokyklos Lietuvoje buvo įkurtos 1948 metais. Jose buvo taikomi specifiniai profesiniai muzikinio ugdymo metodai, kuriais siekiama meniškumo, kuo aukštesnio lygio atlikimo technikos, įgyti daug muzikos žinių, išmokti įvairų repertuarą. 1995 m. muzikos (meno) mokyklos tapo Lietuvos Respublikos švietimo dalimi, kurias patvirtino Švietimo ir mokslo ministerijos kolegija ir sukūrė naujus Bendruosius muzikos (meno) mokyklų nuostatus. Muzikos (meno) mokyklos yra profesinio mokymo įstaigos, suteikiančios visiems norintiems vaikams galimybę lavinti muzikinius (dailės, šokio, teatro) įgūdžius ir gebėjimus. Besikeičiantis pasaulis padarė įtaką švietimo sistemoms, todėl mokyklos keičiasi, tobulėja. Ne išimtis ir muzikos mokyklos – nebepakanka mokyti dalykinių muzikinių žinių, svarbu ugdyti asmenybes, galinčias sėkmingai veikti šiuolaikinėje visuomenėje. XXI a. klasikinį požiūrį į mokymą reikia keisti, turi išryškėti požiūrių įvairovė, kritinio mąstymo ir kitų elementų ugdymas. Šiandieniniame pasaulyje ir ateityje vaikams reikės klestėti įgyjant lyderio gebėjimus, mąstyseną. Visa tai apima socialinius, emocinius, kognityvinius, įskaitant empatiją, daugialypės perspektyvos vertinimą, vietos - pasaulinio tarpusavio ryšio pripažinimą, skirtingų kultūrų supratimą, atvirumo ir įvairovės, socialinės atsakomybės, kritinio mąstymo, problemų sprendimo, tarpkultūrinio mąstymo, pripažinimą, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius (Mansilla & Jackson, 2011; OECD, 2018; UNESCO, 2015). Plėtodami šias kolektyvines nuostatas, gebėjimus, žinias ir įgūdžius, mokiniai sugebės įsitraukti į pagarbų dialogą ir diskusijas su tais, kurie turi skirtingas nuomones, ir tapti įgaliais veikti vietinėje, nacionalinėje ir pasaulinėje erdvėje. Todėl muzikos mokyklos lyderystė atlieka pagrindinį vaidmenį palengvinant pasaulinę gebėjimų plėtrą.

Kaip rašė J. Daugėlienė (2012): „ugdymas turi skatinti gebėjimus kritiškai, kūrybiškai mąstyti, ieškoti problemos sprendimų būdų“.⁷⁴ Taigi mokykla privalo ne tik perteikti žinias, bet ir rūpintis asmenybės ugdymu, kuris gebės prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų ir savarankiškai integruotis į visuomeninį gyvenimą. „Psichologinio atsparumo raida matuojama gebėjimu padėti ir užmegzti socialinius ryšius, dalyvavimo galimybių suteikimu kitiems, problemų sprendimo įgūdžiais, gebėjimu užsibrėžti tikslus ir prisiimti atsakomybę už savo ateitį“⁷⁵ (L. Lambert, 2011, p. 22).

Neformalus vaikų švietimas pasirenkamas vaikų. Pasirenkamą vaikų ugdymą siūloma skirstyti į: (žr. 9. pav.)

9. pav. Neformalaus vaikų ugdymo ir FŠPU programų specifika ir paskirtis
Sudaryta darbo autorės pagal Neformaliojo vaikų švietimo koncepciją 2012

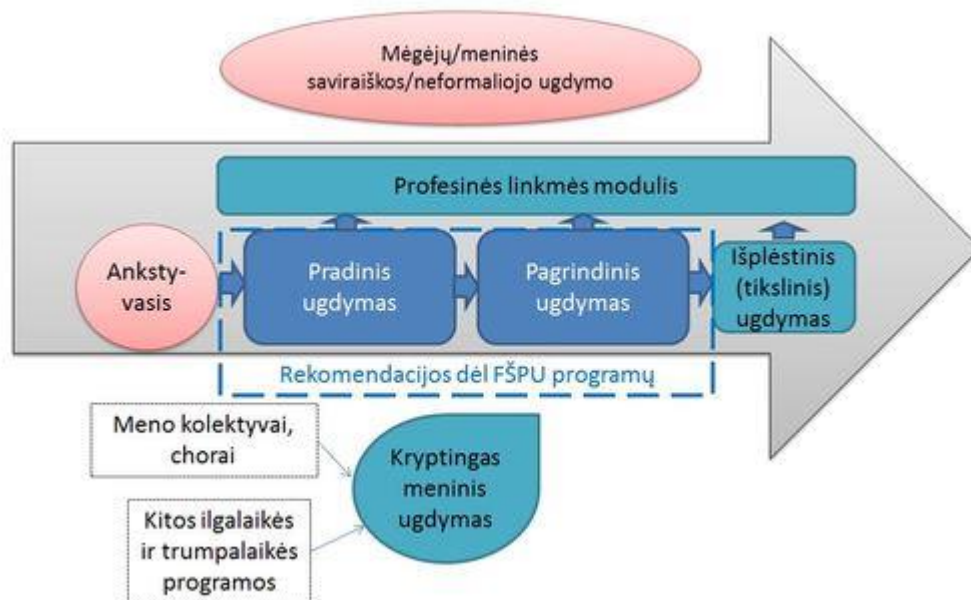
Pagrindinio ugdymo programos paskirtis, pagal 2014-06-06 ugdymo plėtotės centro parengtą rekomendacijų projektą, kuris buvo pateiktas ŠMM: „plėsti vaiko tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius ir suteikti asmeniui papildomų dalykinių ir bendrųjų kompetencijų“.⁷⁶ Pagrindinio muzikinio ugdymo programos paskirtis - padėti mokykloms pasirengti mokyklos lygmens Programą ir užtikrinti formalųjį švietimą papildančio ugdymo kokybę. Programą

⁷⁴ Daugėlienė, J., „Edukaciniai muzikos improvizacijos taikymo aspektai rengiant būsimus muzikos mokytojus universitete: veiklos tyrimo rezultatai“, „Meninio ugdymo realijos ir plėtros perspektyvos“, mokslinių straipsnių rinkinys, 2012, p. 32

⁷⁵ Lambert, L., 2011 „Lyderystės gebėjimai ir tvari mokyklų pažanga“, Kaunas: Vitae Litera p.22

⁷⁶ Rekomendacijų dėl meninio formalų švietimą papildančio ugdymo programų rengimo projektai, Pradinio ir pagrindinio ugdymo programos paskirtis, 2014 <http://pvu.weebly.com/fscaronpu-meno.html>

rekomenduojama rinktis mokiniams, baigusiems pradinio muzikinio formalųjį švietimą papildančio ugdymo programą. Ugdymo plėtotės centro parengta meninių FŠPU mokyklų programų schema (žr. 10 pav.).

10 pav. Meninių FŠPU mokyklų programų schema
Cit. Ugdymo plėtotės centro parengta programa

Pagrindinio muzikinio ugdymo tikslas - sistemiskai plėsti mokinių muzikos srities žinias, stiprinti muzikavimo gebėjimus ir įgūdžius bei suteikti bendrųjų ir dalykinių muzikinių kompetencijų. Programos uždaviniai: sudaryti mokiniams galimybę plėtoti jų poreikius bei meninius ir kūrybinius gebėjimus atitinkančias muzikinio ugdymo formas; gilinti muzikos atlikimo įgūdžius ir gebėjimą naudotis muzikos kalbos priemonėmis; tenkinti pažinimo ir individualios muzikinės raiškos poreikius, ugdyti muzikalumą.

Kadangi pagrindiniame meninio ugdymo programoje dalyvauja vaikai nuo 11 – 16 metų, tai, turėdami pakankamą muzikinę patirtį, vaikai pradeda vertinti muzikos kūrinį esmę ir tuo pačiu būtina ugdyti asmeninius socialinius įgūdžius, problemų sprendimo gebėjimus, pažinimo įgūdžius, kritinio mąstymo gebėjimus. Jaunuolių mokymąsi Rogers (1992) požiūriu, „ugdymo sėkmę lemia ugdytinio interesai, polinkiai, požiūriai, potraukiai, idealai, nuostatos, vertybės, emocijos, valia, ketinimai“⁷⁷ (J. Abramauskienė, H. Šečkvienė, 2004). Apibūdindama šiuos amžiaus tarpsnius, M. Montesori teigė, kad asmenys šiuo laikotarpiu linkę tyrinėti save, tampa visuomeniškai susipratusių individų ir nurodė: „asmenybės brandos laikotarpiu, visiškai atsiskleidžia asmens intelekto galios, klostosi pasaulėžiūros pagrindai, vertybių sistema, įsitvirtina

⁷⁷ Abramauskienė, J., Šečkvienė, H., 2004, Paauglių muzikos mokymosi motyvacijos veiksniai. *Pedagogika* 78, psl. 127

savarankiško mokymosi įgūdžiai⁷⁸ (Strakšienė, D., 2009, p.52). Šiame gyvenimo tarpsnyje vaikai, kurie atviri naujai patirčiai, tobulėja. Jie randa kūrybiškus problemų sprendimus, kurie skiriasi nuo ankstesnių. M. Montesori (2000) taip pat pateikė amžiaus tarpsnių periodizaciją, kurioje pažymima, kad 6-12 metų – mokyklinis laikotarpis, 13-18 – asmenybės brandos laikotarpis. Ta pati autorė teigia, kad 12 – 15 metų vaikų imlumas – socialiniam prisitaikymui, 15 – 18 metų imlumas visuomeninei asmens savivokai. Šiuo gyvenimo tarpsniu ypatingai lavinamas savarankiškas mąstymas, kuriuo siekiama suvokti pasaulį sąmoningai ir savo vertę jame (D. Žilienė, 1997 Pasak D. Strakšienės, „šio amžiaus tarpsnio ypatybė – stiprėja muzikos, kaip turinčios ypatingas sąsajas su jausmų pasauliu bei dvasinėmis asmenybės nuostatomis, įtaka“⁷⁹(Strakšienė, 2009, p.60). A. Girdzijauskas (1996) akcentuoja, kad ugdymo akcentai perkeliama nuo žinių kaupimo prie asmenybės ugdymo. Vadinasi, jaunam žmogui pažintinė asmenybės raida jau leidžia planuoti savo ateitį ir mokykla turi būti ta aplinka, kuri skatina gebėjimą prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų ir savarankiškai integruotis į visuomeninį gyvenimą.

Visoms refleksijoms apie muzikinį ugdymą yra pagrindinis klausimas, kas yra muzika ir kas iš esmės išplaukia iš šio supratimo. Kaip rašė R. Girdzijauskienė (2016) : „muzika yra reiklus smegenų „darbdavys“, nes įtraukia jutimus, dėmesį, pažintinius, emocinius, motorinius, problemų sprendimo gebėjimus“⁸⁰. Muzikinis išsilavinimas daugelio vertinamas kaip labai naudingas intelekto vystymuisi. R. Daniel (2008) teigė: „du ankstyvieji graikų teoretikai Platonas ir Aristotelis tikėjo, kad muzika „disciplinuos mintis“ (Hanning 1998) ir kad ji sudaro svarbią žmogaus ugdymo dalį. Keletas autorių apibūdina teigiamą muzikinio mokymo poveikį intelekto vystymuisi, įskaitant Monk (1996 m.), North (1999) ir Herndon ir McCleod (1979)“⁸¹. Be to išsiaiškinta, kad besimokantys muzikos mokykloje mokiniai įgyja ir kitų gebėjimų, kurie yra svarbūs gyvenimo kokybei ir ugdo lyderio gebėjimus, pavyzdžiui: „darbas komandoje, disciplina, atkaklumas ir ryžtas, kūrybinis mąstymas...“⁸² (I. Gojmerac 2018).

K. A. Corrigan, E. G. Schellenberg ir N. M. Misura (2013) rašė: kad vaikai, kurie mokosi muzikos, išsiskiria smalsumu, motyvacija, atkaklumu, susikaupimu, dėmesiu, savidisciplina ir organizuotumu. Pedagogas, administratorius, muzikantas, verslininkas, bei Eastman's muzikos

⁷⁸ Strakšienė, D., 2009, Muzikos kūrybiškos didaktinės refleksijos ugdymas muzikavimu, Šiaulių universiteto leidykla, psl. 52

⁷⁹ Strakšienė, D., 2009, Muzikos kūrybiškos didaktinės refleksijos ugdymas muzikavimu, Šiaulių universiteto leidykla, psl. 60

⁸⁰ Girdzijauskienė, R., 2016, Nemuzikiniai muzikos mokymosi rezultatai“

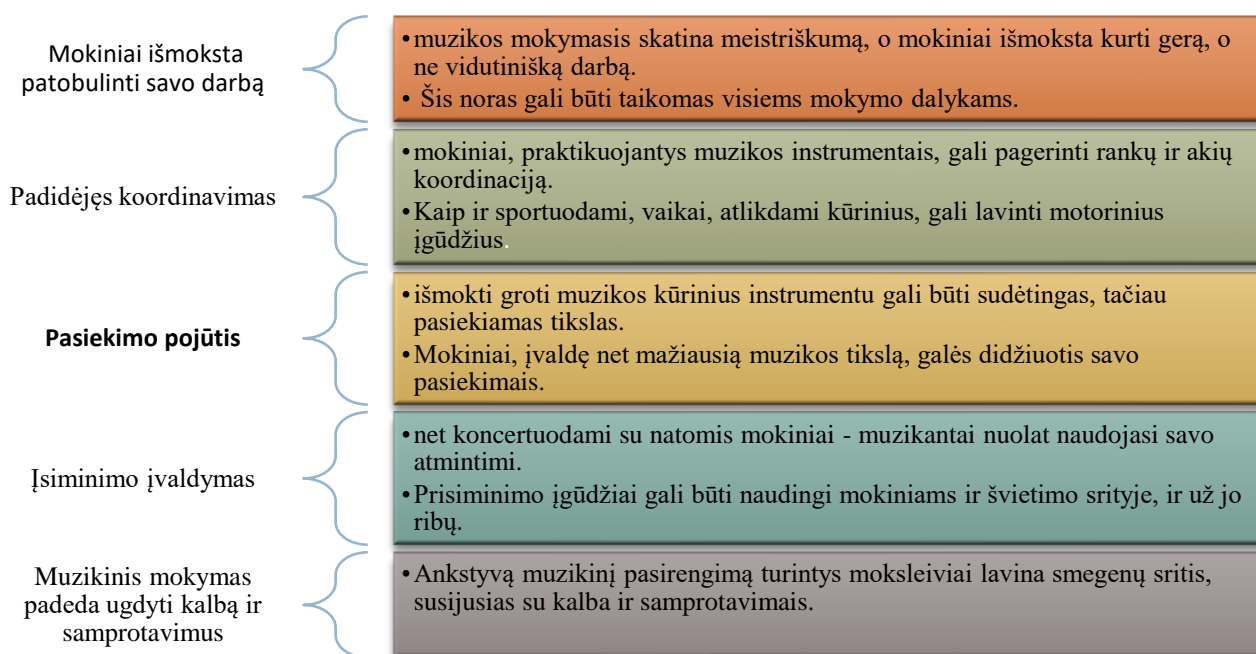
<file:///C:/Users/VARTOT~1/AppData/Local/Temp/Nemuzikiniai%20muzikos%20mokymosi%20rezultatai-1.pdf>

⁸¹ Daniel. R., 2008, Group Piano Teaching: an alternative strategy for the tertiary teaching of piano, psl. 1

https://www.academia.edu/27253511/Group_Piano_Teaching_an_alternative_strategy_for_the_tertiary_teaching_of_piano

⁸² Gojmerac, I., 2018, Importance of Music in Education System“ February

lyderystės instituto direktorius J. C. Doser (2016)⁸³ rašė apie muzikos mokymosi svarbą ir kaip jis teiks naudą net už mokyklos ribų (žr. 11 pav.).

11 pav. Muzikos mokymosi nauda už mokyklos ribų
Sudaryta darbo autorės pagal J.C. Doser (2016)

Lyderystės gebėjimams ugdytis reikalinga mokymuisi palanki aplinka, kurioje daug dėmesio bus skiriama atsakomybei, analizavimui, refleksijai, mokinių ugdymui. Šiandien muzikos mokyklose susitelkiama ties vertingesniais mokymo metodais, kurie skatina lyderystės gebėjimus – repeticijos, darbas su pedagogu, individualus darbas – skaidomas į problemiško sprendimo, suvokimo, kūrybiškumo, savivaldaus mokymo(-si) lavinimą.

1.4.2. Savivaldžio mokymosi galimybių sudarymas

Siekiant padėti mokiniui, jam pačiam aktyviai veikiant, ugdytis lyderystė gebėjimus, savivaldus mokymasis tampa ugdymo priemone. Pasak M.S. Knowles, savivaldus mokymasis yra toks mokymosi būdas, kai besimokantysis pats valdo mokymosi procesą: jį planuoja, įgyvendina, vertina (Melnikova 2012). Savivaldus mokymasis, „tai reikšmingas resursas – gebėjimas valdyti savo mokymąsi. Tai gebėjimas pasaulio intensyvios kaitos procesų kontekste valdyti savo individualią kaitą“⁸⁴ (Kazlauskienė, Gaučaitė, 2018).

R. Gaučaitė, A. Kazlauskienė, A. Pocevičienė (2014) išskyrė 9 „už“ savivaldį mokymąsi argumentus:

⁸³ Doser, J., C., 2016, The importance of artistry in arts leadership, Journal of Performing Arts Leadership in Higher Education, Volume VII, ISSN 2151-2744, psl.11-12

⁸⁴ Kazlauskienė, A., Gaučaitė, R., 2018, Mokausi pats, 3 d. „Kaip planuoti mokymąsi ir imtis veiksmų“, Šiauliai, psl.11

- besimokantieji patys kelia tikslus, aktyvūs mokymosi proceso dalyviai;
- pasirenka mokymosi tempą, būdą;
- toleruoja kitoniškumą, pripažįsta unikalumą;
- planuoja , organizuoja, vertina savo mokymąsi;
- mokinys gali mokytis, atlikti, dalyvauti ir visa tai padaryti kitaip, nei visi;
- mokosi iš visko: ką daro, veikia, suvokia savo mokymosi patirtį;
- individualiai kelia mokymosi tikslus ir juos įgyvendina sau tinkamu būdu ir tempu;
- suvokia veiksmų ar veikimo prasmingumo prasmę;
- remiasi laisve, pasitikėjimu ir atsakomybe.

Savivaldų mokymąsi (angl. self – direct learning) savo darbuose aprašo tyrėjai (Knowles, 1975; ; Brookfield, 1993; Burns, 1995). Kaip pastebi Kvedaraitė (2009), Lietuvos mokslininkai savivaldų mokymąsi dažniausiai įvardija savo darbuose: „savišvietos“ ir „savireguliacinio mokymosi“, „saviugdos“, „savimokos“ sąvokomis (Butkienė, Kepalaitė, 1996; Spurga, 1999; Bulajeva, 2001; Rajeckas, 2001; Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2003, Stanišauskienė, 2004).

Savivaldus mokymasis akcentuoja gebėjimą valdyti savo mokymąsi ir jo procesus. Knowles (1975), kaip rašė S. M. M. Loyens, J. Magda, R. Rikers (2008), savivaldų mokymąsi apibrėžia kaip procesą, kurio metu asmenys imasi iniciatyvos, padedami kitų ar be jų pagalbos, diagnozuodami mokymosi poreikius, formuluodami tikslus, nustatydami žmogiškuosius ir materialinius išteklius. Plėtodami šias nuostatas jie veikia kaip lyderiai. Haynes-Tross (2015) teigė, kad pasak Bass, Avolio (1994) lyderiai formuluoja tikslus, inicijuoja pokyčius. Savivaldus mokymasis suteikia mokiniams pasirinkimo laisvę, ko bus išmokta ir kritiškai vertinti pasirinktą medžiagą. Tai nebūtinai individualus procesas, nes savivaldus mokymasis vyksta bendradarbiaujant kartu su mokytoju, tik besimokantysis yra mokymosi iniciatorius. Mokytojo vaidmuo, mokantis savivaldžiai: padėti, konsultuoti, tarpininkauti, organizuoti grįžtamąjį ryšį (Kazlauskienė, Gaučaitė, 2018). Mokiniai laisvai gali pasirinkti savo mokymosi strategijas. Mokytojas turi padėti suprasti jų požiūrį į mokymąsi reflektuodamas su mokiniais.

N. Kvedaraitė daktaro disertacijoje rašė: „kai besimokantysis sąmoningai įdeda papildomų mokymosi pastangų, geba ne tik planuoti, bet ir valdyti savo mokymosi procesą, aptikti įvairias edukacines ir mokymosi aplinkas, atlikti skirtingus sėkmingo gyvenimo vaidmenis. Toks informalus mokymasis vadinamas savivaldžiu mokymusi (angl. self-direct learning)“.

Muzikos ir meno mokyklų lankymą moksleiviai renkasi laisvanoriškai, žinant, kad neformalusis muzikinis ugdymas yra neprivalomas. „Savivaldaus mokymosi sistemos

organizavimo principas – galimybių rinktis užtikrinimas⁸⁵ (R. Pocevičienė, 2017). Tai reiškia, kad savivaldus mokymas skatina lyderystę. Kaip teigė R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017, lyderiai atsižvelgia į sekėjų poreikius ir interesus. Tai veikla, kurioje vaikas gali įgyvendinti saviraiškos poreikį, tobulintų savo gebėjimus. Pasak D. Žvirdausko, 2009, transformacinės lyderystės šalininkai motyvuoja transformuoti savo poreikius, ne tik tenkinti. Muzikos mokyklos mokymosi ir mokymo procese siekiama prisitaikyti prie kiekvieno vaiko individualių gebėjimų ir poreikių. Išskyla klausimas, ar vaikas geba savarankiškai organizuoti, planuoti muzikos mokymosi procesą?

Muzikos mokykloje mokiniams leidžiama veikti mažiau ar daugiau laisvai, t.y. pasirinkti instrumentą su kuriuo jis nori muzikuoti, rinktis atliekamą programą – kūrinį, t.y. savarankiškai konstruoti savo mokymosi turinį ir muzikos mokymosi poreikius. Pasirenkami kūriniai pabrėžia kiekvieno mokinio individualumą ir išskirtinumą. „Tai reiškia, kad kiekvienas žmogus, nepriklausomai nuo jo amžiaus, statuso, padėties ar kt. ypatumų, yra suvokiamas ne kaip kažko negalintis, o atvirkščiai - kaip galintis atlikti, dalyvauti, mokytis, tik galintis kitaip“⁸⁶ (R. Pocevičienė 2017). „Galintis kitaip“ – savivaldžio mokymosi nuostata. Tokių poreikių tenkinimas sudaro geriausias galimybes pasiekti išsikeltus mokymosi tikslus. L. Higgins (2016) teigė, kad grupine veikla, kurios metu pagrindinis dėmesys skiriamas atlikimui, klausymui, komponavimui ir improvizavimui, besimokantieji skatinami įnešti reikšmingą indėlį į mokymąsi, o tai reiškia, kad medžiaga dažnai kuriama kartu. Tas pats autorius teigia, kad paauglių požiūriu, kai jie vaidina svarbų vaidmenį kuriant mokymosi tikslus, padidėja aktyvus ir prasmingas dalyvavimas. Iš to išplaukia atsakingumas už savo pasirinkimą. Į muzikos mokyklą vaikai ateina išmokti groti – muzikuoti, vadinasi besimokantieji mokosi sau ir dėl savęs. Savivaldis mokymasis paremtas laisve rinktis, atsakomybe, pasitikėjimu. B. Blumas su kitais mokslininkais įrodė, „kad net 95% besimokančiųjų sėkmingai gali įsisavinti mokomąją medžiagą (ir pakankamai aukštam lygiui), jei tai daro savo tempu, skiriant tiek laiko, kiek jam jo reikia“⁸⁷ (R. Pocevičienė, 2017).

Mokantis groti reikia ne tik valios, bet ir kantrybės, vykdam užsibrėžtą tikslą. Planavimas – kitas žingsnis mokantis groti. Nesuplanuotas laikas atima kur kas daugiau laiko. Ugdytinis turi paklausti savęs: „kaip greitai aš galiu išmokti groti šią kūrinio vietą, kaip greitai aš jį išmoksiu, kaip tai padarysiu“. J. Fledžinskas sakydavo savo mokiniams: „jei suklysti, sustok ir klausk savęs, kas nepavyko, kodėl nepavyko ir ką daryti, kad klaida būtų ištaisyta“⁸⁸(D. Katkus, 2013). Tai reiškia nuolat su ugdytiniu reflektuoti ir padėti suprasti, kad nuolatos reflektuodamas jis gilinsis į

⁸⁵ Pocevičienė, R., 2017, Kiekvienas galime, tik kiekvienas galime kitaip, <https://epale.ec.europa.eu/lt/resource-centre/content/kiekvienas-galime-tik-kiekvienas-galime-kitaip>

⁸⁶ Pocevičienė, R., 2017, Kiekvienas galime, tik kiekvienas galime kitaip, <https://epale.ec.europa.eu/lt/resource-centre/content/kiekvienas-galime-tik-kiekvienas-galime-kitaip>

⁸⁷ Pocevičienė, R., 2017, Kiekvienas galime, tik kiekvienas galime kitaip

⁸⁸ Katkus, D., 2013, Muzikos atlikimas. Vilnius, psl. 465

mokymosi procesą ir save. Anot A. Kazlauskienės ir R. Gaučaitės (2018) refleksija padės: „geriau suprasti savo „stiprybes“ ir „silpnybes“, išsiaiškinti savo pagrindines vertybes ir viltis, lūkesčius, ... atpažinti savo baimes, identifikuoti galimus neatitikimus ar sritis tobulėjimui...“⁸⁹. Kaip teigė Dž. Vest-Burnhamo ir Dž. Airson (2010), kad efektyvios lyderystės pagrindas grindžiamas asmens refleksija, per kurią atsiranda noras veikti ir ugdomas supratimas.

Besimokindamas muzikos kūrinį mokinys nukreipia savo pastangas tikslo link ir įsivaizduoja, kaip atrodys galutinis produktas. Šis procesas yra pagrindinis švietimo aspektas ir savivaldžio mokymosi nuostata, kuris formuoja mokinio mokymąsi, kai jis sukuria šį produktą – kūrinį. Kai mokinys pristato šį kūrinį koncerte, konkurse ar net iš dalies įgyvendina pamokoje, muzikinis kūrinys tampa šio darbo proceso ir jos muzikinio mokymosi bei augimo reprezentacija. J.M. Abramo (2017) rašė, kad mokymasis ir koncertai yra susiję, nors nėra bendras dalykas, tačiau jie priklauso viena nuo kito.

Muzikos mokyklos mokytojas ir mokinys, savivaldžiai mokydamos(is) turi nukreipti dėmesį į pagrindinius mokymosi proceso klausimus: kokiais būdais, koku tempu valdysiu mokydamos(is) muzikinį kūrinį, ko bus išmokstama atliekant kūrinį, ką galėsiu gauti iš to kūrinio? Dalyvauti konkursuose - ne gavimas aukšto įvertinimo, o aptarimas ir problemų sprendimas. Svarbu mokytojui dalyvauti dialoge su mokiniu, kuriame jis dalijasi ir lygina savo mokymosi procesus, sėkmes ir nesėkmes. Tada pats mokymosi procesas tampa mainų verte. Mokant vaikus muzikos mokykloje, daugiausia dėmesio skirti mokinių darbų prasmės suvokimui. Mokytojui dirbant su mokiniu, ar mokiniui kartu dirbant su mokiniu gimsta idėjos: „kaip spręsti uždavinius, kas yra prasminga ir kodėl prasminga“⁹⁰(Matonis, 2000, p.73).

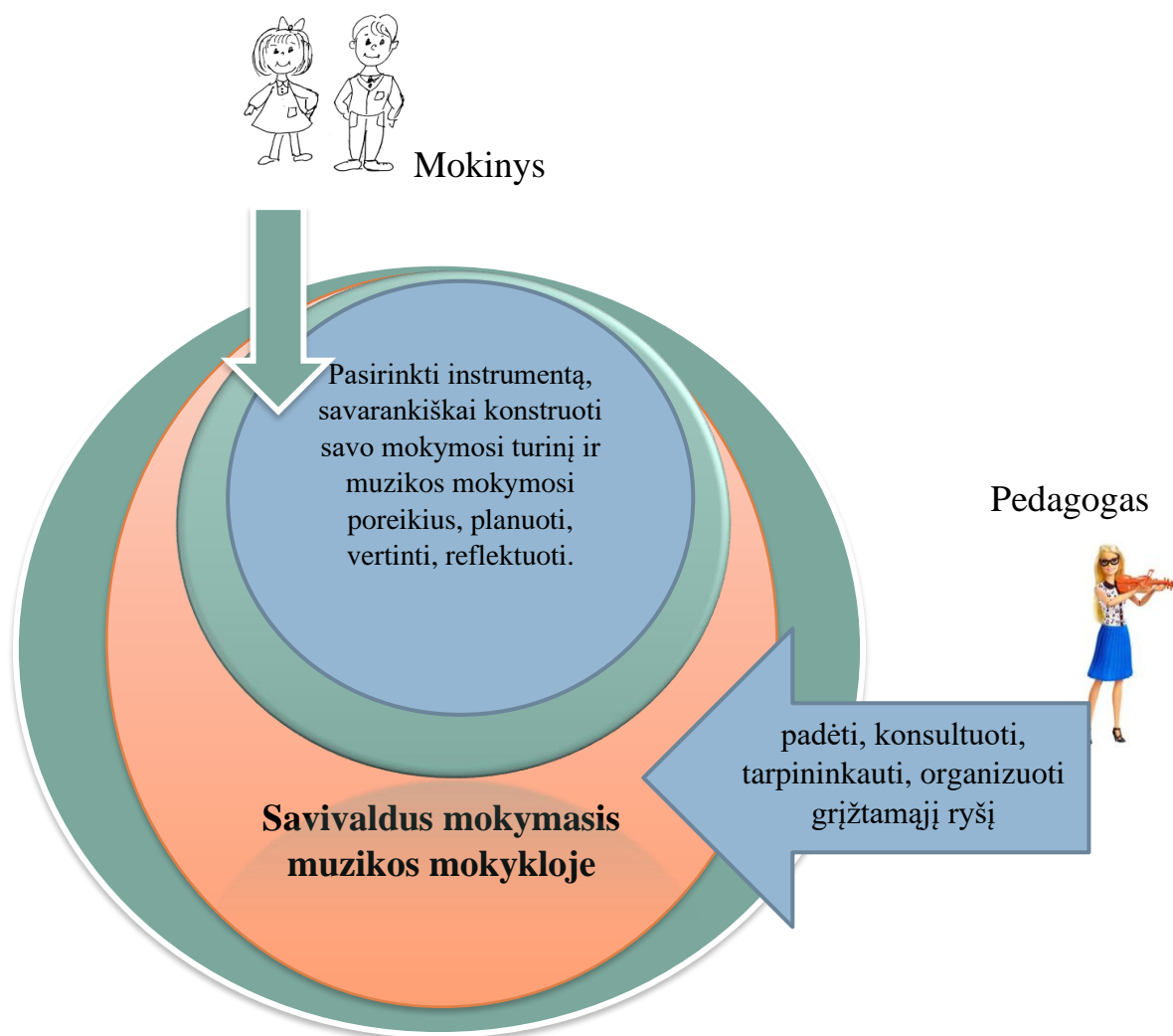
Pagrindiniu trikdžiu ugdymo procese tampa neįvertinti tarpusavio santykiai. Labai svarbu įvertinti grįžtamąjį ryšį. „Mokinys ir mokytojas ar mokinys ir bendraklasis yra partneriai, kurie dalijasi informacija apie mokymosi sėkmę ir barjerus...“⁹¹ (A. Kazlauskienė, R. Gaučaitė. 2018, p.26). Muzikuojantys vaikai įpratę gauti nuolatinį grįžtamąjį ryšį, kuris jiems padeda tobulinti savo techniką. L. Darling-Hammond, L. Flook, Ch. Cook-Harvey, B. Barron ir D. Osher (2019) rašė: reguliarus, gerai suplanuotas grįžtamasis ryšys apie mokinių darbą yra kritinė strateginio mokymosi dalis. Viena seniausių psichologinių tyrimų išvadų yra ta, kad grįžtamasis ryšys palengvina mokymąsi. Tie patys autoriai rašė, kad norint, kad sąmoninga praktika ir peržiūra vyktų, grįžtamasis ryšys turėtų atsirasti mokymosi proceso metu, o ne pasibaigus temos mokymui, o mokytojas ir mokiniai turėtų turėti bendrą supratimą, kad grįžtamojo ryšio tikslas yra palengvinti mokymąsi.

⁸⁹ Kazlauskienė, A., Gaučaitė, R., 2018, „Mokausi pats“, 3 d. „Kaip planuoti mokymąsi ir imtis veiksmų“, Šiauliai, psl. 14

⁹⁰ Matonis, V., 2000, Šiuolaikinė meninio ugdymo koncepcija, meninio ugdymo teorija JAV, Vilnius, enciklopedija, psl.73

⁹¹ A. Kazlauskienė, R. Gaučaitė „Mokausi pats“, 4 d. „Kaip organizuoti grįžtamąjį ryšį ir koreguoti tolesnius veiksmus?“, 2018, Šiauliai, psl.26

Muzikos mokykloje, taikant savivaldų mokymą, mokytojo vaidmuo negali apsiriboti vien tik mokymu valdyti muzikos instrumentą. Dirbdamas individualiai ar su nedideliais kolektyvais, jis turi puikias galimybes mokiniui padėti, konsultuoti ir organizuoti grįžtamąjį ryšį (žr. 12 pav.).

12 pav. Savivaldaus mokymosi modelis muzikos mokykloje

Sudaryta darbo autorės pagal Kazlauskienė, A., Gaučaitė, R., 2018

1.4.3. Bendradarbiavimo gebėjimo svarba muzikuojant kolektyvuose

R. J. Sternberg (2005) pastebėjo, kad paauglystėje vaikai formuoja savo grupes. Kai kurie, tapdami lyderiais, atsitraukdami nuo savo tėvų, vis labiau patys priima sprendimus. Grupinis ryšys, priklausomai nuo paauglių amžiaus, daro įtaką jų psichologiniam ir pažintiniam augimo procesui (Hayner-Tross, 2015). L. Steinberg (2007) taip pat pareiškė, kad pamokose, per teoriją ir praktinį pritaikymą, galima padėti atskleisti paauglių lyderystės gebėjimams, motyvuojant paauglius tapti bendraamžių grupės nariais. Hayner-Tross (2015) rašė: „Tajfel ir Turner (1979), socialinės tapatybės teorijos kūrėjai, pažymėjo, kad paauglystė - socialinių atradimų laikotarpis, kai vaikai

siekia rasti ir apibrėžti save per grupinį identitetą, paprastai pasirenkantys tapti pasekėjais, o ne grupės lyderiais“⁹². Tie patys autoriai taip pat teigė, kad paauglių socialinis augimas yra palengvinamas dėl nuolatinės grupės dinamikos, kuri patenkina jų priklausymo jausmą ir pateisina savo socialinę tapatybę.

Muzikos mokyklos mokiniai dažnai įtraukiami į komandinį darbą – muzikavimą kolektyvuose. Ugdytiniai muzikuoja ansambliuose ir orkestruose. Ansamblis – komanda. Tai bendras, sinchronizuotas kūrimas, muzikavimas. Orkestras – organizacija. Čia sukuriama santykiai su didesne grupe. Jų tikslas yra susivienyti, kurti pasitikėjimą, valdyti savo emocijas, prisiderinti. V. Šilingienė (2012)⁹³ teigia, kad „lyderystė, grindžiama pasitikėjimu – tvirtos valdymo situacijos sudarymas“. Taip kuriama komandos integracija ir sanglauda. Kartu jie pateikia muziką ir sėkmingai ugdomi pagarba kitam. Tai apima asmenis, kurie sąveikauja tarpusavyje ir susivienija siekdami bendro tikslo, kurių sąveiką sudaro vaidmenų ir normų rinkinys (Johnson, Johnson, 2014). Ginsborg (2017), kaip teigia P. Cartwright (2020), kad „ansamblio narių repeticijos ir koncertai turi būti laikomi etapais, kuriuose gali vykti bendradarbiavimas, susijęs su techniniais, išraiškingais ir galbūt psichologiniais iššūkiais, tokiais kaip atpažinimo ir komunikacijos uždaviniais“⁹⁴.

Sėkmingai veikiančių lyderių komandos ypatybė yra ta, kad komandos nariai būtų savanoriai. Mums žinoma, kad dauguma mokinių muzikos mokyklą lankyti pradeda savo noriu, tad tikėtina, jie mokysis veiksmingai ir atsakingai siekdami bendro tikslo.

Švietimo aplinkoje grupinis darbas skatina mokinių bendradarbiavimą. Kaip teigia P. Cartwright (2020), tai padidina mokinių pasiekimus, atkaklumą ir požiūrį į mokslą, taip pat skatina pažinimo pertvarkymą, kuris lemia mokymąsi (Wilson, Brickman ir Brame, 2018). „Grupinis darbas skatina „protų šturmą“ tarp savo narių, o tai suteikia daugiau informatyvumo patirties sprendžiant sudėtingas ir nepažįstamas problemas“⁹⁵.

Tik kuomet mokinys jaučia įsipareigojimą bendram tikslui, galima pasiekti puikių rezultatų. Svarbu sukurti artimą ryšį su komandos nariais, kad mokinys puikiai jaustųsi šioje komandoje ir turėtų artimą ryšį su jos nariais. „Įdomu tai, kad muzikoje galima patirti bendrą intenciją - klausytis ar groti tą patį kūrinį bendradarbiaujant, tuo pat metu turint labai skirtingą individualų muzikos patyrimą ar jos prasmės interpretacijas“⁹⁶ (Harwood, 2016). J. Harwood (2016) rašė, kad

⁹² Haynes-Tross, Esther, 2015, "The Importance of Developing Leadership Skills in Grades 6-8 Middle School Students From the Perspective of Administrators, Teachers, and Students". *Education Doctoral*.
https://fisherpub.sjfc.edu/education_etd/230/?utm_source=fisherpub.sjfc.edu%2Feducation_etd%2F230&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages

⁹³ Šilingienė, V., 2012, Lyderystė, Technologija, Kaunas, psl. 143

⁹⁴ Cartwright, Ph., 2020, Application and Performance Effectiveness in Musical Ensembles, psl. 3
https://www.academia.edu/39794748/Application_and_Performance_Effectiveness_in_Musical_Ensembles

⁹⁵ Cartwright, Ph., 2020, Application and Performance Effectiveness in Musical Ensembles, psl. 4

⁹⁶ Harwood, J., 2016, Music and Intergroup Communication“, Subject: Intergroup Communication Online Publication Date: Sep 2016, DOI:10.1093/acrefore/9780190228613.013.457
<https://oxfordre.com/communication/abstract/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-457>

muzika kaip komunikacijos forma pasireiškia panašiai visose kultūrose: visos kultūros atpažįsta oktavas, visos kultūros skiria tai, kas vadinama „muzika“, visos kultūros susieja muziką su šokiu, kai kuriose kultūrose muzika ir šokis vadinami tuo pačiu terminu.

Grojant orkestre yra silpnesnių – neryškių partijų, tačiau sujungiant visus muzikuojančius orkestre vaikus, jie susilieja vienas į kitą ir klausytojas girdi tarsi grotų vienas atlikėjas. Kad tai išgirstų klausytojas, muzikuojantys vaikai orkestre turi turėti bendrą viziją. Visa tai apjungia mokytojas – orkestro vadovas, kuris yra „kanalas“, per kurį orkestro muzikantai įgyvendina savo tikslą – atlikti kūrinį taip, kad jis paveiktų klausančius. Muzikiniai pagalbininkai, kaip teigia L. Higgins (2016), tikslingai įgalina besimokančius kartu kurti savo mokymąsi, o taikant šį netiesioginį požiūrį vyksta gilesnis mokymasis. „<...grupė reikalauja, kad reikia pasitikėti kitų sugebėjimais, taip pat atsiduoti kitų išradimui. Neformalios muzikos pedagogai gali ugdyti šį pasitikėjimą mokydamiesi klausyti kitų, išlaikydami įgūdžius, leidžiančius dalyviams dirbti kartu“ (L.Higgins, 2016, psl. 597)⁹⁷.

Muzikuojant ansamblyje, staigus muzikos atlikimo tempo pokytis, priverčia „nedelsiant sugeneruoti tinkamus naujus veiksmus“⁹⁸, t.y. demonstruoti gebėjimą prisitaikyti ir nuosekliai įsitraukti į kolektyvą, siekiant išlaikyti kūrinio charakterį ir harmoniją (A. Schiavio, V. Gesbert, M. Reybrouck, D. Hauw, R. Parncutt, 2019).

Profesorius R. Daniel (2002) Daktaro disertacijoje rašė: grupės modelyje sukuriama sąveika: mokytojas - mokinys ir mokinys – mokinys. Todėl mokiniai skatinami tapti kritiniais mąstytojais ir imtis lyderio vaidmens grupės aplinkoje. Tas pats autorius teigė, kad be padidėjusio bendravimo lygio yra ir daugybė grupinės mokymosi aplinkos pranašumų. Jie apima:

- Mokinių darbai palengvina diskusiją ir interpretacijų palyginimą bei laisvę stilistikos disciplinose;
- Kolegų grįžtamasis ryšys ir įsivertinimas yra labai veiksmingos priemonės stebint ir formuojant individualų mokinių augimą ir analizės bei kritinio vertinimo įgūdžių tobulinimą tiek žodiniu, tiek rašytiniu formatu;
- Mokiniai turi keletą skirtingų iššūkių ir įdomių vaidmenų: atlikėjas, klausytojas ir analitikas, vertintojas;

⁹⁷ Higgins, L. (2016). My Voice is Important Too: Non-formal music experiences and young people. In G. McPherson (Ed.), *The Child as Musician* (2nd ed.). (pp. 594-605) New York: Oxford University Press, psl. 597

https://www.academia.edu/19609552/Higgins_L._2016_.My_Voice_is_Important_Too_Non-formal_music_experiences_and_young_people. In G. McPherson Ed. *The Child as Musician* 2nd ed. . pp. 594-605 New York Oxford University Press

⁹⁸ Scgiavio, A., Gesbert, V., Reybrouck, M., Hauw, D., Parncutt, R., 2019, Optimizing performative in social interaction: insights embodied cognition, music education, and sport psychology, *Front. Psychol.*, 16 July 2019 doi:10.3389/fpsyg.2019.01542

https://www.researchgate.net/publication/334479382_Optimizing_Performative_Skills_in_Social_Interaction_Insights_From_Embodied_Cognition_Music_Education_and_Sport_Psychology žiūrėta 2019 - 08 - 23, 16.32

- Nustatyta mokymo programa skatina mokinius neatsilikti nuo savo bendraamžių ruošiantis kiekvienam įvertinimui, atsakingos ir pozityvios bendraamžių konkurencijos aplinkoje;
- Mokiniai išugdo didesnę gebėjimą kritikuoti savo ir kitų pasirodymus, kuris yra būtinas jų tęstiniam muzikiniam tobulėjimui;
- Pedagogas neprivalo kartoti pagrindinių sąvokų kiekvienam mokiniui, todėl yra didesnis mokymosi efektyvumas.

Aktyviai bendradarbiaudami ansamblio nariai ne tik tobulina muzikos atlikimo įgūdžius, keičiasi muzikinėmis idėjomis, bet ir teikia grįžtamąjį ryšį vieni kitiems: „kartu dalinasi savo asmenine patirtimi, padeda naujiems nariams tobulinti savo techninius, komunikavimo gebėjimus“ (A. Schiavio 2018)⁹⁹.

1.4.4. Mokytojų gebėjimai ir įtaka ugdant jaunąjį lyderį

Jei jūsų veiksmai įkvepia kitus daugiau svajoti, sužinoti, daugiau daryti ir daugiau padaryti, tapti daugiau, jūs esate lyderis (Johnas Quincy Adamsas)

Muzikos mokyklos mokytojai dažnai matomi visuomenės akivaizdoje, jie turi didesnę galimybę būti lyderiais, nors ir nepolitiniu bei nevyriausybinio būdu. Jie nėra tiesiogiai susiję su politikos formavimu ir viešaisiais sprendimais. Tačiau jie gali daryti įtaką paaugliams, kurie neturi tiek gyvenimo patirties būti lyderiais, gyvu savo pavyzdžiu.

Keičiantis visuomenei, vertybėms, spartėjant gyvenimo tempui, mokytojas taip pat privalo adaptuotis prie besikeičiančių laikmečio sąlygų. Anot Jovaišos: „ugdytojo vaidmuo yra toks didelis, kad be jo negalima įsivaizduoti brandžios asmenybės tapsmo“ (L. Jovaiša, 2001).¹⁰⁰ Išsiplėtus bendrai atsakomybei, kuri aprėpia mokyklą ir bendruomenę, mokytojo vaidmuo įgyja naują prasmę: mokytojai tapo pokyčių skatintojais, konsultantais, pagalbininkais, patarėjais. Naujas požiūris, kaip teigia J. Daugėlienė (2012), įpareigoja mokytoją kurti, kritiškai vertinti, prognozuoti, reflektuoti savo profesinę veiklą. Mokytojų lyderystei pasireikšti tinka P.G. Northouse (2009) pateiktas lyderystės apibrėžimas: „Lyderystė yra procesas, kurio metu vienas asmuo daro įtaką žmonių grupei, kad būtų pasiektas bendras tikslas“ (p.15)¹⁰¹.

Mokytojų lyderystę aprašė Barth (1999), Childs - Bowwen (2000), M. Katzenmeyer, G. Moller (2001), J. Murphy (2005, 2016), A. Hargreaves (2007), Blandford, Jackson (2010), A. Harris, Muijs (2010), L. Lambert (2011), L. Rupšienė, A. Skarbalienė (2010), G. Cibulskas, V. Žydžiūnaitė (2012), J. Navickaitė (2012). Šie autoriai pabrėžia, kad mokytojų lyderystė - atsakomybės prisiėmimas už mokyklos gyvenimo keitimąsi, mokymą ir mokymąsi.

⁹⁹ Scgiavio, A., Gesbert, V., Reybrouck, M., Hauw, D., Parncutt, R., 2019, Optimizing performative in social interaction: insights embodied cognition, music education, and sport psychology“ july

¹⁰⁰ Jovaiša, L., 2001, Edukologijos pradmenys, Šiauliai, psl. 60

¹⁰¹ Northouse, P. G. (2009). Lyderystė. Teorija ir praktika. Kaunas: Poligrafija ir informatika.

Mokiniam labai svarbus mokytojas: „mokiniai, net paauglystės laikotarpiu, kai jiems ypač svarbu įrodyti nepriklausomybę ir gebėjimą savarankiškai spręsti problemas, mokydamiesi muzikos tikisi mokytojo paramos ir yra pasirengę su juo bendradarbiauti“ (J. Abramauskienė, H. Šečkuvienė 2004, psl. 128)¹⁰². Kaip muzika priklauso nuo muzikuojančio, taip mokykla priklauso nuo mokytojo. Tyrimais patvirtinta, kad: 1) „Mokytojai gali turėti daug didesnę įtaką mokinių motyvacijai jų klasėse nei tėvai“ (Wentzel, 2002)¹⁰³, 2) jaunuoliai, kurie turi tvirtesnius ryšius su savo mokytojais, yra labiau motyvuoti mokykloje (Murdock & Miller, 2003)¹⁰⁴, mokyklose ryšys, kuris susiformuoja tarp mokinio ir mokytojo-lyderio, gali būti tvirtas motyvatorius (Davis, 2001)¹⁰⁵. Tarp mokytojų ir mokinių užsimezgę santykiai, skatina lyderystę. Bruzgelevičienė (2008), Martišauskienė (2010) teigė, kaip rašė G. Paurienė (2017), kad pedagogui reikia ne tik gebėti dėstyti dalyką, bet ir gebėti ugdyti kitų gebėjimus, atsižvelgiant į šių poreikius ir galias.

Marchall (2004) atliktas tyrimas parodė, „kad bendrieji mokymo įgūdžiai, tokie kaip gebėjimas įkvėpti ir sužavėti kitus, bei geras bendravimas, yra svarbesni muzikos mokytojams nei specifiniai dalykai, įskaitant fortepijono / klaviatūros įgūdžius ar plataus spektro muzikos stilių žinojimas ir domėjimasis jais“.¹⁰⁶

Vadovaujantis šiuolaikinio ugdymo principais, mokytojas turėtų būti autoritetas, lyderis, gebantis skleisti gerąją emociją, skatinti ir padėti tobulinti savo gebėjimus talentingiems, gabiems mokiniams, ateiti į pagalbą mokiniui, turinčiam mokymosi sunkumų. Mokiniai turi pasitikėti savo mokytoju. Pasitikėjimas – vadovavimo pagrindas.

Muzikavimo mokymas - gebėjimas bendradarbiauti, bendrauti įsisavinant vertybes, veikiant vaiką, padėti jam veržtis į žinojimą, kūrybinę raišką, savęs vertinimui. Hall (2008) rašė: „muzikantai ketina kurti vaizdus ir mintis, turinčius įtakos visų, kurie girdi jų muziką, gyvenimui, taip sukurdami nepamirštamą patirtį. Be abejo, tikėtina, kad lyderystės švietėjai nori sukurti edukacinę patirtį, kuri „prilimpa“ prie savų mokinių.“¹⁰⁷(J. L. Hall, 2008,p.49).

Muzikos mokytojams būdinga didesnė emocinė įtampa, kurią lemia koncertinės veiklos psichinė įtampa. R. Kirliasukienė (2005) išskyrė muzikos mokytojo kai kuriuos esminius ypatumus, kurie nebūdingi profesionaliems atlikėjams:

¹⁰² Abramauskienė, J., Šečkuvienė, H., 2004, Paauglių muzikos mokymosi motyvacijos veiksniai. *Pedagogika* 78, psl.128

¹⁰³ Wentzel, K.R., 2002, Are Effective Teachers Like Good Parents? Teaching Styles and Student Adjustment in Early Adolescence. *Child Development*, 73, psl. 297. <http://dx.doi.org/10.1111/1467-8624.00406>

¹⁰⁴ Murdock, T.B., Miller, A., 2003, Teachers as Sources of Middle School Students' Motivational Identity: Variable-Centered and Person-Centered Analytic Approaches. *The Elementary School Journal*, 103, 383-399. <https://psycnet.apa.org/record/2003-03257-004>

¹⁰⁵ Davis, H.A., 2001, The Quality and Impact of Relationships between Elementary School Students and Teachers. *Contemporary Educational Psychology*, 26, psl.431-453. <http://dx.doi.org/10.1006/ceps.2000.1068>

¹⁰⁶ Marchall, N., 2004, Teaching as a career? Perspectives from undergraduate musicians in England, *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, No. 161/162, psl. 4

https://www.academia.edu/18111486/Teaching_as_a_career_Perspectives_from_undergraduate_musicians_in_England

¹⁰⁷ Hall, J.L., 2008, The Sound of Leadership: Transformational Leadership in Music, *Journal of Leadership Education*, Volume 7, Issue 2 – Fall, psl.49

- muzikos mokytojas, skirtingai nei profesionalių muzikos kolektyvų dirigentas, scenoje atsako už mažą patirtį, meninius gebėjimus turinčius vaikus ir paauglius, kurių sėkmę sunku numatyti;
- muzikos mokytojas scenoje demonstruoja vokalius ir instrumentinius gebėjimus, dirigavimo meną, jis plataus *amplua* atlikėjas.

Norint įveikti šias sudėtingas užduotis svarbių pasirodymų metu, muzikos mokytojas turi siekti pasitikėjimo savimi, kritiško vertinimo, nebijoti sunkumų, visi šie gebėjimai būdingi lyderiui.

Lietuvos mokykloms reikia ne tik profesionalaus savo dalyko srityje mokytojo – jis turi gebėti prisitaikyti prie pokyčių, tobulėti, plačiai ir nestandartiškai mąstyti, išlikti smalsiam. Skirtingų mokomųjų dalykų mokytojų gebėjimai išryškėja jų dalykiniuose gebėjimuose. Muzikos mokytojui prisideda šie gebėjimai, kurie pateikti 1.4 lentelėje.

1.4. lentelė. Mokytojo ir muzikos mokytojo gebėjimai

EK dokumente „Bendrieji Europos principai dėl mokytojo kompetencijų ir kvalifikacijos“, 2005, išskirti mokytojo gebėjimai:	Muzikos mokytojo gebėjimai pagal Z. Rinkevičių, 2006
gebėti dirbti su skirtingo pobūdžio žiniomis jas analizuojant, tikrinant, reflektuojant,	gebėjimas ugdyti mokinių muzikinį mąstymą,
gebėti perduoti žinias efektyviai taikant technologijas,	gebėjimas muzikoje jausti, suprasti dvasingumo apraiškas ir tai išryškinti interpretuojant muzikos kūrinius,
gebėti sukurti ir valdyti mokymosi aplinkas,	gebėjimas muzikos mokymą paversti kūrybiniu meninio – dvasinio ugdymo procesu,
gebėti pasirinkti mokymo būdus, derinant platų mokymo/si strategijų spektrą prie mokinių poreikių,	gebėjimas mokiniams diegti estetines – dvasines vertybes,
gebėti gilinti savo žinias ir supratimą,	gebėjimas ugdymo procese remtis intonacine raiška, jausti ir suprasti muzikos estetinę vertę bei etinę prasmę,
gebėti mokytis iš savo patirties ir mokymąsi traktuoti kaip visą gyvenimą trunkantį procesą,	kokybiški muzikos atlikimo sugebėjimai, platus ir gilus muzikos žinojimas, gebėjimas būti muzikos intonacinės analizės, turinio ir formos interpretavimo pavyzdžiu,
gebėti individualiai dirbti su mokiniais padedant jiems tapti aktyviais visuomenės nariais,	gebėjimas kelti muzikinio auklėjimo uždavinius, pasiekti mokymo ir auklėjimo vienovės,
gebėti pasirengti ir tobulinti bendradarbiavimo veiklas, kurios didina mokinių kolektyvinę inteligenciją.	gebėjimas verbalinės ir muzikos intonacinės kalbos pagrindu bendradarbiauti meninio ir dvasinio tikrumo lygmeniu, estetines vertybes susieti su socialinės kultūros vertybėmis.

Lentelė parengta darbo autorės pagal EK dokumentus (2005) ir J. Lasauskienės, 2010 pateiktą Z. Rinkevičiaus muzikos mokytojo gebėjimus.

Kaip matyti iš mokytojo ir muzikos mokytojo gebėjimų lentelės, muzikos mokytojų gebėjimai apima daugumą mokytojų gebėjimų.

Sėkmingai ir profesionaliai mokyti vaikus muzikos geba pats muzikuojantis ir gerai išmanantis muziką pedagogas, kurio dėmesio centre – vaikas. Edukologijos (muzikos pedagogikos) daktaras Z. Rinkevičius (2009) rašė, kad svarbiausia pačio žmogaus dvasios, intelekto veikla: saviugda, savimoka, savižina, vertybių kūryba. Šie „savi-“, tampa, kai mokytojas sukuria ugdytiniui erdvę kurti ir ieškoti. Tik laisvas, nevaržomas mokytojas suranda priemones prisitaikyti prie mokinių interesų, gebėjimų lygio, vertybinių nuostatų. Muzikos mokykla šiuo aspektu yra palanki: mokytojai kuria individualias mokymo programas. Pagal muzikos mokyklų programinius reikalavimus mokytojai rengia atskirų muzikos dalykų ir instrumentų bendras arba individualias programas. Šios programos konkretizuojamos rengiant kiekvieno moksleivio muzikavimo programą (repertuarą). Programos orientuojamos į kūrybinę ir meninę veiklą, siekiant integruoti meno dalykų ugdymo turinį, skatinti ir plėtoti moksleivių saviraišką“ (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. gegužės 30 d. įsakymu Nr.986 patvirtintais Muzikos mokyklų programiniai reikalavimai).

Muzikos mokyklos mokytojo paruošti ugdytiniai reprezentuoja mokyklą šiuose renginiuose ir vystančiuose kituose miestuose, bei šalyse. Taigi muzikos mokyklos mokytojas turi būti kultūrinio gyvenimo, koncertinės veiklos vadybininkas. Muzikos mokyklos mokytojas turi būti ir kolektyvo vadovas, kuris sutelkia ugdytinius siekti bendrų tikslų. Tokią misiją įgyvendina tik mokytojas lyderis.

Vadinasi muzikos mokyklos mokytojo veikla apima šias funkcijas:

- mokytojas dalyvauja ne tik pamokinėje veikloje, bet ir organizuoja festivalius, koncertus, konkursus,
- ruošia ugdytinius šalies, tarptautiniams festivaliams ir konkursams,
- vadovauja, chorams, įvairių sudėčių ansambliams ir orkestrams,
- taiko naujas muzikinio ugdymo metodikas,
- planuoja muzikinio ugdymo turinį, vertina, ugdymo pasiekimus, bendradarbiauja su ugdytiniais, mokytojais, tėvais, skleidžia pedagoginę patirtį, tobulina savo kompetencijas, organizuoja muzikinio ugdymo veiklą,
- analizuoja kultūrinę, muzikinę mokyklos gyvenimo veiklą, tobulina profesines žinias.

Muzikos mokytojams lyderystės gebėjimai ypač aktualūs, nes jų veikla svarbi miesto, regiono kultūriniam gyvenimui, o ne tik jų tiesioginiam darbui muzikos mokykloje. L. Lambert (2011), kaip pastebi Ž. Talalienė ir H. Šečkuvienė (2015)¹⁰⁸, išskyrė šiuos mokytojų lyderystės gebėjimus: „gebėjimą įtraukti mokinius į ugdymo(si) procesą; gebėjimą kurti mokymui(si) palankią aplinką;

¹⁰⁸ Talalienė, Ž., Šečkuvienė, H., 2015, Muzikos mokytojo lyderystės gebėjimų raiška, Pedagogika/t. 119, Nr. 3, 2015, psl.136

gebėjimą suprasti ir sisteminti mokinių ugdymo(si) turinį, gebėjimą planuoti mokymą(si), gebėjimą vertinti mokinių pažangą, gebėjimą tobulinti profesinę veiklą“.

Jei mokytojai neturės lyderio gebėjimų, supratimo apie lyderystę ir jos sklaidą, jie negalės išugdyti šių savybių mokiniams. Mokytojas lyderis visada turi būti atviras mokinių poreikiams ir žinioms. Planuodamas jis pateikia mokiniams savo strategijas ir pasirenka tą, kuri labiausiai susijusi su jo mokiniais ir jų gebėjimais bei galimybėmis. Öfverström (2006) tai vadina lanksčiu planavimu (M. Grahn, Ch. Öfverstrom 2009).

Dauguma talentingų vaikų abejoja savo sugebėjimais, leisdami baimėms juos nugalėti, tuo pačiu abejojama ir lyderio gebėjimais. Vaikai kartais pervertina savo silpnybes ir padidina nežinojimo aprėptį. Šioje situacijoje pirmas patarėjas, kuris padės išspręsti susidariusią problemą – mokytojas - „lyderis, kuris iš nesėkmės sukurs sėkmę“ (S. Sanon 2017). Labai svarbus yra ugdytojo vaidmuo ir gebėjimas modeliuoti „aš galiu“ nuostatą, mokymas nesutrikti, „nenuleisti rankų“ susidūrus su sudėtingesne ar neįprasta problema. Svarbus bendras darbas kartu su mokytoju“ (D. Grakauskaitė - Karkockienė 2010, psl.68)¹⁰⁹. Kaip pastebi Z. Rinkevičius (2009), kūrybingo mokytojo pokalbiu su mokiniu siekiama kelti probleminius klausimus, provokuoti pačių mokinių pastebėjimus, vertinimus. Svarbu ne ilgi kalbėjimai, o erdvus skambančios muzikos grožis, bendravimas, kūrybiškas vertinimas kultūros kontekste ir išryškinimas individualių reakcijų. Ne mažiau svarbu „padėti ugdytiniui įžvelgti muzikos grožyje užslėptas žmogiškumo, gėrio, dieviškumo vertybes, dvasingą žmogaus santykį su savimi, kitais, gamta, pasauliu“¹¹⁰ (Z. Rinkevičius 2009).

Mokytojas lyderis palaiko bendrą viziją ir išryškina pasitikėjimą. Muzikos mokytojas turi turėti ir meninę, ir švietimo patirtį, originalių idėjų misijai ir vizijai, kuri suvienytų muzikiniuose kolektyvuose grojančius vaikus. Toliau pateiktame 13 paveiksle pavaizduotas mokinių lyderystę skatinantis ir palaikantis mokytojo lyderio pavyzdys.

- Mokytojo lyderystė pirmiausia siejasi su jo paties mokymosi procesų pažinimu, savęs motyvavimu mokytis ir tokios pat savo mokinių lyderystės mokymuisi gebėjimų ugdymu.
- Mokytojo lyderio mokiniai išmoksta pažinti save, mokytis ir kelti ambicingus gyvenimo tikslus, ieškoti prasmės ir nebijoti imtis atsakomybės, kas turi tiesioginę įtaką mokinių pasiekimams ir pažangai.
- Mokytojas lyderis nuolat mokosi iš profesinės veiklos praktikos, bendradarbiauja, keičiasi patirtimis ir atradimais su kolegomis, t. y. dalydamasis kuria kolegoms mokymosi situacijas, praturtina jų mokymosi aplinkas.

13 pav. Mokytojo lyderystės pavyzdys

Sudaryta autorės pagal J. Valuckienė, S. Balčiūnas, E. Katiliūtė, B. Simonaitienė, B. Stanikūnienė (2015)

¹⁰⁹ Grakauskaitė – Karkockienė 2010, Kūrybiškumo ugdymas: teoriniai ir praktiniai aspektai. Ugdymo psichologija. Nr. 21 2010, psl.68

¹¹⁰ Rinkevičius, Z., 2009, „Ką reiškia mokytis muzikos“ Klaipėda, psl.48

Ugdant vaikų lyderystės gebėjimus, svarbus pedagogo vaidmuo: tik pats būdamas lyderiu gali išugdyti ir vaikus lyderiais. Todėl tikslinga aptarti kaip pedagogų profesinės kompetencijos siejasi su transformacinei lyderystei būdingais gebėjimais. Remiantis Pedagogo profesijos kompetencijų aprašu (2015) analizuojami užkoduoti transformacinės lyderystės gebėjimai, kurie pateikti 1.5 lentelėje.

1.5 lentelė. Transformacinės lyderystės pedagogų gebėjimai

	Pedagogo profesijos kompetencijų gebėjimų aprašas (2015)	Transformacinės lyderystės gebėjimai (Bass, 1997; Tejeda, Scandura ir Pillai, 2001; Ginsberg ir Davies, 2007; Salter, 2009)
1.	Nustatyti mokinių / ugdytinių polinkius, atsižvelgti į skirtingus jų poreikius ir gebėjimus bei paskatinti ir įtraukti į aktyvų mokymąsi.	Pripažinti sekėjų individualumą, atsižvelgti į jų poreikius ir interesus, skatinti siekti geresnių rezultatų, skatinti siekti aukštesnių rezultatų.
2.	Atsižvelgiant į mokinių / ugdytinių poreikius teikti efektyvų vertinimą ir grįžtamąjį ryšį.	Diagnozuoti individualią pažangą, teikti grįžtamąjį ryšį sekėjams.
3.	Geba kurti ir palaikyti bendradarbiaujančios organizacijos kultūrą.	Skatinti ir kurti bendradarbiavimo kultūrą.
4.	Geba kurti aplinką, pagrįstą pasitikėjimu ir tolerancija.	Kurti pozityvų mikroklimatą.
5.	Geba kurti aplinką, kurioje mokiniai / ugdytiniai atsakingi už savo mokymąsi ir ugdymąsi.	Skatinti sekėjų savarankiškumą.
6.	Geba analizuoti ir vertinti savo profesinės veiklos rezultatus, nustatyti kylančių sunkumų priežastis ir rasti sprendimų būdus.	Nuolat tobulėti.
7.	Geba kritiškai vertinti mokymosi priemonių, šaltinių ir užduočių turinį, siūlyti inovacijas ir sprendimus, skatinant susijusio dalyko, srities pažangą.	Kritiškai mąstyti ir novatoriškai spręsti problemas.
8.	Geba perteikti ugdymo turinį, atsižvelgiant į mokinių / ugdytinių amžių, gebėjimus, poreikius ir ugdymo tikslus.	Padėti sekėjams pasiekti geresnį rezultatą atsižvelgiant į kiekvieno asmeninius gebėjimus.
9.	Geba perteikti kolegoms savo dalyko, srities žinias, leidžiančias organizuoti ugdymą neatsiliekant nuo mokslinio pažinimo ir technologinės raidos.	Turėti aiškią viziją ir gebėti ją perteikti sekėjams, inicijuoti pokyčius, kaitą.
10.	Geba kurti sąlygas, kuriose mokiniai / ugdytiniai paskatinami suvokti esą bendruomenės, tautos, pasaulio nariai, taikyti emocinės saviraiškos skatinimo priemones.	Rodyti pasididžiavimą sekėjais, kad jie yra grupės nariai, įkvėpti sekėjus atsisakyti savų interesų dėl grupės gerovės.

Parengta darbo autorės pagal R. Nedzinskaitės, M. Barkauskaitės (2017) išskirtus transformacinės lyderystės gebėjimus remiantis Bass, 1997; Tejeda, Scandura ir Pillai, 2001; Ginsberg ir Davies, 2007; Salter, 2009

Remiantis lentelėje pateiktais transformacinės lyderystės gebėjimais, galima teigti, kad egzistuoja tiesioginės prasminės sąsajos tarp pedagogo profesijos kompetencijos apibrėžiančio aprašo, ir transformacinės lyderystės gebėjimų. Šie lyderiai skatina tobulėti, įkvepia motyvacijai, pasitikėjimo pojūčiui – paverčia pasekėjus lyderiais.

Apibendrinat galima teigti, kad mokykla privalo ne tik perteikti žinias, bet ir rūpintis asmenybės ugdymu, kuris gebės prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų ir savarankiškai integruotis į visuomeninį gyvenimą. Savivaldaus mokymosi sistemos organizavimo principas – galimybių rinktis užtikrinimas. Tai reiškia, kad savivaldus mokymas skatina lyderystę. Savivaldžiai mokantis asmenys imasi iniciatyvos, diagnozuodami mokymosi poreikius, formuluodami tikslus. Plėtodami šias nuostatas, jie veikia kaip lyderiai. Muzikavimo mokymas kolektyvuose turėtų būti naudingas būsimiems mokinių veiksams tampant lyderiais. Bendradarbiavimas ir bendro tikslo jausmas gali paskatinti dinamiškus ryšius, praturtinančius mokyklos kultūrinį gyvenimą ir jos programas, todėl šio gebėjimo tyrimas gali atskleisti paauglių bendradarbiavimo gebėjimą, kuris ateityje gali būti panaudojamas dirbant komandoje įmonėse. Mokytojams turi rūpėti ne tik muzikuojančių mokinių muzikalumo, technikos tobulėjimas, bet ir jų, kaip žmonių, asmeninis ir socialinis tobulėjimas per muziką. Muzikos mokyklos mokytojų reikšmė yra pastebima ir ypatingai svarbi siekiant užtikrinti vaiko lyderystės gebėjimų ugdymo(si) sėkmę. Muzikos mokyklos mokytojai prisiima atsakomybę užauginti ne tik ateities muzikantus, bet ir naujos kartos lyderius.

2. PAGRINDINIO MUZIKINIO UGDYMO PROGRAMOS MOKINIŲ LYDERYSTĖS GEBĖJIMŲ RAIŠKA MUZIKOS MOKYKLOJE: ATVEJO ANALIZĖ TYRIMAS. EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

2.1. Tyrimo organizavimas ir imties apibūdinimas

Tyrimo instrumento apibūdinimas. Rengiantis tyrimui išnagrinėta mokslinė literatūra, įvairūs moksliniai straipsniai ir kiti leidiniai susiję su tyrimo tema ir analizuojama problema.

Anot S. Balčiūno, L. Juozaitienės ir kt. (2014), tyrimo metodų pasirinkimas priklauso nuo tyrimo problemos, tyrimo tikslo, tačiau tą patį tikslą dažnai galima pasiekti skirtingais duomenų rinkimo ir analizės metodais. Siekiant atskleisti lyderystės gebėjimų raišką muzikos mokykloje buvo atliktas kokybinis (angl. *con-tent*) tyrimas. Kokybinius tyrimus itin aktualu taikyti švietimo ir ugdymo srityse, nes jie įgalina iš esmės pažinti, suvokti ir nuosekliai aprašyti realiose aplinkose vykstančias sąveikas, nusakyti šioms sąveikoms būdingus bruožus, atpažinti žmonių elgesio strategijas, išgyvenimus, patirtis ir kultūras (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017).

Pasak I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės (2016), kokybinio tyrimo tikslas - gauti išsamų supratimą apie tam tikrą reiškinį. Todėl dažnai tinkamesnis yra mažesnis tyrimo dalyvių skaičius, kad būtų galima giliau išnagrinėti kiekvieną atvejį. Reikalingi tokie tyrimo dalyviai, kurie geriausiai informuotų apie tiriamą reiškinį. Todėl, atliekant kokybinius tyrimus atranka įvardijama kaip tikslinė, kai tinkamai ir strategiškai atrenkami informatyviausi atvejai. Tyrimo tikslas ir klausimai yra orientyrai, kurie gali lemti sprendimus dėl tyrimų dalyvių atrankos.

Tyrimo organizavimas. Šio tyrimo tikslais sudaryti interviu klausimynai dviem informantų grupėms – mokiniams ir mokytojams (žr. Priedas Nr.1 ir Priedas Nr.2). Vieną interviu klausimyną sudarė 10 atviro tipo klausimų mokytojams ir antrą - 8 atviro tipo klausimų vaikams. Su mokiniais buvo atliktas pusiau struktūruotas interviu, su mokytojais atliktas pusiau struktūruotas ekspertinis interviu. Ekspertų interviu – tai individualūs interviu, kuriuose naudojami klausimynai – klausimų gairės, o tyrimo dalyvis būna ekspertas – kokios nors srities žinovas, profesionalas, turintis tam tikrų specifinių žinių ir patirties (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Pusiau struktūruotas interviu metodas pasirinktas siekiant griežtai neformalizuoti atsakymų sekos ir turinio. Taip norima sužinoti, ką ekspertas pabrėžia labiausiai.

Tyrimo etapai. Pirmiausia buvo:

- sudaryti interviu klausimynai dviem informantų grupėms – mokiniams ir mokytojams.

- Antrame etape buvo atlikta muzikos mokyklą reglamentuojančių dokumentų turinio analizė.
- Trečiame etape buvo atliekamas pusiau struktūruotas ekspertinis interviu su mokyklos ekspertais (atviro tipo klausimai). Pusiau struktūruotas ekspertinis interviu buvo atliktas 2020 m. balandžio mėnesį. Kadangi apklausa buvo patalpinta verslo bei studentų baigiamųjų darbų apklausų puslapyje www.manoapklausa.lt, kiekvienas pedagogas turėjo galimybę atsakyti į anketoje pateiktus klausimus jam palankiu metu.
- Ketvirtame etape atliekamas interviu su pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokiniais (atviro tipo klausimai). Pusiau struktūruotas interviu buvo atliktas 2020 m. balandžio mėnesį.
- Penktame etape buvo atliekama kokybinė turinio analizė. Pasak Mayring (2000): turinio analizė yra validus metodas, leidžiantis padaryti specifines išvadas remiantis analizuojamu tekstu, t. y. kokybinė turinio analizė apima keturis etapus:
 - 1) daugkartinį teksto skaitymą / klausimą,
 - 2) pagrindinių kategorijų išskyrimą remiantis „raktiniais“ žodžiais,
 - 3) kategorijų turinio skaidymą į subkategorijas,
 - 4) kategorijų ir subkategorijų interpretavimą bei pagrindimą.
- Atliekant šią analizę visi etapai buvo atlikti. Pasirinkta kokybinio tyrimo schema, nes ji šiuo atveju labiau tinka siekiant atskleisti egzistuojančią problemą.
- Paskutiniame etape apibendrinami tyrimo duomenys, pateikiamos išvados, rekomendacijos. Tyrimo dizainą iliustruoja 14 paveikslėlis.

Trumpas mokytojų interviu klausimyno aprašymas:

- 1) Pirmoje dalyje klausimai buvo skirti nustatyti tiriamųjų faktiniams duomenims (lytį, amžių, profesinės patirties metus ir įgyta kvalifikacinę kategoriją).
- 2) Antroje dalyje buvo užduota 10 klausimų norint sužinoti teorines ir praktines mokinių lyderystės gebėjimų raiškos požymių galimybes muzikos mokykloje.

Trumpas mokinių interviu klausimyno aprašymas:

- 1) Pirmoje dalyje užduoti klausimai skirti sužinoti tiriamųjų klasę ir muzikavimo instrumentą.
- 2) Antroje dalyje klausimai skirti norint sužinoti lyderystės gebėjimų raiškos požymių galimybes muzikos mokykloje.

Tyrimo imties charakteristika. Pirmame tyrimo etape, siekiant surinkti daugiau informacijos apie vykdomą lyderystės gebėjimų raišką muzikos mokykloje, kokybiniam tyrimui atlikti buvo tikslingai pasirinkti ir pakviesti devyniolika muzikos mokykloje dirbančių pedagogų su pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokiniais. Apklausoje sutiko dalyvauti 16 respondentų (žr. 1 priedą). Anot V. Žydžiūnaitės (2011), tyrėjas pasirenka tyrimo dalyvius pagal konkrečius

kriterijus. Kriterijais gali būti: lytis, amžius, išsilavinimas, profesija, turima profesinė kvalifikacija, darbo patirtis, ir kt. Šiame darbe, ekspertai pasirinkti pagal tokius kriterijus:

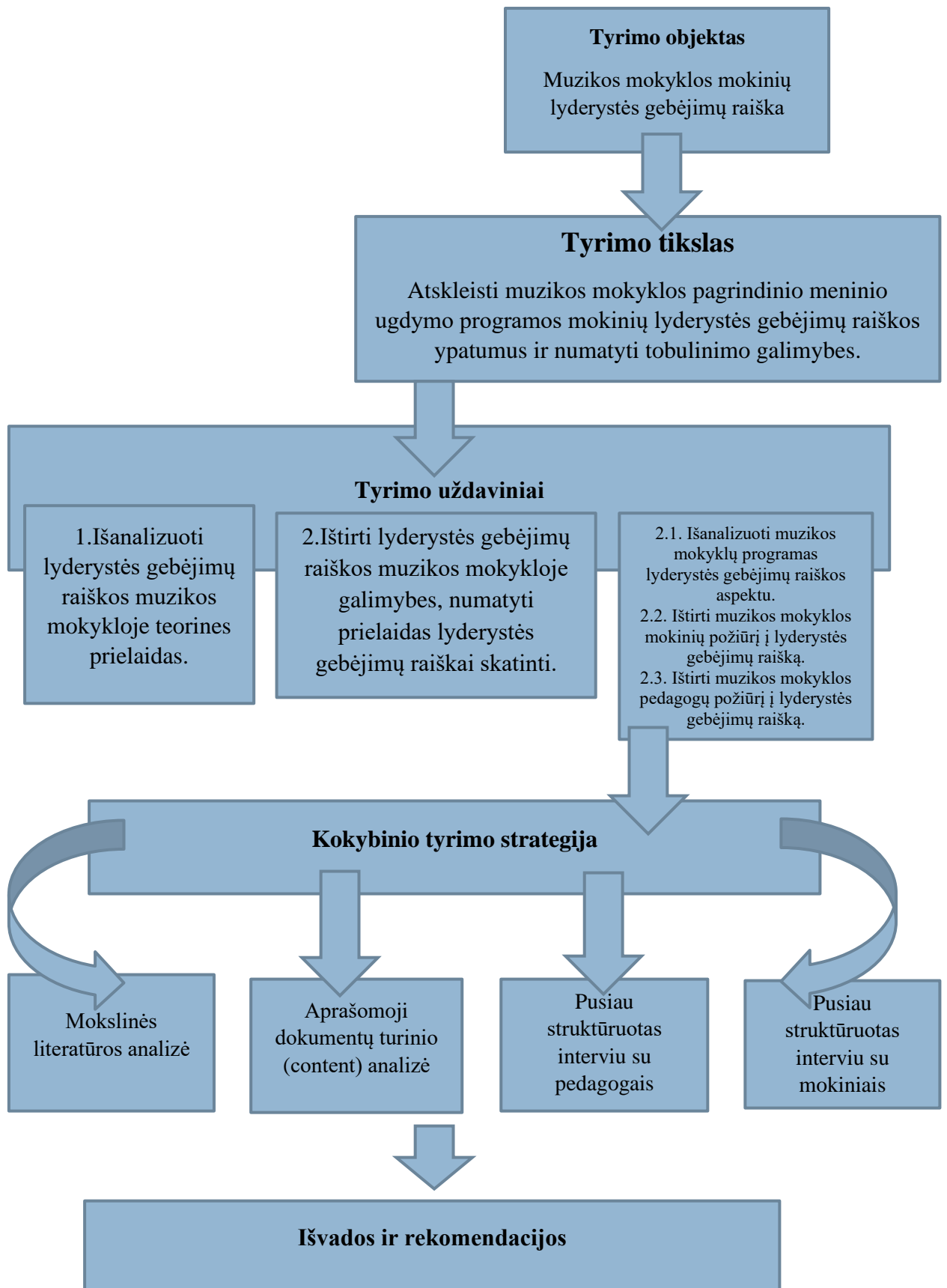
- Profesija - visi ekspertai turi pedagoginį išsilavinimą, ilgą laiką dirbę muzikos mokykloje. Atliekant tyrimą, dalyvavo įvairių disciplinų atstovai: kanklių, smuiko, fortepijono, klarneto, trombono, gitaros, akordeono, chorinio dainavimo. Ši imtis buvo tinkama tolesnei kokybinio tyrimo eigai.

Antrame tyrimo etape dalyvavo 14 pagrindinio muzikinio ugdymo programos jaunuolių, muzikuojančių smuiku, kanklėmis, akordeonu, klarnetu, fortepijonu, saksofonu ir chorinio dainavimo (žr. 2 priedą). Muzikos mokykla įsikūrusi trijuose rajono miesteliuose. Iš viso muzikos mokyklą lankančių mokinių yra 216. Iš jų 55 mokiniai mokosi pagrindinio muzikinio ugdymo programoje. Tyrėjas dabartinį tyrimą pasiūlė mokytojams, muzikos mokyklos direktoriui ir mokiniams, kurių ugdymo procese buvo kolektyvinės pamokos. Mokyklos direktorius suteikė leidimą, o sutikimas dėl mokinių dalyvavimo tyrime buvo gautas iš dalyvių tėvų / globėjų.

Apibūdinant tyrime dalyvavusių mokinių patirtį, galima konstatuoti, kad dėl duomenų išsamumo interviu klausimai buvo pateikiami vyresniems pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokiniams, turintiems didesnę mokymosi muzikos mokykloje patirtį. Anketos nebuvo teikiamos mokiniams, kurie neturėjo ansamblio, choro ar orkestro pamokų. Tyrimo dalyvių tarpe dominuoja VI ir VII klasių pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokiniai.

Tyrime dalyvavę mokytojai gali būti apibūdinami kaip vidutinio amžiaus asmenys, daugiau nei keturiasdešimties metų. Dominuoja 41-60 metų amžiaus respondentai. Remiantis profesinės patirties metais, dauguma dalyvių priklauso iki keturiasdešimt metų grupei. Toliau seka dalyvių grupė, turinti 26–30 metų profesinę patirtį. Tik vienas dalyvis turi 12 metų darbo patirtį, o galiausiai 1 dalyvis turi 40 metų profesinę patirtį. Tyrime dalyvavusių mokytojų tarpe vyrauja mokytojo metodininko kvalifikacinės kategorijos, tik du mokytojai turi vyresniojo mokytojo. Todėl galima teigti, kad pasirinkti respondentai labai gerai žino ir išmano pedagoginį darbą.

Moterų skaičius viršija vyrų skaičių, 13 iš visų dalyvių buvo moterys, vyrai – 3, jos sudaro tyrimo dalyvių daugumą. Remiantis šiais rezultatais galima teigti, kad tyrime dalyvavusių mokytojų sociodemografinė charakteristika atitinka ankstesnių tyrimų duomenis (Lietuva. Švietimas regionuose. Mokytojai. 2006, 2005, p. 87).

14 pav. Tyrimo dizainas

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą būtina laikytis tyrimo etikos, kad būtų išlaikyta pusiausvyra tarp tyrėjo noro gauti objektyvią informaciją ir tiriamojo asmens saugos (Kardelis, 2007). Prieš pradėdant ekspertų - pedagogų interviu, dalyviai buvo informuoti apie tai, koks bus jų vaidmuo, atliekant šį tyrimą. Pasirūpinta, kad būtų užtikrintas jų konfidencialumas. Stengiantis apsaugoti respondentus nuo galimos žalos, visa tyrimui reikalinga informacija buvo fiksuojama, pakeičiant jų vardus kodais. Gauti duomenys buvo naudojami tik tyrimo tikslais. Pagal vyriausybės priimtus sprendimus dėl COVID – 19 paskelbtos ekstremalios situacijos, esamomis karantino sąlygomis, šio tyrimo pasirengimo etape buvo susisiekiama su visais respondентаis telefonu, paaiškinta, kokių tikslu atliekamas tyrimas.

- Tyrėjas visuose tyrimo etapuose turi stengtis apsaugoti tiriamąjį nuo galimos žalos.
- Tyrėjas turi užtikrinti iš tiriamojo gautos informacijos konfidencialumą.
- Tyrėjas turi užtikrinti tiriamojo anonimiškumą.

Tyrimo dalyvavusiems asmenims (nepilnamečių tėvams) buvo suteikta visa informacija apie tyrimą ir jo publikavimą laikantis kokybinio tyrimo etikos, siejamos su tyrimo dalyvių autonomija, gerove ir teisėmis (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Mokinių buvo paprašyta bendradarbiauti ir paraginta kuo sąžiningiau atsakyti į tyrimo klausimus. Kiekvienas tyrimo dalyvis prieš interviu pradžią buvo supažindintas su organizuoto tyrimo tikslu, buvo gauti raštiški visų asmenų (nepilnamečių tėvų) sutikimai dalyvauti tyrime. Tyrimo metu buvo laikomasi kokybiniam tyrimui būdingų etikos principų : pagarba asmens orumui, teisė nebūti pažeistam, konfidencialumas, privatumas (Bitinas, Rupšienė, Žydzūnaitė, 2008). Siekiant užtikrinti respondentų anonimiškumą, jiems suteikti kodai: (nurodyta skaičiais).

2.2. Muzikinę veiklą mokykloje reglamentuojančių dokumentų turinio analizė

Mokykla - pagrindinė švietimo sistemos ašis, todėl, kaip teigė J. Navickaitė (2012), veiksminga lyderystė mokyklose reikalinga kaip niekada anksčiau. Lyderis įkvepia sekėjus prisidėti prie bendros vizijos ir tikslų įgyvendinimo, skatina, motyvuoja siekti rezultatų, savarankiškai spręsti problemas. Ugdymo veiklą muzikos mokykloje reguliuoja pagrindiniai mokyklos dokumentai, prie kurių rengimo prisidėjo bendruomenės nariai: mokyklos vadovas, mokytojai, mokiniai, tėvai (globėjai).

Siekiant nustatyti pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokinių lyderystės gebėjimų raišką muzikos mokykloje buvo atlikta reglamentuojančių dokumentų turinio analizė: Muzikos mokyklos 2020 metų veiklos planas, Muzikos mokyklos 2018-2020 metų strateginis veiklos planas, Pagrindinio muzikinio formalųjį švietimą papildančio ugdymo programa. Atliekant analizę atsiribojama nuo kitų mokyklos bendruomenės narių: direktoriaus, mokytojų tobulinimo,

atsakomybių ir pan. Remiantis transformacinės lyderystės modeliu (žr. 1.1. poskyrį) buvo analizuojama, kaip dokumentuose yra užkoduota transformacinės lyderystės komponentai ir pateikiama 2.2.1.lentelėje. Dokumentai pažymėti simboliais (žr. 3 priedą):

VP - Muzikos mokyklos 2020 metų veiklos planas

SVP - Muzikos mokyklos 2018-2020 metų strateginis veiklos planas

PUP - Pagrindinio muzikinio formalųjų švietimą papildančio ugdymo programa

2.2.1. lentelė. Transformacinės lyderystės raiška muzikos mokyklos dokumentuose

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Įkvepiantis motyvavimas	Prisiimti atsakomybę	6
	Skatinti siekti aukštesnių rezultatų	13
	Igalinti sekėjus įsipareigoti	3
	Kurti bendradarbiavimo kultūrą	8
	Kritiškai mąstyti	6
Intelektualus skatinimas	Veikti kūrybiškai ir remti kūrybiškumą	14
	Ugdyti sekėjus mokymuisi	5
	Skatinti sekėjų savarankiškumą	6
Individualus dėmesys	Padėti sekėjams pasiekti geriausių rezultatų atsižvelgiant į kiekvieno asmeninius gebėjimus	7
	Atsižvelgti į sekėjų poreikius ir interesus	6
	Sekėjus traktuoti kaip asmenybes, o ne kaip grupės narius	5
Idealizuota įtaka (savybės)	Rodyti pasididžiavimą sekėjais	5
	Demonstruoti pasitikėjimą savimi, būti asmeniniu pavyzdžiu	5
Idealizuota įtaka (elgesys)	Formuluoti aiškiai tikslus, turėti aiškią viziją	4
	Inicijuoti pokyčius, tobulėti	7

Gauti dokumentų turinio analizės duomenys rodo, kad egzistuoja prasminės sąsajos tarp mokyklą reglamentuojančių dokumentų ir transformacinės lyderystės gebėjimų.

Intelektualus skatinimas. Dokumentų turinio analizė atskleidė, kad labai reikšmingas intelektualiam skatinimui veikimas kūrybiškai ir kūrybiškumo rėmimas. Intelektualiai skatinama ugdyti kūrybingą pilietį, atsiskleisti mokinių kūrybinėms galioms, kūrybingumo gebėjimams, kūrybiniams išgyvenimams, demonstruoti kūrybiškumą. Programų pasirinkimo įvairovė, saviraiška ir meninės veiklos užimtumu, analizuojant rezultatus, aktyviai dalyvaujant muzikinėje veikloje ugdomi mokiniai mokymuisi. Skatinamas mokinių savarankiškumas renkantis veiklos sritis, įsivertinant ir vertinant rezultatus, demonstruojant savarankišką mąstymą ir parengiant bei pristatant projektus.

Įkvepiantis motyvavimas. Mokiniai prisiima atsakomybę siekiant bendro tikslo, kryptingai dalyvaujant šalies ir tarptautiniuose konkursuose, dalyvaujant atsiskaitymuose ir egzaminuose, mokyklos strateginių tikslų ir uždavinių įgyvendinime. Skatinant siekti aukštesnių rezultatų mokiniai tobulina instrumentinio valdymo įgūdžius, efektyvinamas ugdymo procesas, didinama

paslaugų įvairovė, naudojama IKT, vykdoma pasiekimų, pažangos, individualios pažangos stebėseną, sėkmės panaudojamos veiklai tobulinti. Mokykla įgalina mokinius įsipareigoti kasmet dalyvaujant rajono, šalies ir tarptautiniuose konkursuose, projektinėje veikloje, laiku ir teisingai vykdant atsiskaitymus. Kuriama bendradarbiavimo kultūra atvira bendravimui, stiprinamas dialogas su mokiniais, skatinama ir inicijuojama kolektyvinė veikla, partnerystės projektai, plėtojamas bendradarbiavimas su profesionaliais menininkais. Kritinio mąstymo gebėjimas motyvuojamas įsivertinant ir vertinant rezultatus, vertinant savo ar draugų atlikimą, formuojant muzikos kūrinių klausymo, apibūdinimo ir vertinimo gebėjimus, vertinant kultūrinį ir meninį kontekstą, koncertus ir kitus muzikinius, kultūrinius renginius ir reiškinius.

Individualus dėmesys. Padedama mokinimas pasiekti geriausių rezultatų atsižvelgiant į kiekvieno asmeninius gebėjimus. Tinkamai ugdomi kiekvieno mokinio gabumai bei talentai, pritaikomas muzikavimo repertuaras pagal mokinių gebėjimus, diferencijuojamos mokymo veiklos pagal mokinių gebėjimus. Nuosekliai ir kryptingai kasmet vykdomi mokinių mokymosi poreikių nustatymai, tiriami ir analizuojami mokinių poreikiai, sudaroma galimybė plėtoti mokinių poreikiams. Mokiniai traktuojami kaip asmenybės, o ne grupės nariai parengiant mokinių ugdymo individualizavimo, diferencijavimo, integravimo tvarkos aprašą, atleidžiant nuo mokesčio už mokyklos lankymą apie 24,05 % mokinių, kompensuojant išlaidas visiems iš kaimo vietovių atvykstantiems mokiniams.

Idealizuota įtaka (elgesys). Inicijuojami pokyčiai ir tobulėjama kryptingai dirbant su itin gabiais mokiniais, pritraukiant daugiau lėšų, plėtojant tarptautinius bendradarbiavimo ryšius, padedant mokiniams įgyti kompetencijų, reikalingų dinamiškoje visuomenėje, keičiamasi darbo patirtimi su kitomis mokyklomis. Formuluojami aiškūs tikslai ir turima aiški vizija. Vizija akcentuoja:

Moderni ugdymo bazė - intelektualus skatinimas;

Atvirumą pokyčiams – idealizuota įtaka;

Efektyviai dirbanti ir besimokanti – skatinanti siekti aukštesnių rezultatų;

Mokymosi saugumą ir įdomumą – intelektualus dėmesys.

Mokyklos tikslai rodo, kad mokykla skatina mokinių mokymąsi ir kūrybiškumą, rodo pasididžiavimą mokiniais ir siekia būti pavyzdžiu.

Idealizuota įtaka (savybės). Rodomas pasididžiavimas mokiniais ir demonstruojamas pasitikėjimas savimi ir buvimas asmeniniu pavyzdžiu: kvalifikuota, iniciatyvi, kūrybinga darbuotojų komanda, geras mokyklos vardas bendruomenėje, tikslinga mokyklos vadovo veikla.

Apibendrinant dokumentų turinio analizės rezultatus galima teigti, kad:

- Muzikos mokyklos pagrindinis tikslas – remti kūrybiškumą ir veikti kūrybiškai.

- Motyvuoti mokinius siekti aukštesnių rezultatų, prisiimti atsakomybę, įgalinti juos įsipareigoti. Mokykloje sukurta bendradarbiavimo kultūra.
- Individualus dėmesys skiriamas padedant mokiniams pasiekti geriausių rezultatų atsižvelgiant į kiekvieno asmeninius gebėjimus, poreikius ir interesus. Mokiniai traktuojami kaip asmenybės, o ne grupės nariai.
- Skatinamas mokinių savarankiškumas ir ugdomi mokymuisi.
- Mokykla rodo pasididžiavimą mokiniais, demonstruoja pasitikėjimą savo pavyzdžiu.
- Aiškiai suformuluoti mokyklos tikslai ir vizija, inicijuojami pokyčiai, tobulėjama.

Tas pačias idėjas galima išvelgti ir mokyklos vizijoje ir tiksluose.

Tokia aplinka sąlygoja transformacinės lyderystės raišką ir formuoja prielaidas mokinių lyderystės gebėjimų raiškos tobulinimui. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad ugdymo akcentai perkeliama nuo žinių kaupimo prie asmenybės ugdymo (A. Girdzijauskas, 1996). Vadinasi, jaunam žmogui pažintinė asmenybės raida jau leidžia planuoti savo ateitį ir galima daryti prielaidą, kad muzikos mokykla yra ta aplinka, kuri skatina gebėjimą prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų ir savarankiškai integruotis į visuomeninį gyvenimą.

2.3. Pedagogų požiūrio į lyderystės gebėjimų raišką muzikinėje veikloje tyrimas

Muzikos mokyklos veikla paremta muzikos vertybių puoselėjimu. Dalyvaudami muzikinėje veikloje vaikai gali tinkamai pasirinkti prasmingą laisvalaikio praleidimą, o baigę mokyklą, nesvarbu kokią profesiją bepasirinktų, taptų visapusiškai išsilavinusiais, turintys tam tikrų gebėjimų, kūrybingi visuomenės nariai. Vienas iš meninio FŠPU programų uždavinių: plėtoti mokinių gebėjimus, kūrybiškumą, pasirinktos ugdymo krypties raiškos įgūdžius. Vaikystėje susiformavę gebėjimai ugdo asmenybės savitumą, individualumą, turi įtakos jos socializacijai ir integracijai, todėl svarbu buvo išsiaiškinti mokytojų nuomonę, kokiais gebėjimais pasižymės mokiniai baigę muzikos mokyklą (žr. 2 priedą). Tyrimo rezultatai pateikti 2.3.1 lentelėje.

2.3.1 lentelė. Mokinių gebėjimai baigus muzikos mokyklą (N=16)

Muzikos dalykui svarbūs gebėjimai	Lyderystei svarbūs gebėjimai
<p><i>Gebėti skirti muzikos dermes; (1)</i> <i>Muzikos rašto pažinimas; (2) (12)</i> <i>Muzikos instrumento valdymas; (2) (6) (7) (8) (9) (12)</i> <i>Muzikinės kultūros pažinimas; (2) (11)</i> <i>Intonuoti; (3) (7)</i> <i>Pažinti muzikinį raštą; (6) (8) (9) (16)</i> <i>Įsiminti muzikinę informaciją;</i> <i>Solfedžiuoti nesudėtingų melodijų; (4) (6)</i> <i>Ansamblinis muzikavimas; (3) (6) (14) (16)</i> <i>Pagroti ir padainuoti kūrinius; (4) (6) (8) (15)</i> <i>Pagroti iš natų; (3)</i> <i>Išreikšti save muzikuojant; (5) (16)</i> <i>Atpažinti muzikos stilių; (9)</i> <i>Muzikos konteksto suvokimas; (8)</i> <i>Skirti atitinkamų epochų muziką; (4) (6) (9)</i> <i>Dalyvauti bendruomenės muzikiniame gyvenime; (7)</i> <i>Atpažinti muzikos kūrinius, kompozitorių; (6) (7) (9)</i> <i>Savitai gan kokybiškai interpretuoti kūrinius; (12)</i> <i>Žinoti ir paaiškinti muzikinius terminus. (14)</i></p>	<p><i>Bendradarbiavimas; (5) (3) (12) (13) (15)</i> <i>Kūrybiškumas; (5) (10) (11)</i> <i>Komunikavimas; (8) (13)</i> <i>Kritinis mąstymas; (10) (13)</i> <i>Atsakomybė; (2)</i> <i>Savarankiškumas; (2) (16)</i> <i>Komandinis darbas; (10)</i> <i>Atkaklumas; (1)</i> <i>Pasitikėjimas savimi. (5) (14)</i></p>

Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad mokytojai susifokusavę į muzikos dalyko gebėjimus, asmenybės ir lyderystės gebėjimai išreikšti silpniau.

Galima prielaida, kad muzikuojant muzikos mokykloje siekiama muzikinių gebėjimų lavinimo, o lyderystės gebėjimai lieka lyg ir antrame plane. Vadinasi muzikinio ugdymo centre yra muzikiniai gebėjimai. Taip susiformuoja atotrūkis tarp mokyklos ir visuomenės.

Apibendrinus duomenis, galima teigti, kad vaikai, baigę muzikos mokyklą, pedagogų nuomone, pasižymės ne tik muzikiniais, bet ir lyderystei svarbiais gebėjimais:

- Bendradarbiavimas;
- Kūrybiškumas;
- Komunikavimas;
- Kritinis mąstymas;
- Atsakomybė;
- Savarankiškumas;
- Komandinis darbas;
- Atkaklumas;
- Pasitikėjimas savimi.

Kūrybiškumo gebėjimo raiškai sukurtos aplinkos tyrimas. Mokyklos palanki aplinka gali padėti skatinti kūrybiškumo gebėjimą. Vaiko kūrybiškumas atsiskleidžia per veiklą, tačiau dalyvavimas jose, kaip teigia R. Girdzijauskienė (2004), dar negarantuoja, kad bus sudarytos galimybės pasireikšti vaikų kūrybiškumui. Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti pedagogų sukuriamas veiklos galimybes ugdant vaikų kūrybiškumą muzikos mokykloje. Veiklos, kurios mokiniams padeda kūrybiškai atsiskleisti tyrimo atsakymai padėjo išsiaiškinti mokytojų požiūrį į kūrybiškumo ugdymui aktualias sąlygas ir veiklas (žr. 4 priedą). Apibendrinus tyrimo duomenis buvo sudarytos kategorijos ir subkategorijos pagal 1- oje darbo dalyje aptartas kūrybiškumui palankias aplinkos charakteristikas (žr. 1.2. poskyryje) ir pateikta 2.3.2 lentelėje.

2.3.2 lentelė. **Muzikos mokyklos mokinių kūrybiškumui palanki aplinka (N=16)**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Pozityvus požiūris į pokyčius	Teigiamas požiūris į iniciatyvą	2
	Išradingumas	2
Pasitikėjimu ir pagarba grįsti tarpasmeniniai santykiai	Rūpinimasis vienas kitu	1
	Skirtingų idėjų toleravimas	1
	Saugumo jausmas	1
Veikimo laisvė ir savarankiškumas	Saviraiškos palaikymas	2
	Asmeninė laisvė	4
	Galimybė eksperimentuoti	7
	Bandyti, klysti, pradėti iš naujo ir nebūti už tai pasmerktam ar išjuoktam	2
Bendradarbiavimas	Galimybė kurti su kitais	6
	Priklausomybės grupei jausmas	1
Lanksti mokymosi strategija	Skirtingų požiūrių išsakymo galimybė	1
	Įsivertinimas	1
	Individualių poreikių tenkinimas	3

Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad mokytojai, įvairiais būdais, sudaro vaikų kūrybiškumui atsiskleisti palankią aplinką. Ji suskirstyta į pagrindines kategorijas: „**Pozityvus požiūris į pokyčius**“, „**Pasitikėjimu ir pagarba grįsti tarpasmeniniai santykiai**“, „**Veikimo laisvė ir savarankiškumas**“, „**Bendradarbiavimas**“, „**Lanksti mokymosi strategija**“.

Veikimo laisvė ir savarankiškumas. Muzikos mokyklos mokytojai, skatinantys kūrybiškumo gebėjimą per savarankiškumą ir veikimo laisvę, veikia kaip lyderiai. Mokslinėje literatūroje

teigiama, kad lyderiai skatina savarankiškumą atsižvelgdami į veikimo laisvę – traktuojant sekėjus kaip asmenybes (R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017). Taip pat galima teigti, kad muzikos mokykloje veikimo laisvė ir savarankiškumas – vienas iš svarbiausių veiksnių, kuriant kūrybiškumui palankią aplinką. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad kūrybiniam gebėjimams skleisti palanki veikla turi būti nevaržoma (R. Girdzijauskienė, 2004). Mokiniai turi galimybę kūrybiškumo gebėjimui skleisti eksperimentuojant atlikimo įgūdžiais, interpretuojant kūrinį, improvizuojant, ieškant naujų atlikimo būdų. Mokiniam suteikta asmeninė laisvė patiems rasti atsakymus, atlikimo būdus. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad lyderiams reikia laisvės improvizuoti (Lancaster, 2007). Mokytojai suteikia galimybę bandyti, klysti, pradėti iš naujo ir nebūti už tai pasmerktam ar išjuoktam, klaidos kaip tobulėjimo galimybė, o ne nesėkmės suvokimas. Taip pat palaikoma mokinių saviraiška, leidžianti panaudoti ir įgyvendinti kūrybines galias. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad kūrybingumas yra puiki dirva, kurioje puoselėjama saviraiška (I. Jankauskienė, 1998).

Bendradarbiavimas. Kūrybiškumo gebėjimui skleisti mokiniai turi galimybę kurti su kitais muzikuojant ansambliuose, orkestruose. Kuriamas priklausomybės grupei jausmas.

Lanksti mokymosi strategija. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad labai svarbi kūrybiškam asmeniui savybė yra lankstumas, pasireiškiantis įvairiose srityse (J. Bukantienė ir kt., 2013). Mokinių kūrybiškumo gebėjimui reikštis mokytojai tenkina individualius poreikius keičiant mokymosi turinį, prisidedant mokiniams prie programos rinkimo, su kiekvienu skirtingai siekia rezultatų. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad transformaciniai lyderiai atsižvelgia į sekėjų poreikius ir interesus (R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017). Mokiniam, kūrybiškai veikiant, suteikiama galimybė įsivertinti savo atliekamus kūrinius ir išsakyti savo nuomonę.

Pozityvus požiūris į pokyčius. Kūrybiškumą skatinančioje aplinkoje pozityviai žiūrima į išradingumą ieškant naujų atlikimo būdų ir imantis iniciatyvos spręsti iškilusias problemas.

Pasitikėjimu ir pagarba grįsti tarpasmeniniai santykiai. Mokinių kūrybingumo gebėjimo raiškai svarbu rūpinimasis vienas kitu, saugumo jausmas, skirtingų idėjų toleravimas.

Apibendrinus tyrimo rezultatus, galima daryti prielaidą, kad kūrybiškumas nėra susijęs vien su menine veikla – muzikavimu. Muzikos mokykloje veikimo laisvė ir savarankiškumas – vienas iš svarbiausių veiksnių, kuriant kūrybiškumui palankią aplinką. Mokiniai veikia patys: eksperimentuoja, interpretuoja, improvizuoja, imasi iniciatyvos spręsti iškilusias problemas. Savoje sukurtoje aplinkoje mokytojai perteikia vaikams idėją, kad kūrybiškumo gebėjimo raiška galima bendradarbiaujant, įtraukiant mokinius į įvairiapusę veiklą ir kolektyvinę kūrybą siekiant jų kūrybiškumo. Sukurtos visos sąlygos tobulinti kūrybiškumo gebėjimui netrukdant aplinkiniams, o veikiant laisvai ir savarankiškai.

Kritinio mąstymo gebėjimo raiškos tyrimas. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad pasikeitus technologijoms, gebėjimas kritiškai mąstyti tapo svarbesnis nei bet kada anksčiau (Topoğlu, 2014). Kritinį mąstymą svarbu ugdyti, kad būtų atskleistos vaiko natūralios prigimtinės galios – noras pažinti save ir pasaulį. Vadinasi kritinio mąstymo gebėjimas reiškiasi savęs pažinimu. V. Šilingienė (2012) teigė, kad lyderių ugdymas – savęs atradimo procesas. Mokytojai daugiau būna tiesioginiame kontakte su mokiniais, todėl jie geriausiai žino mokinių silpnąsias ir stipriąsias puses, vadinasi mokytojai gali pasitarnauti padedant skleistis mokinių kritinio mąstymo gebėjimams. Todėl svarbu tyrimo metu buvo išsiaiškinti mokytojų nuomonę, kokiais aspektais mokiniams svarbu pažinti save (žr. 5 priedą). Apibendrinti tyrimo duomenys suskirstyti į kategorijas „Savęs pažinimo aplinkybės“, „Savo asmeninių savybių pažinimas“, „Savęs kaip besimokančio pažinimas“ ir pateikti 2.3.3. lentelėje.

2.3.3. lentelė. Savęs pažinimo gebėjimo raiška (N=16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Savęs pažinimo aplinkybės	Palaikymas ir paskatinimas	3
	Reflektavimas	6
	Bendradarbiavimas su kitais	5
	Emocinės aplinkos sukūrimas	3
Savo asmeninių savybių pažinimas	Silpnosios, stipriosios pusės	5
	Savo poreikių pažinimas	5
Savęs kaip besimokančio pažinimas	Savo pasiekimų ir pažangos pažinimas	6
	Savo mokymosi proceso pažinimas	3

Savęs pažinimo aplinkybės. Gauti tyrimo rezultatai parodo, kad savęs pažinimui labai reikšmingos aplinkybės. Kaip esminį savęs pažinimo būdą, mokytojai įvardina reflektavimą, kuomet su ugdytiniais analizuoja atliekamas užduotis, aptaria proceso metu išryškėjusias žinias, gebėjimus, aptaria patiriamas nesėkmes. Taip ugdomi vaikų metamokymosi įgūdžiai, kurie reikšmingi siekiant išmokti mokytis bei mokymosi kokybei. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad refleksija padeda: geriau suprasti savo stiprybes, silpnības, išsiaiškinti savo pagrindines vertybes, viltis, lūkesčius, atpažinti savo baimes, identifikuoti galimus neatitikimus ar sritis tobulėjimui (A. Kazlauskienė, R. Gaučaitė (2018). Tai susiję su ugdytinio užimama pozicija bendramokslų tarpe, mokymosi sėkme, kas reikšminga save įvertinant kaip lyderiui akademinuose pasiekimuose. Reflektavimas ne tik padės mokiniams pažinti save, bet ir suteiks mokytojams grįžtamąjį ryšį, kaip geriau pažinti mokinius, numatyti veiklas, padedančias lyderystės gebėjimų raiškai. Mokytojai provokuoja mokinius kelti klausimus. Provokuojant mokinius kelti klausimus mokytojas veikia

kūrybiškai. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad kūrybingo mokytojo pokalbiu su mokiniu siekiama kelti probleminius klausimus (Rinkevičius, 2009). Palaikymas ir paskatinimas vyksta kai reikia mokytojo pagalbos. Išryškėja vienas lyderystės elementas. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad vienas transformacinės lyderystės elementas – padėtis taisoma tik tada, kai kyla problema (V.Šilingienė, 2012). Mokiniai pažins save bendradarbiaudami su kitais: padėdami silpnesniam, klausantis muzikuojančių vaikų, bendraudami su klausytoju, bendraamžiais ir tėvais. Bendraujant su klausytoju vyksta komunikacija. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad komunikacija vyksta ir tarp kompozitoriaus, atlikėjo ir klausytojo, kai vienas protas gali paveikti kitą (W. Weaveris, 1949). Palaikomi ir paskatinti koncertuoti, sukuriant emocinę aplinką, kurioje vaikai jaustų geranoriškumą, galėtų dirbti savo tempu, išvengdami baimės ir įtampos, tokiose aplinkybėse jie geriau save pažins.

Savo asmeninių savybių pažinimas. Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad mokiniams svarbu pažinti savo asmenines savybes. Mokiniai pažindami savo asmenines savybes žinos ir suvoks savo silpnąsias ir stipriąsias puses. Svarbu pažinti savo poreikius: pomėgius, interesus, galimybių ribas, gebėjimus. Aptariant nesėkmes, žinant mokymosi tempą vaikai pažins savo mokymosi procesą.

Savęs kaip besimokančio pažinimas. Mokytojams svarbu, kad mokiniai pažintų save kaip besimokantį. Vertindami ir įsivertindami, stebėdami pažangą ir rezultatus pažins savo pasiekimus ir pažangą. Vadinasi mokinių tobulėjimas susietas su savęs pažinimu.

Apibendrinčius tyrimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokiniams sukurtos puikios sąlygos geriau pažinti save. Savęs pažinimo aplinkybėse ugdomi vaikų metamokymosi įgūdžiai, refleksija. Refleksija ne tik padės mokiniams pažinti save, bet ir suteiks mokytojams grįžtamąjį ryšį. Mokiniai geriau pažindami save pažinos savo pasiekimus ir pažangą, savo mokymosi procesą ir mokymosi poreikius. Muzikos mokyklos mokytojai ugdo asmenybę, kur nemažą vaidmenį vaidina mokinio individualūs poreikiai, paskatinimas, tinkama atmosfera, o ne tik muzikinių įgūdžių formavimas. Bendradarbiaudami su kitais, per pavyzdį, paskatinti ir palaikomi, mokiniai geriau pažins savo silpnąsias ir stipriąsias puses, o tai leidžia teigti, kad puoselėjamas mokinių pasitikėjimas savimi, kaip pažymima mokslinėje literatūroje (žr. 1.3. poskyrių), R. Kirliauskienės (2005) padaryta išvada, svarbiausia: pažinti save ir savo galimybes, o pedagogui – savo ugdytinį.

Mokslinėje literatūroje teigiama, kad **kritinis mąstymas tai mąstymo būdas, kai reikia priimti sprendimus** (Halpern, 1999). Mokiniai priimdami sprendimus tampa savarankiškesni ir atsako už savo mokymąsi. Priimant sprendimus formuojasi ne tik kritinio mąstymo gebėjimas, bet ir savarankiškumo, atsakingumo gebėjimas. Todėl svarbu buvo išsiaiškinti kaip sudaromos

sąlygos mokiniams priimti sprendimus (žr. 6 priedą). Apibendrinus tyrimo duomenis buvo sudarytos kategorijos ir subkategorijos ir pateikta 2.3.4. lentelėje.

2.3.4. lentelė. **Mokinių sprendimų priėmimas (N=16)**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Priima sprendimus	Renkantis kūrinius	7
	Renkantis koncertinę veiklą	5
	Renkantis kolektyvinę veiklą	2
	Planuojant savo laiką	2

Priima sprendimus. Mokiniai priima sprendimus renkantis kūrinius, kokius ir kiek kūrinių jis išmoks, kuriuos norės atlikti atsiskaitymuose, kokį repertuarą pasirinks tobulėjimui. Galima daryti prielaidą, kad priimdami sprendimus mokiniai veikia kaip lyderiai. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad lyderiai nuolat tobulėja (R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017). Priima sprendimus renkantis koncertinę veiklą, nusprendžiant dalyvauti konkurse ir būti atsakingam. Galima daryti prielaidą, kad mokiniai reiškiasi kaip lyderiai. Mokslinėje literatūroje teigiamas, kad prisiimti atsakomybę reiškia būti lyderiu (Šilingienė, 2012). Mokiniai priimą sprendimą renkantis kolektyvinę veiklą, kokios sudėties ansamblyje gros, kokiam kolektyve muzikuos. Planuodami savo laiką mokiniai gali priimti sprendimą įvykdyti programą pusmečio eigoje, ar greičiau ir per kiek laiko išmoks kūrinius.

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima teigti, kad mokiniai priima sprendimus renkantis kūrinius, koncertinę, kolektyvinę veiklą. Galima daryti prielaidą, kad mokytojai pasitiki savo mokiniais. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad pasitikėjimu grindžiama lyderystė – tvirtos valdymo situacijos sudarymas (Šilingienė, 2012). Priima sprendimus planuodami savo laiką mokymosi programos įvykdymui. Galima daryti prielaidą, kad pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokiniai priimdami sprendimus skatinami ne tik kritiškai mąstyti, bet ir savarankiškumui ir lyderystei.

Šių dienų globali visuomenė konkuruoja ir varžosi. Tai vyksta ir mokyklose ir dirbant įmonėje. Kad paruošti mokinį gebantį atsispirti manipuliacijoms, suprasti ir priimti problemas ir iššūkius yra būtina ugdyti jo kritinį mąstymą. Taip pat, kritinis mąstymas padėtų susidūrus su problemomis, iššūkiais. Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti galimybes pasireikšti vaikų kritiniam mąstymui (žr. 7 priedą). Apibendrinti tyrimo duomenys buvo priskirti kategorijoms „Savęs pažinimas“, „Ieškant atsakymų į kylančius klausimus“, „Naujos patirtys ir iššūkiai“. Tyrimo rezultatai pateikti 2.3.5. lentelėje.

2.3.5. lentelė. Kritinio mąstymo galimybių raiška muzikuojant (N=16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Vertinimas ir įsivertinimas	Įsivertinant save	10
	Įvertinant kitus	9
Galimybių apsvarstymas	Įvardijant savo atlikimo problemas	6
	Ieškant atlikimo sprendimo būdų	3
	Keliant klausimus ir į juos atsakant	5
Naujos patirtys ir iššūkiai	Interpretuojant kūrinius	4
	Gebant pasirinkti atliekamų kūrinių išraiškos priemones	2
	Rizikuojant	6

Gauti tyrimo rezultatai parodė, kad mokytojų organizuojamoje veikloje kritinio mąstymo gebėjimas reiškiasi skatinant mokinius įsivertinti ir vertinti, įvertinant mokiniams savo problemas ir ieškant atlikimo sprendimo būdų, keliant klausimus ir į juos atsakant, rizikuojant, interpretuojant kūrinius ir gebant pasirinkti jų išraiškos priemones,

Vertinimas ir įsivertinimas. Kritinio mąstymo gebėjimui svarbus vertinimas ir įsivertinimas. Įsivertinant save, savo atlikimą, stipriąsias, silpnąsias puses. Mokiniai skatinami kritiškai mąstyti vertinant vienas kitą, kūrinius, atlikėjus, kitus vaikus, bendraklasius, atliktą programą.

Galimybių apsvarstymas. Mokytojai skatina vaikus kritiškai mąstyti apsvarstant galimybes. Savo atlikimo problemas įvardija tyrinėjant, analizuojant, aptariant, ieškant. Mokiniai skatinami kelti klausimus ir į juos atsakyti. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad kritinio apmąstymo priemonė yra tiesiog klausti mokinių (John J. Picone, 2008). Klausymai tampa stimulu kažką atrasti, keisti. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad mokiniai, padedami mokytojų, kaip transformacijos lyderių, įsitraukia į problemų sprendimą, kuris ugdo jų kritinio mąstymo įgūdžius (Rosebrough, Leverett, 2011).

Naujos patirtys ir iššūkiai. Kritinio mąstymo gebėjimo raiškai svarbu naujos patirtys ir iššūkiai. Mokytojai skatina mokinių drąsą rizikuoti. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad apibendrinus mokslinius tyrimus, išskirti kritiškai mąstančių asmenybių bruožai, vienas jų - drąsą rizikuoti (D. Penkauskienė (2017). Kritinio mąstymo gebėjimas reiškiasi naujai interpretuojant kūrinius, kai sprendžiamos atlikimo problemos, gebant pasirinkti atliekamų kūrinių išraiškos priemones. Mokiniai skatinami rizikuojant prisiimti atsakomybę, priimti svarbius sprendimus.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad vaikų kritinis mąstymas muzikos mokykloje pasireiškia per praktiką – ką yra patyrę, iš įvairių situacijų, ko yra išmokę, kokius iššūkius prisiima:

- įsivertinant save, savo atlikimą, stipriąsias silpnąsias puses;
- vertinant kitus muzikuojančius ir muzikinius kūrinius, bendraklasius, atliktą programą;
- įtraukiant į problemų sprendimą ir ieškant sprendimų būdų kūrinių atlikime;
- gebant pasirinkti atliekamų muzikos kūrinių išraiškos priemones,
- interpretuojant kūrinius,
- siekiant geresnių rezultatų,
- sudarant galimybę mokiniams rizikuoti prisiimant atsakomybę ir priimant svarbius sprendimus.
- bendradarbiaujant

Dar pastebėta, kad mokymosi medžiaga pateikiama: išsakant nuomonę, aptariant, diskutuojant, apgalvojant, argumentuotai vertinant – taip konstruojamos žinios, skatinamas mąstymas ir gilus mokymasis, kad pakreipti rezultatus norima linkme.

Atkaklumo gebėjimo raiškos tyrimas. Ryžtingam lyderiui būdinga atkaklumo savybė. Kaip minėta šio darbo dalyje (žr. 1.2. poskyrį): sėkmės priežastis ugdant jaunąjį atlikėją lyderystės gebėjimams – atkaklumas. Atkaklumas – gebėjimas siekti užsibrėžtų tikslų, geresnių rezultatų. Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti kokiais aspektais mokytojai motyvuojamas vaikų atkaklumą muzikos mokykloje (žr. 8 priedą). Apibendrinti tyrimo duomenys buvo priskirti kategorijoms „Siekiant galutinio norimo rezultato“, „Įveikiant kliūtis“ ir pateikti 2.3.6. lentelėje.

2.3.6. lentelė. **Mokinių atkaklumo gebėjimo raiška (N=16)**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Siekiant galutinio norimo rezultato	Siekiant geresnių rezultatų	2
	Siekiant tikslo	7
Įveikiant kliūtis	Ieškant idėjų	3
	Įveikiant problemas	4

Siekiant galutinio norimo rezultato. Mokytojai motyvuoja savo mokinius atkakliai, padrąsindami siekti tikslo ir geresnių rezultatų. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad svarbiausia sėkmės priežastis yra atkaklumas – padeda pakilti ir lėtai, kryptingai judėti tikslo link (A. Duckworth, 2017).

Įveikiant kliūtis. Įveikiant kliūtis mokiniai motyvuojami atkakliai įveikti problemas nugalint kliūtis. Įveikiant problemas mokiniai skatinami įveikti tai, kas atrodo neįmanoma. Mokytojai motyvuoja atkakliai įveikti sunkumus. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad atkaklumas yra

balsas, primenantis, kad jei iš karto nepasisėkė, bandyk dar kartą. (K. Miškinis, 2007). Mokytojai siekia, kad mokiniai atkakliai ieškotų originalių, naujų idėjų.

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad atkaklumo gebėjimas, kurio dėka muzikuojantis vaikas siekia užsibrėžto tikslo, padės ne tik įveikti sunkumus ir kliūtis siekiant tobulesnio atlikimo muzikos kūrinį, bet ir kryptingai judėti link lyderystės. Galima daryti prielaidą, kad mokytojai skatina ir palaiko savo mokinius atkakliai siekti lyderystės. Lyderystė efektyvi tampa siekiant tikslo. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad veiksmingą lyderystės raišką mokyklose sudaro susitelkimas bendram tikslui - mokymo ir mokymosi tobulėjimą (Jo Owen, 2008). Galima daryti prielaidą, kad motyvavimo, skatinimo ir drąsinimo atmosfera padidins jų atkaklumą ir padės mokiniams pasiekti tikslus.

Bendradarbiavimo gebėjimo raiškos tyrimas. Steinberg (2007) teigė, kad pamokose, per teoriją ir praktinį pritaikymą, galima padėti atskleisti paauglių lyderystės gebėjimams, motyvuojant paauglius tapti bendraamžių grupės nariais. Bendradarbiavimas yra labai svarbus aspektas nagrinėjant mokinių lyderystės raišką. Norint geriau suprasti vaikų bendradarbiavimą muzikos mokykloje, svarbu tyrimo metu buvo išsiaiškinti kokiomis formomis mokytojų organizuojamoje veikloje pasireiškia vaikų bendradarbiavimas. Apibendrinus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad mokiniai dažniausiai bendradarbiauja muzikuojant mokytojų suburtuose ansambliuose, orkestruose, išvykose, koncertuose, stovyklose, festivaliuose, dainuojant chore, edukacinėse programose, projektuose. Mokytojai stengiasi įtraukti visus mokinius bendradarbiauti (Iliustruojantys teiginiai): „<Vaikų bendradarbiavimas dažniausiai pasireiškia ansamblinio muzikavimo pamokose, grupinėse veiklose: pasirodymuose, išvykose, stovyklose>“. (2); „<Siekiu įtraukti visus vaikus į ansamblinio muzikavimo veiklą>“ (10). „<Suburiu duetus, ansamblius, kur visi vaikai gali įsitraukti, kad jie mokytųsi dirbti kartu>“ (5); „<...> skirtingo amžiaus vaikams taip, kad jie galėtų dalyvauti daugumoje veiklų kartu su savo bendraamžiais ir bendraminčiais<...>“ (13). Tai leidžia daryti prielaidą, kad muzikos mokyklos mokytojai veikia, kaip lyderiai. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad individualizuotas dėmesys (vertinimas) - toks lyderis gerbia savo pasekėjus, rodo, kad kiekvienas asmuo gali prisidėti prie bendro komandos darbo (Haynes-Tross, 2015). Gauti tyrimo duomenys atskleidžia, kad bendradarbiavimo aplinka yra svarbi muzikos mokyklos veikloje (žr. 9 priedą), tad verta atidžiau pažvelgti į bendradarbiavimą kaip išskirtinį reiškinį ir aptarti D. W. Johnson, K. A. Smith, R. T. Johnson (1991) išskirtus bendradarbiavimui būdingus elementus (žr. 1.2. poskyrį). Tyrimo duomenys pateikti 2.3.7. lentelėje.

2.3.7. lentelė. Bendradarbiavimo gebėjimo raiškos aplinka (N=16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Teigiama tarpusavio priklausomybė	Bendras tikslas	3
	Atsidavimas	3
Skatinanti sąveika	Skatinama pagalba	8
	Individuali atsakomybė	2
Palanki aplinka	Lygios galimybės	7
	Vertinimas ir įsivertinimas, idėjų siūlymas	4

Skatinanti sąveika. Gauti tyrimo duomenys parodo, kad mokytojai, kaip esminę skatinimo sąveiką įvardija pagalbą. Skatina pagalbą vieni kitiems, jaunesniems, naujai ateinantiems, sukuriant pagalbos kultūrą. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad apie bendradarbiavimą galima kalbėti, kai mokiniai padeda vieni kitiems (D. W. Johnson, K. A. Smith, R. T. Johnson, 1991). Skatinama sąveika prisiimant individualią atsakomybę.

Teigiama tarpusavio priklausomybė. Teigiama tarpusavio priklausomybė svarbi siekiant bendro tikslo. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad pedagogai teigiamą vaikų tarpusavio priklausomybę gali pasiekti nustatant bendrus tikslus (D. W. Johnson, K. A. Smith, R. T. Johnson, 1991). Tarpusavio priklausomybės siekiama atsidavimu komandai daugiau laiko praleidžiant kartu ir siekiant bendros idėjos. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad kiekvienas turėtų jaustis atsakingas už bendrą veiklą (D. W. Johnson, K. A. Smith, R. T. Johnson, 1991).

Palaikanti aplinka. Kuriant bendradarbiavimo kultūrą svarbu palaikanti aplinka. Palaikančioje aplinkoje sukuriamos lygios galimybės dirbti kartu, jaučiant pagarbą nuomonei, sukuriant pagarbos kultūrą, remiamasi lygiomis teisėmis. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad mokiniai efektyviai dirba kartu, kai išklauso kitų nuomonę, sukuria darnią, palaikančią santykius aplinką (D. W. Johnson, K. A. Smith, R. T. Johnson, 1991). Palankioje aplinkoje vyksta savęs įsivertinimas ir kolektyvo darbo vertinimas, kuris suteikia grįžtamąjį ryšį, siūlomoms idėjoms, keičiamosi jomis ir jomis pasinaudojama.

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad muzikos mokyklos mokytojų surkurta bendradarbiavimo kultūra pasižymi ir transformacinės lyderystės stiliumi:

- teigiama tarpusavio priklausomybė siekiant bendro tikslo; (Mokslinėje literatūroje teigiama, kad transformacinės lyderystės šalininkams svarbi pasekėjų vienybė siekiant bendrų tikslų (Bass, 2008)),

- skatinančia sąveika suteikiant pagalbą, paramą ir jaučiant pagarbą; (Mokslinėje literatūroje teigiama, kad transaformacinės lyderystės šalininkai kuria bendradarbiavimo kultūrą suteikiant pagalbą (R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017)),
- palaikančia aplinka - bendradarbiavimas paremtas lygiomis galimybėmis, komandiniu darbu; (Mokslinėje literatūroje teigiama, kad transformacinės lyderystės šalininkai atsižvelgia į sekėjų poreikius ir interesus (R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017)),
- komandinis darbas vyksta vertinant ir įsivertinant, siūlant idėjas. (Mokslinėje literatūroje teigiama, kad transformacinės lyderystės šalininkai taiko savirefleksiją (R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017)).

Emocijų moduliavimo gebėjimo raiškos tyrimas. Šiandien viena lyderystės ugdymo sričių - emocijų supratimas. H. Šečkuvienė (2004) teigė, kad remiantis emocijomis turi būti lavinami visi muzikiniai gebėjimai. Z. Rinkevičius (2009) teigė, kad muzikos intonacinė kalba emociniu požiūriu kartais net aktualesnė ir veiksmingesnė negu žodinė. Žmogaus patirtis, lūkesčiai, norai lemia kokia emocija bus sužadinta. Žmones, ypač vaikus, jaudina nežinia, vadinasi emocijas ne tik žadina žinojimas, bet ir nežinojimas. Mūsų patirtos emocijos, kurios išgyvenamos labai stipriai, įsirėžia į atmintį. Todėl ugdant vaikus labai svarbi emocinė patirtis. Gebėjimas moduluoti emocijas veikloje turi daug bendro su lyderyste. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad emocijos vaidina kritinį vaidmenį daugelyje lyderystės aspektų (J.L. Hall, 2008). Pagrindinio muzikinio ugdymo mokiniai turi nemažą patirtį, kaip moduluoti emocijas muzikuojant – atskleidžiant muzikinių kūrinų charakterius. Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti mokytojų nuomonę, kaip mokiniai moduluoja emocijas ne kūrybinėje veikloje (žr. 10 priedą). Apibendrinti tyrimo rezultatai suskirstyti į kategorijas „Būnant jautriam sau ir kitiems“, „Suprasti savo ir kitų emocijas“ ir pateikti 2.3.8. lentelėje.

2.3.8. lentelė. **Emocijų moduliavimas (N16)**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Būnant jautriam sau ir kitiems	Savęs pažinimas	2
	Veiksmų ir veikimo prasmė	6
Suprasti savo ir kitų emocijas	Išsaugant savitvardą stresinėse situacijose	6
	Reguluoti savo kylančias emocijas ir įvertinant kitų.	8

Būnant jautriam sau ir kitiems. Emocijų moduliavimui svarbu jautrumas sau ir kitiems. Tai padės savęs pažinimui paklausiant savęs kodėl aš taip elgiuosi. Būnant atviru, įsiklausant ir veikiant, prisitaikant suprantama veiksmų ir veikimo prasmė.

Suprasti savo ir kitų emocijas. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad pažįstant savo ir suprantant svetimas emocijas, galima efektyviau dirbti, tai padeda skatinti ir įkvėpti kitus (V. Šilingienė, 2012). Suprantant savo ir kitų emocijas svarbu išsaugoti savitvardą stresinėse situacijose. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad lyderystės praktika yra valdyti situacijas (J. Owen, 2008). Mokytojai paaškina, įvardija, kalbasi kaip reikia veikti įvykus nesėkmei, sumažinant veiklos nerimą, padrąsina ir ramina stresinėse situacijose. Mokiniai mokosi reguliuoti kylančias emocijas stresinėse situacijose išsaugant ramybę, valdant, sureguliuojant, apmąstant ir analizuojant emocijas. Suprasdami kitų emocijas mokiniai toleruoja kitoniškumą, įvertina kitų emocinius išgyvenimus. Emocijų supratimas šiandien yra viena iš lyderystės ugdymo sričių. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad emocijos vaidina kritinį vaidmenį daugelyje lyderystės aspektų (J.L. Hall, 2008).

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad mokiniai mokomi moduluoti savo emocijas, skatinami suprasti savo ir kitų emocijas jas reguliuojant ir išsaugant savitvardą stresinėse situacijose. Būdami jautrūs sau ir kitiems geriau pažįsta save ir suvokia veiksmų ir veikimo prasmę.

Mokslinėje literatūroje taip pat pabrėžiama, kad gebėjimas moduluoti emocijas veikloje turi daug bendro su lyderio savybėmis (žr. 1.2. poskyrių): savęs pažinimo procesas, kuris padeda susigaudyti vykstančiuose psichologiniuose procesuose, geriau įveikti kylančią įtampą, išsaugoti savitvardą stresinėse situacijose, motyvuoti save, reguliuoti kylančias emocijas ir tuo pačiu ugdyti psichologinį lankstumą.

Savivaldžio mokymosi raiška ugdant lyderystę tyrimas. Individualus dėmesys prie kiekvieno mokinio skatina jų didesnę potencialo išnaudojimą ir problemų sprendimų radimą. Kaip galimybę, siekiant padėti mokiniui, jam pačiam savarankiškai veikiant, ugdytis lyderystės gebėjimus, svarbu buvo išsiaiškinti mokytojų nuomonę kas svarbu mokiniams mokantis savivaldžiai (žr. 11 priedą). Apibendrinti tyrimo rezultatai suskirstyti į kategorijas „Gebėjimas valdyti savo mokymosi turinį“, „Mokytojo vaidmuo“ ir pateikti 2.3.9. lentelėje.

2.3.9. lentelė. Savivaldžio mokymosi raiška ugdant lyderystę (N=16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Gebėjimas valdyti savo mokymosi turinį	Veikti savarankiškai	6
	Galimybė įsivertinti	2
	Prisiimti atsakomybę	2
	Planuoti laiką	2
	Rinktis muzikinę veiklą	7
Mokytojo vaidmuo	Poreikių tenkinimas	3
	Reflektuoti	2
	Padedą, pataria	5
	Organizuoti grįžtamąjį ryšį	2

Gebėjimas valdyti savo mokymosi turinį. Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad mokytojams svarbu, kad mokiniai gebėtų valdyti savo mokymosi turinį. Mokytojai sudaro sąlygas mokiniams veikti savarankiškai. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad šiuo gyvenimo tarpsniu ypatingai lavinamas savarankiškas mąstymas, kuriuo siekiama suvokti pasaulį sąmoningai ir savo vertę jame (D. Žilienė, 1997). Mokiniai savarankiškai planuoja, mokosi. Skatinti savarankiškumą – vienas iš lyderystės veiksnių (Bass, Avolio, 1994). Gebėdami valdyti savo mokymosi turinį mokiniai turi galimybę įsivertinti, prisiimti atsakomybę, planuoti mokymosi laiką, rinktis muzikinę veiklą: kūrinį, instrumentą, repertuarą, kolektyvą, užduotis, kūrinių interpretaciją. Taip atskleiddami savo individualumą ir išskirtinumą. Mokslinėje literatūroje teigiamas, kad kiekvienas žmogus, nepriklausomai nuo jo amžiaus, statuso, padėties ar kt. ypatumų, yra suvokiamas ne kaip kažko negalintis, o atvirščiai – kaip galintis atlikti, dalyvauti, mokytis, tik galintis kitaip (R. Pocevičienė 2017).

Mokytojo vaidmuo. Mokytojai besimokantiems savivaldžiai mokiniams padeda ir pataria mokymosi tobulinimo būdus, reflektuoja ir organizuoja grįžtamąjį ryšį. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad mokytojo vaidmuo mokantis savivaldžiai: padėti, konsultuoti, organizuoti grįžtamąjį ryšį (A. Kazlauskienė, R. Gaučaitė, 2018). Mokytojai prisitaiko prie kiekvieno mokinio poreikių, derina mokymosi būdus, kurie atitinka jų poreikius.

Apibendrinti gauti tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidas, kad mokytojų nuomone:

- savivaldus mokinių mokymas(is) muzikos mokykloje reiškiasi gebėjimu valdyti savo mokymosi turinį. Mokytojai sudaro sąlygas mokiniams veikti savarankiškai. Savarankiškai veikdami mokiniai ugdo lyderystės (Bass, Avolio, 1994).
- Mokytojai taiko refleksiją, organizuoja grįžtamąjį ryšį. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad mokytojo vaidmuo organizuoti grįžtamąjį ryšį, o refleksija padės: geriau suprasti

savo „stiprybes“ ir „silpnybes“, išsiaiškinti savo pagrindines vertybes ir viltis, lūkesčius, ... atpažinti savo baimes, identifikuoti galimus neatitikimus ar sritis tobulėjimui (A. Kazlauskienė, R. Gaučaitė. 2018). Galima daryti prielaidą, kad savivaldžiai besimokydami mokiniai veikia kaip lyderiai. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad lyderiai tobulėja, inicijuoja pokyčius (R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017).

- Savivaldžiai mokantis mokiniai, pasirinkdami kūrinis, jų interpretacijas, koncertinę veiklą, atskleidžia savo individualumą ir išskirtinumą. Tokių poreikių tenkinimas sudaro geriausias galimybes pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokiniams pasiekti išsikeltus mokymosi tikslus ir tai daro įtaką lyderystės gebėjimų raiškai. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad lyderiai atsižvelgia į sekėjų poreikius (R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017).

Mokytojo kaip pavyzdžio lyderystei raiškos tyrimas. V. Grincevičienė (2009) teigė, kad mokytojo asmeninis pavyzdys, jo pedagoginis meistriškumas ir kūrybiškumas veiksmingai formuoja mokinių mokymosi įgūdžius, motyvuoja geriems rezultatams. Ugdyti savarankiškai mąstančius, kūrybiškus ir pasirengusius iššūkiams mokinius nebepakanka direktoriaus lyderystės, todėl svarbi ir mokytojo lyderystė, nes vaikai didžiausią savo mokymosi laiko dalį praleidžia su mokytojais. Mokytojas turėtų ugdyti mokinius kaip savo mokymosi ir veiklos lyderius.

Neformali muzikinė veikla turtinga savo veiklų įvairove, tad sudaromos galimybės pasireikšti įvairiems mokinių gebėjimams. Kadangi, geras pavyzdys gali veikti kaip paskata siekti užsibrėžtų tikslų, o lyderio sėkmės prielaidos daugiau atsiskleidžia ir informacijos suteikia lyderio elgesys ir veiklos, o ne savybės (Šilingienė, 2012). Todėl svarbu buvo išsiaiškinti veiklas, kuriose mokytojais mato poreikį būti sektinu pavyzdžiu.

Apibendrinus tyrimo rezultatus, galima daryti prielaidą, kad mokytojai veikia kaip transformaciniai lyderiai (žr. 12 priedą). Gauti tyrimo rezultatai suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas remiantis pirmoje teorinėje darbo dalyje aprašytu transformacijos lyderystės stiliumi (žr.1.1. poskyrių) ir pateikti 2.3.10 lentelėje.

2.3.10 lentelė. Mokytojas – pavyzdys (N=16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Idealizuota įtaka (elgesys)	Formuluojant tikslus	2
	Demonstruojant pasitikėjimą savimi	4
Įkvėpiantis motyvavimas	Scenos baimės įveika	1
	Ugdantis nepasiduoti	2
	Ugdantis bendradarbiavimą	1
	Ugdantis atsakomybę	1
	Ugdantis pasitikėjimą savimi	1
Intelektualus skatinimas	Ugdantis kūrybiškumą	1
	Būti empatiškais	3

Gauti tyrimo duomenys rodo, kad mokytojai, savo pavyzdžiu skatina vaikus siekti tikslų. Kaip lyderiai, savo idealizuota įtaka, skiria dėmesį įkvėpti mokinius pokyčiams, atsižvelgdami į vaikų asmeninius poreikius. Informantai, demonstruodami pasitikėjimą savimi, kaip vieną svarbiausių savo pavyzdžio raiškos laukų įvardino koncertinę veiklą. Koncertinė veikla, kaip rodo teorinės įžvalgos, yra susijusi su nerimo, streso patyrimu, scenos baimės ir tuo pačiu savęs įveikimu. Pedagogai skiria dėmesį mokinių palaikymui koncertuojant, juk ne kiekvienas sugeba viešai save pozicionuoti, pateikti aplinkinių vertinimui savo gebėjimus. Savęs įveika, drąsa, atsakomybė, pasitikėjimas yra asmeninės savybės, kurios svarbios mokytojams ir lyderystei.

Mokytojai skatina vaikus būti empatiškais. Lyderystės gebėjimų ugdymui(si) svarbu analizuoti, kokių gebėjimų raiškos skatinimas yra užkoduotas mokytojo teikiamo pavyzdžio turinyje. Hayner-Tross (2015) (žr. 1.1. poskyrį) nurodė, kad paauglių socialinio augimo tęstinumas priklauso nuo lyderio ir pasekėjo tarpusavio santykių, kurie vaidina neatsiejamą vaidmenį kuriant ir plėtojant paauglių tapatybes. Mokiniai, mokytojų ugdomi kūrybiškumo gebėjimo. Ugdydami kūrybingumą galime atskleisti mokinio lyderio potencialą.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad muzikos mokyklos mokytojai pasižymi transformacinio lyderio gebėjimais:

- savo pavyzdžiu skatina vaikus siekti tikslų, būti empatiškais, motyvuoja vaikus prisiimti atsakomybę, ugdo bendradarbiavimą, kūrybiškumą, pasitikėjimą savimi, įkvėpia nepasiduoti.
- Mokytojas kaip transformacinis lyderis demonstruoja pasitikėjimą savimi koncertuodamas. Mokytojas orientuotas į tokį proceso, tikslo siekimo kūrimą, kuris mokiniams darytų didžiausią įtaką, duotų didžiausius pokyčius.

Galima teigti, jog mokytojai savo sekėjams pateikia gaires kaip reikia veikti, tačiau tas priemones galima transformuoti.

2.4. Pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokinių požiūrio į lyderystės gebėjimų raišką muzikinėje veikloje tyrimas

Norint sėkmingai siekti naujų žinių ir tobulėti, priimti XXI amžiaus iššūkius, prisiimti atsakomybę už save ir valstybę, mokiniams reikia naujų gebėjimų, kritiško požiūrio į mus supančią aplinką, bei sėkmingai prisitaikyti kintančioje darbo rinkoje. Muzikos mokykloje mokiniai gali realizuoti savo meninius sugebėjimus, o tuo pačiu formuotis kaip lyderiai. Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti vaikų nuomonę kokiais gebėjimais jie pasižymės baigę muzikos mokyklą. Tyrimo rezultatai pateikti 2.4.1. lentelėje.

2.4.1. lentelė. **Gebėjimai, kuriais pasižymės mokiniai baigę muzikos mokyklą (N=14)**
(mokinių nuomonė)

Muzikiniai gebėjimai	Lyderio gebėjimai
<i>Laisvai skaityti muzikinį raštą (4)</i>	<i>Atkaklumas (1), (3), (7), (13)</i>
<i>Groti keliais instrumentais (4), (14)</i>	<i>Pasitikėjimas savimi (1), (2), (3), (5), (6), (7), (10), (13)</i>
<i>Groti, dainuoti (2), (4), (5), (7), (9), (10), (12)</i>	<i>Bendradarbiavimas (2), (3), (5), (7), (13)</i>
<i>Improvizuoti (5), (14)</i>	<i>Emocijų moduliavimas (2), (13)</i>
<i>Platesnis suvokimas apie muzikinę interpretaciją (5) (9)</i>	<i>Kūrybiškumas (5), (9)</i>
<i>Išlavinta klausia (9), (14)</i>	<i>Atsakomybė (5), (8)</i>
<i>Susipažinimas su folkloriniu dainavimu (14)</i>	<i>Komunikavimas (3), (12)</i>
<i>Muzikos istorijos žinojimas (14)</i>	
<i>Savarankiškumas (8)</i>	

Gauti tyrimo duomenys rodo, kad mokiniai išskyrė lyderystės gebėjimus. Silpniau išreikšti muzikiniai ir bendri gebėjimai. Rezultatai leidžia teigti, kad muzikos mokykloje muzikuodami pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokiniai įgis lyderio gebėjimų:

- Pasitikėjimas savimi;
- Bendradarbiavimas;
- Atkaklumas;
- Kūrybiškumas;
- Atsakomybė;
- Komunikavimas.

Mokinių kūrybiškumo gebėjimo raiškos tyrimas. Ugdydami kūrybingumą, kaip buvo pažymima teorinėje darbo dalyje (žr. 1.2. poskyrių), galime atskleisti mokinio lyderio potencialą,

gebančio įgyvendinti naujas idėjas, greitai ir efektyviai prisitaikyti prie kintančių išorinių sąlygų. Tyrime buvo svarbu išsiaiškinti mokinių nuomonę, kokiose veiklose jie gali kūrybiškai atsiskleisti (žr. 13 priedą). Gauti rezultatai suskirstyti į subkategorijas: „Interpretuojant“, „Improvizuojant“, „Varijuojant kūrinio įtaigumu“, „Išraiškingai atliekant kūrinio tekstą“ ir pateikti 2.4.2. lentelėje.

2.4.2. lentelė. Mokinių kūrybiškumo gebėjimo raiška (N=14)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Savarankiškai mąstant	Interpretuojant	4
	Improvizuojant	3
Saviraiška (nebijojimas permainų)	Varijuojant atlikimo įtaigumu	3
	Išraiškingai atliekant kūrinio tekstą	6

Savarankiškai mąstant. Savarankiškai interpretuojant mokiniai groja kaip patys girdi, savaip atliekant kūrinius. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad asmenims paauglystės laikotarpiu įsitvirtina savarankiško mokymosi įgūdžiai (D. Strakšienė, 2009). Improvizuodami savarankiškai muzikuoja, kuria savo kompoziciją, atranda naujus garsus. Tai rodo, kad mokiniai pasitiki savimi ir patys interpretuoja kūrinius. Dar galima teigti, kad interpretuojant mokiniai tampa savarankiškais. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad interpretacija suponuoja laisvą raišką. Interpretacija apspręsta laisve, o ne būtinybe (Rimas, 1998).

Saviraiška (nebijojimas permainų). Mokiniai nebijodami permainų varijuoja atlikimo įtaigumu ne tik muzikaliam, bet ir atskleiddami aktorinius gebėjimus, perteikiant kūrybiškai kūrinius žiūrovams, muzikinėje vaidyboje. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad paauglystėje pasirengiama pereiti nuo kūrybos kaip žaidimo prie kūrybos kaip darbo, kurio rezultatas turi būti užbaigtas ir tinkamas pristatyti kitiems (V. Vaičekauskienė, 2009). Mokiniai nebijodami permainų pasiryžta kaitai, vadinasi veikia kaip lyderiai. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad lyderystės samprata pabrėžiama pasiryžtant kaitai (J. Valuckienė, S. Balčiūnas ir kt., 2015). Išraiškingai atliekant kūrinio tekstą atsiskleidžia, perteikia daugybę emocijų, tampa emocionaliais, jaučia muziką ir įsijaučia į muziką.

Apibendrinus tyrimo rezultatus matoma, kad mokinių kūrybiškumo gebėjimas reiškiasi išraiškingai, interpretuojant, improvizuojant atliekamus kūrinius ir varijuojant atlikimo įtaigumu.

Galima daryti prielaidą, kad pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokinių kūrybiškumo gebėjimas atskleidžia lyderio potencialą. Dauguma mokinių kūrybiškumo gebėjimą atskleidžia nebijant permainų - išraiškingai atliekant kūrinio tekstą, savarankiškai interpretuojant, improvizuodami ir varijuodami atlikimo įtaigumu. Galima teigti, kad mokiniai veikia kaip lyderiai.

Mokinių kritinio mąstymo gebėjimo raiškos tyrimas. Dabartinio mokinio poreikiai orientuoti į tai, kad jis gebėtų kritiškai mąstyti, gyventi ir dirbti ateities visuomenėje. Kaip pažymima teorinėje darbo dalyje (žr. 1.1. poskyrių), transformacinės lyderystės šalininkai motyvuoja savo sekėjus kritiškai mąstyti. Mokyti kritiškai mąstyti – tai tik viena iš daugelio mokinio pareigų. Tik pažinęs save žmogus tampa drąsus ir atkaklus, gerbiantis save, o tokiu būdu lengviau savimi pasitikėti ir siekti aukštesnių rezultatų. Savęs pažinimas vaikams atskleidžia silpnybes ir trūkumus, vertybes, motyvaciją, tikslus, įtaką kitiems ir kitų įtaką jiems. Kai vaikai pažins savąjį AŠ, vadinasi bus pasiruošęs siekti aukštesnių rezultatų.

Siekiant pagrįsti mokinių lyderystės gebėjimų raišką muzikos mokykloje, svarbu buvo išsiaiškinti mokinių požiūrį į kritinio mąstymo gebėjimo raišką muzikuojant muzikos mokykloje. Mokinių buvo prašoma pasakyti kas svarbu norint pažinti save ir kas trukdo pasiekti geresnių rezultatų (žr. 14 priedą). Šiam gebėjimui įvertinti buvo taikoma teorinėje darbo dalyje išskirtu mokinių kritinio mąstymo raiškos pavydžiu muzikos mokykloje (žr. 1.1. poskyrį). Gauti tyrimo rezultatai suskirstyti į kategorijas „Analizuoja sėkmes ir nesėkmes“, „Pažįstant save“ ir pateikti 2.4.3. lentelėje.

2.4.3. lentelė. Mokinių kritinio mąstymo gebėjimo raiška (N=14)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Analizuoja sėkmes ir nesėkmes	Analizuoja rezultatus	7
	Ieško problemos sprendimo būdo	8
Pažįstant save	Įvardija savo stiprybes ir silpnybes	7
	Įvardija savo charakterio bruožus	8

Analizuoja sėkmes ir nesėkmes. Kritinis mokinių mąstymas reiškiasi analizuojant sėkmes ir nesėkmes. Mokiniai analizuoja rezultatus grodami, atlikdami vis naujus, skirtingus kūrinius. Mokiniai išsiugdo atsakingumą ir patiria sėkmę. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad vienas iš kritiškai mąstančių asmenų bruožų yra atsakingumas (D. Penkauskienė, 2017). Dar pastebėta, kad mokiniai analizuodami rezultatus norėtų tobulėti. Mokiniai muzikuodami ieško problemos sprendimo būdų. Problemas sprendžia nusistatę tikslą, pamąstant kaip norėtų pagroti, atsiskleidžiant, daugiau muzikuojant. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad kritinis mąstymas yra gebėjimas spręsti problemas, daryti išvadas (M. Kokkidou, 2013).

Pažįstant save. Mokinių kritinio mąstymo gebėjimas reiškiasi įvardijant savo stiprybes ir silpnybes. Mokiniai drąsiai įvardija savo silpnybes, o tai rodo jų pasirengimą pokyčiams, keisti save. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad žinantis savo silpnas puses turi būti pasirengęs pokyčiams, taip pat keisti save (Šilingienės 2012).

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad muzikos mokykloje besimokantys pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokiniai geba kritiškai mąstyti. Mokiniai analizuoja savo rezultatus ir ieško sprendimo būdų. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad mokiniai, įsitraukdami į problemų sprendimą ugdomi savo kritinio mąstymo įgūdžius (Hayner-Tross, 2015). Save pažindami atskleidžia stiprybes, silpnybes ir trūkumus, sužino, kas jiems sekasi, kas nesiseka. Pažįstant save priima naudingus sprendimus. Galima daryti prielaidą, kad mokinių savęs pažinimas glaudžiai susijęs su savęs vertinimu. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad tiksliai save vertinantys žmonės žino savo stipriąsias ir silpnąsias puses (Šilingienė, 2012). Pasireiškus kritiniam mąstymui vaikai pasiruošę siekti aukštesnių rezultatų.

Mokinių atkaklumo gebėjimo tyrimas. Kaip minėta pirmoje darbo dalyje (žr. 1.2. poskyrių), kad svarbiausia sėkmės priežastis yra atkaklumas – ne „genialumas“ ir ne fortūna – padeda pakilti ir lėtai, kryptingai judėti tikslo link (Duckworth, 2017). Vadinasi atkaklumas švietimo srityje prognozuoja sėkmę. Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti kaip muzikos mokykloje reiškiasi mokinių atkaklumas (žr. 15 priedą). Apibendrinus tyrimo rezultatus buvo sudarytos subkategorijos remiantis teorinėje darbo dalyje aprašytu atkaklumo gebėjimo raiškos pavyzdžiu muzikos mokykloje (žr. 1.1. poskyrių). Tyrimo rezultatai pateikti 2.4.4. lentelėje.

2.4.4. lentelė. Mokinių atkaklumo gebėjimo raiška (N=14)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Siekiant tikslo	Siekiant galutinio norimo rezultato	8
	Aktyviai dalyvaujant muzikinėje veikloje	6
Įveikiant mokymosi sunkumus	Tobulinant muzikinį atlikimą	5
	Įveikiant sunkumus ir ieškant kelių spręsti problemas	4

Gauti tyrimo rezultatai atskleidžia, kad mokinių atkaklumas reiškiasi siekiant galutinio norimo rezultato, dalyvaujant muzikinėje veikloje, tobulinant muzikos kūrinių atlikimą, įveikiant sunkumus ir ieškant kelių spręsti problemas.

Siekiant tikslo. Mokinių atkaklumo gebėjimas reiškiasi siekiant tikslo. Mokiniai atkakliai siekia galutinio norimo rezultato siekiant muzikinių aukštumų, aukšto įvertinimo konkursuose, pasirodant geriau už kitus, siekiant tikslo tobulėja ir siekia vis daugiau. Siekdami tikslo aktyviai dalyvauja muzikinėje veikloje: įvairiuose konkursuose, festivaliuose, atstovaujant mokyklą, atkakliai koncertuojant. Pastebėta, kad mokiniai atkakliai siekia aukštesnių rezultatų, vadinasi, galima daryti prielaidą, kad jie veikia kaip lyderiai. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad lyderiai siekia aukštesnių rezultatų (R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017).

Įveikiant mokymosi sunkumus. Atkakliai įveikdami mokymosi sunkumus mokiniai tobulina muzikinį atlikimą išmokdami kūrinių ir norėdami įveikti dar sunkesnę, mokosi naujus sudėtingus kūrinius, kad jaustųsi drąsiai. Mokiniai atkaklumu įveikia sunkumus ir ieško kelių spręsti

problemas įveikiant klaidas. Atkakliai dalyvauja visose repeticijose norėdami mokytis, nepaisydami laiko ir vietos.

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima teigti, kad pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokiniai geba būti atkakliais. Atkaklumas pasireiškia siekiant galutinio norimo ir aukštesnio rezultato, atkakliai dalyvaujant muzikinėje veikloje, tobulinant muzikos kūrinių atlikimą, įveikiant sunkumus ir ieškant sprendimo būdų. Galima teigti, kad mokiniai veikia kaip transformaciniai lyderiai - siekia dar daugiau, nei buvo ankstesni lūkesčiai. Tai patvirtina mokslinėje literatūroje B.J. Avolio (1999) teiginį, kad pasitelkdami transformacinę lyderystę, mokiniai motyvuojami pakilti virš jų savų lūkesčių.

Mokinių emocijų moduliavimo gebėjimo raiškos tyrimas. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad muzikos turinį sudaro jausmai, emocijos, emocinis jautrumas muzikai (H. Šečkuvienė, 2004), todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti kaip mokiniai geba atpažinti ir valdyti savo emocijas ir supranta kitų emocijas koncertinėje veikloje (žr. 16 priedą). Apibendrinti tyrimo duomenys suskirstyti į kategorijas „Suprasti savo ir kitų emocijas“, „Rasti sprendimo būdus“ ir pateikti 2.4.5. lentelėje.

2.4.5. lentelė. **Emocijų moduliavimas (N=14)**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Suprasti savo ir kitų emocijas	Gebėti atpažinti savo emocijas	4
	Gebėti atpažinti kitų emocijas	4
Rasti sprendimo būdus	Teigiamai reaguoti	2
	Valdyti emocijas	9

Suprasti savo ir kitų emocijas. Mokiniai geba atpažinti emocijas jaučiant, suprantant ir žinant savo emocijas. Jie geba atpažinti ir kitų, koncertuojančių vaikų, emocijas, kalbantis apie jaudulį. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad pažįstant savo ir suprantant svetimas emocijas, galima efektyviau dirbti, tai padeda skatinti ir įkvėpti kitus (V. Šilingienė, 2012).

Rasti sprendimo būdus. Teigiamai reaguodami į nesėkmes randa sprendimo būdus nusiraminti, randa sprendimą, kaip reaguoti įvykus nesėkmei. Mokiniai valdo savo emocijas scenoje, prieš koncertus, muzikuodami ansamblyje su kitais.

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad muzikos mokyklos mokiniai sėkmingai moduliuoja emocijas koncertinėje veikloje. Mokiniai geba atpažinti savo ir kitų emocijas, randa sprendimus kaip išlaikyti emocinę būseną scenoje, muzikuojant su kitais bendraamžiais. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad gebėjimas susikurti ir išlaikyti optimalią emocinę būseną prieš pasirodymą ir pasirodymo metu yra vienas iš svarbiausių sėkmingo muzikavimo scenoje veiksnių (R. Kirliauskienė, 2005).

Mokinių bendradarbiavo gebėjimo raiškos tyrimas. Vaikai, mokėdami bendradarbiauti, ateityje lengvai įsilies į komandinį darbą įmonėse, gebės sukurti ilgalaikius santykius su kolegomis, supras patirties keitimosi ir perėmimo svarbą. Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti mokinių požiūrį į bendradarbiavimo gebėjimo raišką muzikos mokykloje (žr. 17 priedą). Apibendrinus tyrimo duomenis buvo sudarytos kategorijos: „Teigiama tarpusavio priklausomybė“ ir „Pasitikėjimus ir palaikymu sukurta aplinka“. Gauti rezultatai pateikti 2.4.6. lentelėje.

2.4.6. lentelė. Muzikos mokyklos mokinių bendradarbiavimo kultūra (N=14)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Teigiama tarpusavio priklausomybė	Siekiant bendro tikslo	6
	Jaustis reikalingam	5
Pasitikėjimu ir palaikymu sukurta aplinka	Galimybė išsakyti nuomonę, sulaukti pagalbos ir ją suteikti	9
	Pasitikėjimas savimi ir kitais	7

Teigiama tarpusavio priklausomybė. Mokiniai bendradarbiaudami siekia bendro tikslo. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad teigiama tarpusavio priklausomybė pasiekama nusistatant bendrus tikslus (D. W. Johnson, K. A. Smith, R. T. Johnson, 1991). Jie jaučiasi kolektyvo dalimi ir reikalingais. Galima daryti prielaidą, kad mokiniai visapusiškai įsitraukia į kolektyvinę veiklą, nes jaučiasi reikalingais, atsakingais.

Pasitikėjimu ir palaikymu sukurta aplinka. Gauti tyrimo rezultatai atskleidžia, kad mokiniams bendradarbiaujant reiškiasi pasitikėjimo savimi ir kitais gebėjimas. Galima daryti prielaidą, kad pasitikėjimu sukurtas bendradarbiavimas skatina siekti geresnių rezultatų. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad nepasitikėjimo atmosfera užkerta kelią rezultatams (Šilingienė, 2012). Pasitikėjimu ir palaikymu sukurtoje aplinkoje mokiniai turi galimybę išsakyti savo nuomonę, pasidalinti idėjomis, patarimais, sulaukti pagalbos ir ją suteikti. Tai rodo mokinių gebėjimą dirbti komandoje. Mokiniai bendradarbiaudami kritiškai vertina, analizuoja siekdami geresnių rezultatų. Galima daryti prielaidą, kad muzikos mokyklos mokinių bendradarbiavimas yra efektyvus. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad efektyvus bendradarbiavimas apima veiksmus, iš kurių svarbiausi yra bendrų tikslų siekimas ir atviras bendravimas. (Šilingienė, 2012).

Mokiniai jaučiasi priklausomi vieni nuo kitų, todėl jiems svarbus pasitikėjimas. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad efektyviai dirbant kartu mokiniai padeda vieni kitiems, išklauso kitų nuomonę, palaiko gerus tarpusavio santykius (D. W. Johnson, K. A. Smith, R. T. Johnson, 1991).

Apibendrinant darbo tyrimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad muzikos mokyklos veikloje aiškiai reiškiasi mokinių bendradarbiavimo gebėjimas. Gauti tyrimo rezultatai atskleidžia, kad muzikos mokykloje mokinių bendradarbiavimo kultūra sukurta siekiant bendro tikslo, turint

galimybę išsakyti nuomonę, sulaukiant pagalbos ir suteikiant ją kitiems, jaučiant pasitikėjimą savimi ir kitais, jaučiantis reikalingais. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad bendradarbiavimas – pagalba idėjų turinčiam, atvira komunikacija, reguliarūs susitikimai ir keitimasis idėjomis, grupės narių tarpusavio priklausomybė, kolegų palaikymas, bendrumo ir priklausomybės grupei jausmas ir kt. (G. Beresnevičius, 2010).

Mokinių poreikių tenkinimo muzikos mokykloje tyrimas. Pagrindinio muzikinio ugdymo programos vienas iš uždavinių yra sudaryti mokiniams galimybę plėtoti jų poreikius (žr. 1.4.1. poskyrių), taip pat į poreikių tenkinimą atsižvelgia transformacinės lyderystės šalininkai. Todėl tyrimo metu svarbu buvo išsiaiškinti kaip mokiniai gali patenkinti savo poreikius muzikuodami muzikos mokykloje (žr. 18 priedą). Gauti tyrimo duomenys suskirstyti į keturias subkategorijas: „Dalyvavimas muzikinėje veikloje“, „Renkantis kūrinį ir jį atlikimą“, „Planuojant veiklą“, „Išsakant asmeninę nuomonę“ ir pateikti 2.4.7. lentelėje.

2.4.7. lentelė. **Mokinių asmeninių poreikių tenkinimas (N=14)**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Atsižvelgiama į poreikius renkantis veiklą	Dalyvaujant muzikinėje veikloje	12
	Renkantis kūrinį ir jį atlikimą	11
Individualus dėmesys	Planuojant veiklą	9
	Išsakant asmeninę nuomonę	8

Atsižvelgiama į poreikius renkantis veiklą. Mokinių asmeniniai poreikiai tenkinami dalyvaujant muzikinėje veikloje. Mokiniai laisvai renkasi koncertus, grupines pamokas, grojimą vienam ar su kitais ansamblyje, gali sutikti arba atsisakyti dalyvauti konkursuose, šventėse, kituose renginiuose, vesti renginį. Dalyvaudami konkursuose jie tobulėja, nes konkursinis repertuaras būna sudėtingas. Tobulėdami jie veikia kaip lyderiai. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad pasitelkiant lyderystę, mokiniai pakyla virš savų lūkesčių (Avolio, 1999). Atsižvelgiama į mokinių poreikius renkantis kūrinį ir jį atlikimą. Išsirenka patinkančius kūrinius ir juos interpretuoja savaip.

Individualus dėmesys. Mokiniams tenkinant savo poreikius skiriamas dėmesys planuojant veiklą. Mokiniai organizuoja ir vertina savo mokymąsi, savarankiškai planuoja savo veiklą ir savarankišką darbą namuose, derinasi savo pamokų laiką. Mokiniai, tenkindami savo poreikius, išsako savo asmeninę nuomonę, nes visi turi žodžio laisvę, kuri yra išklausoma.

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad pagrindinio muzikinio ugdymo programos mokiniams sudaryta galimybė mokytis savivaldžiai plėtojant savo poreikius. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad savivaldaus mokymosi sistemos organizavimo principas – galimybių rinktis užtikrinimas (R. Pocevičienė, 2017. Muzikos mokyklos ugdyme atsižvelgiama į

mokinių poreikius renkantis veiklą, kūrinis ir jų atlikimą, planuojant savo veiklą ir išsakant asmeninę nuomonę, kuri yra išklausoma. Mokinių nuomonė išklausymas leidžia daryti prielaidą, kad patenkinant vaikų poreikius skatinamas ir jų kūrybiškumas. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad vaikas būna kūrybiškiausias, kai gali laisvai reikštis (Karalienė, 1998). Dar galima daryti prielaidą, kad mokytojai, skirdami individualų dėmesį, atsižvelgdami į mokinių poreikius skatina jų savarankiškumą. Kita vertus, atsižvelgiant į mokinių poreikius galima ugdyti pasitikintį savimi, kūrybingą žmogų. Mokiniai planuodami savo mokymosi laiką prisiima atsakomybę už savo pasiekimus. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad savivaldus mokymasis remiasi atsakomybe (R. Gaučaitė, A. Kazlauskienė, A. Pocevičienė, 2014).

Muzikos mokyklos mokytojo pavyzdžio raiškos tyrimas. Transformacinė lyderystė reiškiasi motyvuojant ir gerinant asmenų gyvenimą. Kaip pažymima teorinėje darbo dalyje (žr. 1.1. poskyrį), Burns (1978) tikėjo, kad lyderis užmezga ryšį, kuris padidina jų bendrą motyvacijos lygį ir moralę, norint įgyvendinti tikslą. Dėl šios priežasties pasekėjai dažnai patys tampa lyderiais. Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti mokinių nuomonę, kada ir ko jie pasimokė iš mokytojo pavyzdžio (žr. 19 priedą). Remiantis pastarąja lyderystės teorija, apibendrinti tyrimo duomenys buvo priskirti kategorijoms „Intelektualusis skatinimas“, „Įkvepiantis motyvavimas“, „Įkvepiantis motyvavimas“, „Individualusis dėmesys“, „Idealizuota įtaka“. Tyrimo rezultatai pateikti 2.4.8. lentelėje.

2.4.8. lentelė. Muzikos mokyklos mokytojas (N=14)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Intelektualusis skatinimas	Skatina savarankiškumą	2
	Veikia kūrybiškai ir skatina kūrybiškumą	3
	Ugdo mokymuisi	7
Įkvepiantis motyvavimas	Siekti aukštesnių rezultatų	6
	Bendradarbiavimo kultūra	12
Individualusis dėmesys	Atsižvelgia į sekėjų poreikius ir interesus	3
	Atsižvelgia į kiekvieno asmeninius gebėjimus	2
Idealizuota įtaka	Asmeninis pavyzdys	5
	Profesinis pavyzdys	5

Intelektualusis skatinimas. Intelektualiai skatindami mokytojai veikia kūrybiškai ir skatina vaikų kūrybiškumą improvizuojant. Mokiniai stebisi mokytojų kūrybiškumu. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad lyderiai veikia kūrybiškai ir skatina kūrybiškumą (R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017). Mokytojai skatina mokinių savarankiškumą, ugdo mokymuisi skatindami ir drąsindami siekti tikslų.

Įkvepiantis motyvavimas. Mokiniai motyvuojami mokytojų siekti aukštesnių rezultatų nepasiduodant, vis daugiau grojant. Mokytojai motyvuoja tobulėti, nustato aukštus standartus. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad lyderiai įkvepia sekėjus siekti aukštesnių rezultatų (R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017). Įkvepiančiai motyvuodami mokytojai kuria bendradarbiavimo kultūrą. Mokytojai, į kai kurias situacijas, žvelgia su humoru. Mokiniai mokytojais pasitiki, mokytojai veikia kaip charizmatiški lyderiai. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad charizmatiški lyderiai suteikia pasitikėjimo jausmą (B. M. Bass, 2008). Jų santykiai su mokytojais yra puikūs, artimi. Mokytojai rūpestingi, jiems galima išsipasakoti, jie kantriai su šypsena dirba, atsako į klausimus ir duoda patarimų. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad lyderystė pasižymi stipriais emociniais ryšiais su sekėjais (B. M. Bass, 1985).

Individualus dėmesys. Atsižvelgiama į mokinių poreikius ir interesus, padedama kai yra sunku, neatsisakant kartu pagroti. Mokytojai atsižvelgia į mokinių gebėjimus parenkant kūrinius. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad lyderiai atsižvelgia į sekėjų poreikius, interesus (R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017).

Idealizuota įtaka. Mokiniams mokytojas yra pavyzdys gyvenimiškų dorybių, viena iš jų - kantrybė. Mokytojai nuoširdūs, turi pozityvumo. Mokytojai suprantantys savo dalyką, pasitikintys savimi. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad lyderiai būna asmeniniu pavyzdžiu (R. Nedzinskaitė, M. Barkauskaitė, 2017).

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad mokytojai, vaikų nuomone, skatina bendradarbiavimą rodant pagarbią elgseną su mokiniais, nuoširdų ir atvirą bendravimą, motyvuoja siekti aukštesnių rezultatų, ugdo mokymuisi, veikia kūrybiškai ir skatina kūrybiškumą, skatina savarankiškumą, siekia būti pavyzdžiu. Tokių savybių turintys mokytojai tampa labiau įkvepiantys mokinius. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad jei nurodymai mokiniams būtų labiau įkvepiantys, mokiniai daugiau įgytų įgūdžių, žinių, kaip įveikti akademinis ir socialinius iššūkius, ir šie įgūdžiai jiems padėtų su lyderystės ugdymu (Hayner-Tross (2015). Taip pat pabrėžiamas sekėjų ugdymas, nes lyderystė be sekėjų nėra lyderystė.

DISKUSIJA

Tik laikas parodys, ar tokie darbo metodai atneš laukiamų rezultatų. Mokytojai yra ieškojimų kelyje, tačiau turi tikslą – ugdyti lyderystės gebėjimų turintį vaiką.

Nūdienos muzikos mokyklos mokinių ugdymas turėtų atsispindėti ne tik technišku savo instrumento įvaldymu, bet ir visapusišku asmenybės paruošimu. Teorinėje dalyje apžvelgti lyderystės gebėjimai yra tam tikra paraiška, kuriant lyderių apmokymą muzikos mokyklose. Tai gairės, kurių dėka būtų įmanoma kur kas visapusiškiau ruošti mokinius ateičiai. Be abejonės, tai pareikalautų, gal būtų ištisų metų naujų apmąstymų mokytojams, kurie skatins mokinių lyderystės gebėjimų raišką.

Tik pažinęs save žmogus tampa drąsus ir atkaklus, gerbiantis save, o tokiu būdu lengviau savimi pasitikėti ir sieks aukštesnių rezultatų. Savęs pažinimas vaikams atskleidžia silpnybes ir trūkumus. Kai mokinys pažins savąjį AŠ, vadinasi bus pasiruošęs siekti aukštesnių rezultatų. Savęs pažinimas gali būti pirmas žingsnis, kuris padės atskleisti, gal nukreips teisinga karjeros linkme atsiduodant mėgstamam darbui. Be to, suvokiant koks aš esu dabar, tikėtina, kad žinosiu koku noriu būti. Jei tikimasi, kad atsiskleis mokinio lyderio potencialias, prasminga leisti mokiniams pasidalyti savo nuomonėmis apie jų kūrybiškumą skatinančias veiklas.

Mokiniams priimant sprendimus formuojasi supratimas, kad jis tampa atsakingas pats už save ir už savo mokymąsi. Ateityje mokiniai mažiau priklausys nuo aplinkinių, taps vis savarankiškesni. Galbūt tapęs savarankiškesniu mokinys ateityje drąsiau priims sprendimus, veiks kaip lyderis.

Emocinis moduliavimas svarbus prisitaikant prie besikeičiančių aplinkybių ir padeda bendrauti bei bendradarbiauti su aplinkiniais, keistis idėjomis. Emocinis moduliavimas - galimybė labiau pasitikėti savimi. Tai teikia vilties, kad bendrų pastangų dėka mokiniai išmoks moduliuoti savo emocijas.

Puiku, jei bendravimas ir bendradarbiavimas muzikiniuose kolektyvuose suteikia pasitenkinimą ne tik muzika, bet ir kitais bendraamžiais ar bendraminčiais, nes muzikuodamas kolektyve vaikas mokosi ir gyventi.

Žmogaus veiklos sėkmę apsprendžia ne tik lyderio gebėjimai, bet ir kiti psichiniai procesai bei jų individualios charakterio savybės. Todėl klaidinga būtų tikėtis, kad vien tik lyderio gebėjimų pagalba besimokantieji pasieks aukštesnių rezultatų. Tačiau tai gali būti vienas iš metodų, skatinant ir motyvuojant mokinius siekti lyderystės ir aukštesnių mokymosi rezultatų.

Mokymasis muzikos mokykloje turi didelę pažintinę ir emocinę naudą jauniems žmonėms. Todėl bet kokie atvejo analizės tyrimai, skirti lyderystės gebėjimų raiškai turėtų būti naudingi ne tik mokyklos programoms, bet ir pačių mokinių gerovei.

IŠVADOS

Mokslinės ir metodinės literatūros analizė parodė, kad:

1. Lyderystės ugdymas yra laikoma viena iš svarbiausių brandžios asmenybės bruožų, leidžiančių siekti tikslų – mokymo ir mokymosi tobulėjimo.
2. Nėra laikomasi lyderystės sampratos vieningos apibrėžties, tačiau daugeliu atveju ji siejama su asmens kūrybiškumu, kritiniu mąstymu, emocijų moduliavimu, bendradarbiavimu, atkaklumu.
3. Pasitelkiant transformacinę lyderystę mokiniai motyvuojami pakilti virš savų lūkesčių, įsitraukia į problemų sprendimą, kūrybiškai tyrinėja, išnaudoja savo sugebėjimus, akademiškai tobulėja.
4. Muzikos mokykloje muzikuojant pagal pagrindinio muzikinio ugdymo programą mokinių lyderystės gebėjimų raiškai sudaromos palankios sąlygos, nes muzikavimo veiklos, tokios kaip atlikimas, kūryba, komunikavimas provokuoja lyderystės gebėjimų raišką.
5. Labai svarbus vaidmuo tenka mokytojo tiek asmeninėm savybėm (jo paties lyderystės gebėjimams), tiek ir didaktiniam pasirengimui (bendradarbiavimui, kūrybinei raiškai, kritiniam vertinimui, lanksčiam planavimui, savęs vertinimui, kuriant individualias mokymo programas).

Dokumentų turinio analizė parodė, kad:

6. Institucinio lygmens dokumentuose stokojama į lyderystės gebėjimų raišką ir ugdymą orientuotų nuostatų įtvirtinimo, dominuoja muzikos dalykui ir muzikinių gebėjimų ugdymui svarbios nuostatos.
7. Pagrindiniuose mokyklos dokumentuose vyrauja transformacinės lyderystės kryptis.

Pedagogų požiūrio tyrimas parodė, kad:

8. Mokytojai susifokusavę į muzikos dalyko gebėjimus, jaučiamas stygius asmenybės ir lyderystės gebėjimams.
9. Muzikos mokykloje veikimo laisvė ir savarankiškumas – vienas iš svarbiausių veiksnių, kuriant kūrybiškumui palankią aplinką. Tenkinami individualūs poreikiai keičiant ugdymosi turinį, pozityviai žiūrima į išradingumą ieškant naujų atlikimo būdų ir imantis iniciatyvos spręsti iškilusias problemas.
10. Kritinio mąstymo gebėjimas reiškiasi savęs pažinimu ir savęs kaip besimokančio pažinimu, priimant sprendimus. Esminis savęs pažinimo būdas – reflektavimas. Mokiniai skatinami apsvaistinti problemas, kelti klausimus, rizikuoti, būti atsakingais.
11. Mokinių atkaklumo gebėjimas reiškiasi siekiant tikslo, geresnių rezultatų. Atkakliai įveikiant problemas ir sunkumus.

12. Bendradarbiavimo esminė skatinimo sąveika – pagalba. Skatinama teigiama tarpusavio priklausomybė, siekiama atsidavimo komandai, siekiant bendros idėjos, svarbi palaikanti aplinka, sukuriama lygios galimybės dirbti kartu, jaučiama pagarba nuomonei, sukuriama pagarbos kultūra. Vyksta savęs įsivertinimas ir kolektyvo darbo vertinimas, suteikiamas grįžtamasis ryšys, siūlomoms idėjom.
13. Emocijų moduliavimui svarbu: jautrumas sau ir kitiems, išsaugoti savitvardą stresinėse situacijose, suprasti savo ir kitų emocijas.
14. Savivaldžiai mokantis mokiniai atskleidžia savo individualumą, savarankiškumą, išskirtinumą. Mokytojai taiko refleksiją, organizuoja grįžtamąjį ryšį. Tokių poreikių tenkinimas sudaro galimybes savarankiškai veikiant ugdytis lyderystės gebėjimus.
15. Muzikos mokyklos mokytojai pasižymi transformacinio lyderio gebėjimais.

Mokinių požiūrio tyrimas parodė, kad:

16. Mokiniai susitelkę ties lyderystės gebėjimais.
17. Savarankiškai interpretuojant, pasitikint savimi, nebijant permainų, varijuojant atlikimo įtaigumu ne tik muzikaliai, bet ir atskleidžiant aktorinius gebėjimus, perteikiant kūrybiškai kūrinius žiūrovams reiškiasi kūrybiškumo gebėjimas.
18. Kritinio mąstymo gebėjimas reiškiasi analizuojant sėkmes ir nesėkmes, rezultatus, muzikuojant ieškant problemos sprendimo būdų, įvardijant savo stiprybes ir silpnybes, būnant atsakingais.
19. Mokinių atkaklumo gebėjimas reiškiasi siekiant tikslo, aukštesnių rezultatų, įveikiant mokymosi sunkumus, tobulinant muzikinį atlikimą.
20. Mokiniai bendradarbiaudami siekia bendro tikslo, jaučiasi kolektyvo dalimi ir reikalingais. Mokiniam bendradarbiaujant reiškiasi pasitikėjimo savimi ir kitais gebėjimas. Jie geba dirbti komandoje.
21. Mokiniai geba atpažinti emocijas jaučiant, suprantant ir žinant savo emocijas. Teigiamai reaguodami į nesėkmes randa sprendimo būdus, valdo savo emocijas scenoje, prieš koncertus, muzikuodami ansamblyje su kitais.
22. Organizuojant ir vertinant savo mokymąsi, savarankiškai planuojant savo veiklą ir savarankišką darbą namuose, derinant savo pamokų laiką, išsirenkant patinkančius kūrinius ir juos interpretuojant savaip, tenkinant savo poreikius sudaryta galimybė mokytis savivaldžiai siekiant lyderystės.
23. Mokytojai – įkvepiantys, skatinantys bendradarbiavimą, rodantys pagarbą elgseną, nuoširdų ir atvirą bendravimą, motyvuojantys siekti aukštesnių rezultatų, ugdo mokymuisi, veikia kūrybiškai ir skatina kūrybiškumą, skatina savarankiškumą, siekia būti pavyzdžiu.

Apibendrinamoji išvada:

24. Transformacinės lyderystės tipas išplečia muzikos mokyklos mokinių lyderystės gebėjimų raišką ir užima reikšmingą vietą mokyklos aplinkoje. Muzikos mokyklos vykdomoje veikloje mokytojai daugiau susifokusavę į muzikos dalyko akademinis pasiekimus. Juos ugdant reiškiasi ir lyderiams būdingi gebėjimai. Lyderystės gebėjimų ugdymas yra daugiau kaip savaime atsirandanti proceso organizavimo pasekmė, nei gerai apgalvotas ir kryptingai siekiamas tikslas. Savivaldžio mokymosi procese sukuriama palankios galimybės mokiniams veikti kaip lyderiams. Besimokantys muzikos mokykloje mokiniai įgyja ir kitų gebėjimų, kurie yra svarbūs gyvenimo kokybei ir ugdomi lyderio gebėjimus.

REKOMENDACIJOS

Išplečiant lyderystės gebėjimų raišką **muzikos mokykloms** rekomenduojama apsvarstyti transformacinės lyderystės modelį savo mokyklos aplinkoje.

Ugdymo programose taikyti savivaldžio mokymo(si) galimybes siekiant lyderystės gebėjimų raiškos.

Mokytojams, savo sektinu pavyzdžiu, veikti kaip transformacinės lyderystės šalininkai.

Įsitraukti **vaikams** į muzikavimą muzikos mokykloje siekiant lyderystės gebėjimų raiškos.

LITERATŪRA

1. Abramauskienė, J., Šečkuvienė, H., 2004. Paauglių muzikos mokymosi motyvacijos veiksniai. *Pedagogika* 78, psl. 127 – 128
2. Abramo, J.M., 2017, THE PHANTASMAGORIA OF COMPETITION IN SCHOOL ENSEMBLES, *Philosophy of Music Education Review* 25, no. 2, psl.153 – 156
3. Aksamitauskaitė, G., 2019. CTM: atkaklumas, politika ir kontrkultūra, *Literatūra ir menas, kultūros žurnalas* Nr.4
4. Albrechtas, J., 2005. Asmenybė ir karjera. Vilnius: Naujoji matrica, psl. 233
5. Aristotelis. Valstybė // Antikos pedagogai : pedagoginiai raštai / sud. D. Dilytė. – Kaunas, 1991, psl. 118–130.
6. Asmus E., P., 1994. Motivation In Music Teaching And Learning, *The Quarterly Journal of Music Teaching and Learning*, Vol. 5, No. 4
7. Auškelytė, J., 2016, Muzika – būdas išsakyti tai, ko negalima išsakyti žodžiais, kultūros svetainė „Meno bangos“. Prieiga per internetą: <http://www.menobangos.lt/muzika-budas-issakyti-tai-ko-negalima-pasakyti-zodziais/>
8. Balčiūnas, G., 2012. Muzikinio kūrinio mokymasis ir jo atlikimas scenoje, „Meninio ugdymo realijos ir plėtros perspektyvos“, mokslinių straipsnių rinkinys, psl. 15
9. Balčiūnas, S., Juozaitienė, L., Rudytė, D., Tijūnaitienė, R., 2014. Bakalauro studijų darbų rengimo metodinės rekomendacijos, BMK leidykla, Vilnius
10. Bass, B., M., Avolio, B., J., 1994. Improving organizational effectiveness through transformational leadership. Sage Publications.
11. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V., 2008. Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: S. Jokužio leidykla
12. Brooker, E., 2017. Music performance anxiety: A clinical outcome study into the effects of cognitive hypnotherapy and eye movement desensitisation and reprocessing in advanced pianists, first Published May 12. Prieiga per internetą: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0305735617703473>
13. Bukantienė, J., Girdzijauskienė, R., Jarienė, R., Penkauskienė, D., Sruoginis, L. V., 2013. Mokinių kūrybiškumo ugdymo lietuvių (gimtosios) kalbos pamokose metodika. Vilnius: Šiuolaikinių didaktikų centras, psl. 20
14. Burin, A., B., Osorio, F., L., 2017. Music performance anxiety: a critical review of etiological aspects, perceived causes, coping strategies and treatment, *Arch. Clin. Psychiatry (São Paulo)* vol.44 no.5 São Paulo Sept./Oct. Prieiga per internetą: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0101-60832017000500127
15. Cartwright, Ph., 2020. Application and Performance Effectiveness in Musical Ensembles, psl. 3 – 4. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/39794748/Application_and_Performance_Effectiveness_in_Musical_Ensembles
16. Cibulskas, G., Žydžiūnaitė, V., 2012. Lyderystės vystymosi mokykloje modelis. Vilnius: Mokyklų tobulinimo centras.
17. Crowther, F., Hann, L., McMaster, J., Ferguson, M., 2000. Leadership for Successful School Revitalization: Lessons from Recent Australian Research. Paper presented at the CCEAM Symposium, AREA Annual Conference, New Orleans, 24–28 April.

18. Coffman, D., Higgins, L., 2012, Community Music Ensembles. In G. McPherson & G. F. Welch (Eds.), *The Oxford Handbook of Music Education* (Vol. 1, pp. 844-859). New York: Oxford University Press. psl. 847 Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/3629861/Coffman_D_and_Higgins_L_2012_Community_Music_Ensembles_In_G_McPherson_and_G_F_Welch_Eds_The_Oxford_Handbook_of_Music_Education_Vol_1_pp_844-859_New_York_Oxford_University_Press?email_work_card=title
19. Česnulevičienė, J., 1998. Liberaliosios studijos aukštajame moksle – muzikinio lavinimo plėtros prielaida“, *Muzikinio ugdymo problemos: žvilgsnis į XXI amžių*, Lietuvos muzikos akademija, Vilnius, psl. 177
20. Daniel, R., 2002. Alternative strategies for the tertiary teaching of piano. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/4678088/Alternative_strategies_for_the_tertiary_teaching_of_piano
21. Daniel. R., 2008. Group Piano Teaching: an alternative strategy for the tertiary teaching of piano, psl. 1 , Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/27253511/Group_Piano_Teaching_an_alternative_strategy_for_the_tertiary_teaching_of_piano
22. Darling-Hammond, L., Flook, L., Cook-Harvey, Ch., Barron, B., & Osher, D., 2019. Implications for educational practice of the science of learning and development, *Applied Developmental Science*, DOI: 10.1080/10888691.2018.1537791) Prieiga per internetą: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10888691.2018.1537791?needAccess=true>
23. Davis, H.A., 2001. The Quality and Impact of Relationships between Elementary School Students and Teachers. *Contemporary Educational Psychology* , 26 , psl.431-453. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1006/ceps.2000.1068>
24. Deinienė, D., 2009. Lyderystės raiška Utenos apskrities vaikų meno, muzikos mokyklų valdyme. Magistro darbas. Vilniaus pedagoginis universitetas.
25. Doser, James C., 2016, The importance of artistry in arts leadership, *Journal of Performing Arts Leadership in Higher Education*, Volume VII, ISSN 2151-2744, psl. 10 – 12
26. Druckman, D., Bjork, R., B., 1994. „Learning, Remembering, Believing“, National Research Council. 1994. *Learning, Remembering, Believing: Enhancing Human Performance*. Washington, DC: The National Academies Press. psl. 174 – 179. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.17226/2303>
27. Dukynaitė, R., Ališauskas, R., 2012. Strateginis valdymas kaip lyderystės priemonė. *Viešojoji politika ir administravimas*, T. 11, Nr. 1, psl. 75–88.
28. Dumčienė, A., 2001. *Kūrybingumo ugdymo aspektai*“, Kaunas, psl. 24
29. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N., 2016. Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu, Registrų centras
30. **Ghimire**, N., Mukhopadhyay, S., Yadav, R., 2019. Comparative Study of Heart Rate, Blood Pressure and Selective Attention of Subjects Before and After Music, *May 2019, Birat Journal of Health Sciences*, Vol.4/No.1/Issue 8/ Jan – April. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/332903814_Comparative_Study_of_Heart_Rate_Blood_Pressure_and_Selective_Attention_of_Subjects_Before_and_After_Music
31. Girdzijauskienė R., 2006, Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo muzikinėje veikloje ypatumai, *Kūrybos erdvės* . Nr.6. psl. 81 – 90.

32. Girdzijauskienė, R., Jautakytė, Ž., 2016, Kūrybiškas mokytojas – kūrybiški mokiniai, Klaipėdos universiteto leidykla, psl. 4. Prieiga per internetą: <http://lyra.365.lt/leidiniai/kurybiskas-mokytojas/kurybiskas.pdf>
33. Girdzijauskienė R., Rimkutė-Jankuvienė S., 2008. Aukštesniųjų klasių mokinių kūrybinių gebėjimų muzikinėje veikloje ugdymas informacinėmis komunikacinėmis technologijomis (IKT), Kūrybos erdvės. Nr.8. psl. 8 – 19.
34. Girdzijauskienė, R., 2016. Nemuzikiniai muzikos mokymosi rezultatai“, psl.4. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/VARTOT~1/AppData/Local/Temp/Nemuzikiniai%20muzikos%20mokymosi%20rezultatai-1.pdf>
35. Grahn, M., Ch. Öfverstrom, Ch., 2009. Leadership challenges in music education , Problems in Music Pedagogy, Vol.5, ISSN 1691-2721, psl.76 – 81
36. Grakauskaitė – Karkockienė, D., 2006. Studentų kūrybiškumo kaitos ypatumai. Daktaro disertacija, Vilnius
37. Grakauskaitė – Karkockienė D., 2010. Kūrybiškumo ugdymas: teoriniai ir praktiniai aspektai. Ugdymo psichologija. Nr. 21 2010, psl.68
38. Gojmerac, I., 2018, Importance of Music in Education System“ February
39. Gumuliauskienė, A., Vaičiūnienė, A., 2015. Mokytojų lyderystės raiškos ir jos skatinimo ypatumai bendrojo ugdymo mokykloje, Mokytojų ugdymas. Nr. 24 (1), UAB BMK leidykla, Vilnius. Psl. 29
40. Haynes-Tross, Esther, 2015. „The Importance of Developing Leadership Skills in Grades 6-8 Middle School Students From the Perspective of Administrators, Teachers, and Students“. *Education Doctoral*. Prieiga per internetą: https://fisherpub.sjfc.edu/education_etd/230/?utm_source=fisherpub.sjfc.edu%2Feducation_etd%2F230&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages
41. Hall, J. L., 2008. The Sound of Leadership: Transformational Leadership in Music. In *Journal of Leadership Education*, 7 (2). Retrieved 2018, May 30, psl. 48-63
42. Hamann, D., L., 1982. An assessment of anxiety in instrumental and vocal performances, *Journal of Research in Music Education*, 30 (2) (1982), psl. 77-90. Prieiga per internetą: <http://unccultureeng105i013.web.unc.edu/files/2016/11/Journal-of-Research-in-Music-Education-1982-Hamann-77-90.pdf>
43. Hargreaves, David. J., Dorothy Miell, and Raymond A. R. MacDonald. 2002. What are musical identities, and why are they important? In *Musical Identities*, eds. Raymond A. R. MacDonald, David J. Hargreaves, and Dorothy Miell, 1–20. Oxford: Oxford University Press
44. Harris, A., 2004. Distributed Leadership and School Improvement Leading or Misleading? *Educational Management Administration Leadership*, Vol. 32, No. 1, psl. 11–24.
45. Harwood, J., 2016, Music and Intergroup Communication“, Subject: Intergroup Communication Online Publication Date: Sep 2016, DOI:10.1093/acrefore/9780190228613.013.457. Prieiga per internetą: <https://oxfordre.com/communication/abstract/10.1093/acrefore/9780190228613.001.0001/acrefore-9780190228613-e-457>
46. Higgins, L., 2016. My Voice is Important Too: Non-formal music experiences and young people. In G. McPherson (Ed.), *The Child as Musician* (2nd ed.). (pp. 594-605) New York: Oxford University Press, psl. 594-602 . Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/19609552/Higgins_L._2016_.My_Voice_is_Important_Too

- [Nonformal music experiences and young people. In G. McPherson Ed. The Child as Musician 2nd ed. . pp. 594-605 New York Oxford University Press](#)
47. Inskip, C., MacFarlane, A. and Rafferty, P. (2008). Meaning, communication, music: Towards a revised communication model. *Journal of Documentation*, 64(5), pp. 687-706. Doi: 10.1108/00220410810899718, psl.5-6
 48. Jankauskienė, I., 1998. Muzikos istorijos mokytojo orientacija į ugdytinius: tiesiausio kelio paieškose, Muzikinio ugdymo problemos: žvilgsnis į XXI amžių, Lietuvos muzikos akademija, Vilnius, psl.37
 49. Jovaiša, L., 2001, Edukologijos pradmenys, Šiauliai, psl. 60
 50. Kainauskienė, V., 2014. Mokytojų autentiškos lyderystės ir mokinių mokymosi sėkmės sąsajos. Magistro darbas, Vilnius
 51. Kardelis, K., 2016. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras
 52. Katinienė A., Jonilienė M., 2003. Vaiko socialinio emocinio brendimo darželio muzikinėje veikloje įžvalgos, *Pedagogika*. Nr.68. psl.210 – 215.
 53. Katkus, D., 2013, Muzikos atlikimas , Vilnius, psl. 14- 465
 54. Kavaliauskienė, A., 2004. Paauglių gebėjimas bendrauti popamokinėje folklorinėje veikloje, *Kūrybos erdvės*. Nr.1. psl.28 – 33.
 55. Kazlauskienė, A., Gaučaitė, R., 2018. Mokausi pats, 4 d. „Kaip organizuoti grįžtamąjį ryšį ir koreguoti tolesnius veiksmus?“, Šiauliai, psl.14 – 26
 56. Kazlauskienė, A., Gaučaitė, R., 2018. Mokausi pats, 3 d. „Kaip planuoti mokymąsi ir imtis veiksmų“, Šiauliai, psl.11-14
 57. Kenny, D.T., Halls, N., 2017. Development and evaluation of two brief group interventions for music performance anxiety in community musicians“, first Published May 17, Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0305735617702536>
 58. Kenny, D., T., 2006. Music Performance Anxiety: Origins, Phenomenology, Assessment and Treatment, In Special issue: Renegotiating musicology. *Context: A Journal of Music Research*, 31, psl. 51-64. Prieiga per internetą: https://cpb-ap-se2.wpmucdn.com/blogs.unimelb.edu.au/dist/6/184/files/2016/09/31_Kenny-2ak48q7.pdf
 59. Kirliauskienė, R., 2000. Emocinės įtampos poveikis ugdant atlikėją, *Pedagogika*. Nr.43. psl.140 – 146.
 60. Kirliauskienė, R., 2004. Kai kurie būsimųjų muzikos mokytojų sceninės būsenos atliekant muziką aspektai, *Tiltai. Priedas*. Nr. 20. Muzikinis ugdymas mokykloje: tradicijos ir inovacijos, psl. 50 – 55.
 61. Kirliauskienė, R., 2005. Muzikos mokytojo savireguliacija, Vilnius, psl. 10
 62. Kirliauskienė, R., 2005. Savireguliacijos modelis muzikos mokytojo atlikėjiškai veiklai tobulinti. *Pedagogika* . Nr.80. psl. 97 – 101.
 63. Kokkidou, M., 2013. Critical Thinking and School Music Education: Literature Review, Research Findings, and Perspectives, *Journal for Learning through the Arts*,9 (1). Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/256089275_Critical_Thinking_and_School_Music_Education_Literature_Review_Research_Findings_and_Perspectives
 64. Kutkienė, L., 2001. Use of Active Teaching Methods in Development of Communication Competence of Future Teachers // *Erziehungswandel und moderne padagogische*

- Verfahren. Frankfurt am Main: Peter Lang Europaischer Verlag der Wissenschaften, Band 4. Psl. 243–249.
65. Paurienė, G., 2017. Pedagogų profesinės kompetencijos ugdymas savaiminiu mokymusi, Daktaro disertacija, psl. 53
 66. Lambert, L., 2011. Lyderystės gebėjimai ir tvari mokyklų pažanga. Vilnius: ŠMM Švietimo aprūpinimo centras
 67. Lancaster, H., 2007. Hitting a moving target: Developing effective leaders for music institutions, Prieiga per internetą:
https://www.academia.edu/1432310/Hitting_a_moving_target_Developing_effective_leaders_for_music_institutions
 68. Laužackas, R., 2005. Profesinio rengimo metodologija. Monografija. Kaunas: VDU leidykla
 69. Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ (2013)
 70. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (2013). Valstybinė švietimo strategija 2013 – 2022 m
 71. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. Prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395105&p_query=&p_tr2=
 72. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (2015). Geros mokyklos koncepcija. Lyderystės kompetencija: kam? Kodėl? Kaip?, 2012, Švietimo problemų analizė, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Nr. 10 (74)
 73. Loyens, S., M., M., Magda, J., Rikers, R., M., J., P., 2008. Self-Directed Learning in Problem-Based Learning and its Relationships with Self-Regulated Learning, Educational Psychology Review, December psl. 411–427
 74. Penkauskienė, D., 2017. Kritinio ir kūrybinio mąstymo sąsaja. Socialinė Teorija, Empirija, Politika ir Praktika, Vol.13, psl.95
 75. Pileckienė, D., Žadeikaitė, L., 2009. Vadovo lyderystės gebėjimų ugdymas socialines paslaugas teikiančiose organizacijose, Vilniaus Pedagoginio Universitetas. Socialinės komunikacijos institutas, Nr. 10 (21), psl. 47
 76. Psichologijos žodynas, 1993. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, psl.75
 77. Rekomendacijų dėl meninio formalų švietimą papildančio ugdymo programų rengimo projektai, Pradinio ir pagrindinio ugdymo programos paskirtis, 2014
<http://pvu.weebly.com/fscaronpu-meno.html>
 78. Rinkevičius, Z., 2009. „Ką reiškia mokyti muzikos?“, Klaipėda, psl. 10; 48
 79. Pocevičienė, R., 2017. Kiekvienas galime, tik kiekvienas galime kitaip. Prieiga per internetą: <https://epale.ec.europa.eu/lt/resource-centre/content/kiekvienas-galime-tik-kiekvienas-galime-kitaip>
 80. Marchall, N., 2004. Teaching as a career? Perspectives from undergraduate musicians in England, Bulletin of the Council for Research in Music Education, No. 161/162, psl. 4
Prieiga per internetą:
https://www.academia.edu/18111486/Teaching_as_a_career_Perspectives_from_undergraduate_musicians_in_England
 81. Martusevičienė, L. (2014). Gimnazijos mokinių lyderystės ugdymas kaip palankios socioedukacinės aplinkos kūrimo strategija. Socialinis ugdymas, 38 (2), psl. 84–92
 82. Marzano, R., J., Waters, T., McNulty, B., A., 2011. Veiksminga mokyklų lyderystė: nuo mokslinių tyrimų iki rezultatų. Vilnius: VPU leidykla, psl. 21-31

83. Matonis, V., 2000. Šiuolaikinė meninio ugdymo koncepcija, meninio ugdymo teorija JAV, Vilnius, enciklopedija, psl. 5- 15; 45 – 73
84. McGrath, C., E., 2012. Music performance anxiety therapies: a review of the literature, dissertation, Prieiga per internetą: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/31063/McGrath_Casey.pdf?sequence=1
85. Miškinis, K., 2006. Trenerio pagalbininkas, Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras
86. Navickaitė, J., 2012. Lyderystės kompetencija: Kam? Kodėl? Kaip?, Švietimo problemos analizė, Nr. 10 (74) Vilnius, psl. 1. Prieiga per internetą: https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/vlm_Lyderystes-kompetencija.pdf
87. Murdock, T.B., Miller, A., 2003. Teachers as Sources of Middle School Students' Motivational Identity: Variable- Centered and Person-Centered Analytic Approaches. The Elementary School Journal, 103, 383-399. <https://psycnet.apa.org/record/2003-03257-004>
88. Navickaitė, J., 2012. Mokyklos vadovo lyderystė vykstančių švietimo pokyčių kontekste. Acta Paedagogica Vilnensia, Nr. 29, psl. 35–46.
89. Nedzinskaitė, R., Barkauskaitė, M., 2017. Mokytojo profesionalumą lemiantys transformacinės lyderystės gebėjimai: mokytojų praktikų požiūris, Pedagogika, t.125, Nr.1, psl. 39
90. Nedzinskaitė, R., 2013. Mokytojas lyderis –visuomenės varomoji jėga. Švietimo problemos analizė: informacinis leidinys, 1 (87), 8.
91. Northouse, P. G. (2009). Lyderystė. Teorija ir praktika. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
92. Pitrenienė, A., 2015. Geros mokyklos koncepcija. Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/Geros%20mokyklos%20>
93. Platonas. Valstybė // Antikos pedagogai : pedagoginiai raštai / sud. D. Dilytė. – Kaunas, 1991, psl. 78–80.
94. Rinkevičius, Z., 2009, Ką reiškia mokyti muzikos?, Klaipėda, psl. 8
95. Rupšienė L., Skarbalienė A., 2010. The Characteristics of Teacher Leadership. Tiltai, Nr. 4. Psl. 67–76.
96. Scgiavio, A., Gesbert, V., Reybrouck, M., Hauw, D., Parncutt, R., 2019, Optimizing performative in social interaction: insights embodied cognition, music education, and sport psychology, Front. Psychol., 16 July 2019, Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/334479382_Optimizing_Performative_Skills_in_Social_Interaction_Insights_From_Embodied_Cognition_Music_Education_and_Sport_Psychology
97. Skarbalienė, A., Rupšienė, L., 2011, Lyderystės kompetencijų ugdymas Lietuvos universitetų pedagogų rengimo programose. Andragogika, Nr. 2, psl. 161–168; 209
98. Steinberg, L., 2007. Risk taking in adolescence: New perspectives from brain and behavioral science, *Current Directions in Psychological Science*, 16 (2), psl. 55–59
99. Sternberg, R. J., 2005. Older but not wiser? The relationship between age and wisdom. *Ageing International*, 30 (1)
100. Strakšienė, D., 2009. Muzikos kūrinių didaktinės refleksijos ugdymas muzikavimu, Šiauliai, psl. 28 – 86; 50-51
101. Šečkovienė, H., Abramauskienė, J., 2005. Paauglių muzikos mokymosi motyvacijos veiksniai, Pedagogika, 78, psl.127 – 132

102. Šečkuvienė H., 2002. Priešmokyklinio amžiaus vaikų emocinio jautrumo muzikai ypatumai, *Pedagogika*. Nr.63. psl. 20 – 25.
103. Šečkuvienė, H., 2004. Vaiko muzikinių gebėjimų ugdymas, *Mokslinis metodinis leidinys, Vilniaus pedagoginis universitetas*, psl. 10 – 20
104. Talalienė, Ž., Šečkuvienė, H., 2015. Muzikos mokytojo lyderystės gebėjimų raiška, *Pedagogika/t.* 119, Nr. 3, 2015, psl.136
105. Topoğlu, O., 2014. Critical Thinking and Music Education, *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 116 (2014) 2252 – 2256, Published by Elsevier Ltd. World Conference on Educational Sciences – WCES 2013, 2014, psl.2253
106. Vaičekauskienė, V., 2009. Kūrybingumo (ne)ugdymas mokykloje, *Švietimo problemos analizė*, Nr. 3 (31) psl. 11
107. Vaičekauskienė, S., 2016. V–VI klasių mokinių dorovinės nuostatos ir jų ugdymo(si) strategijos, daktaro disertacija, Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, Vilnius, psl. 71
108. Valatkaitė – Rimienė, V., 1998. Moksleivių ir studentų kritinio mąstymo ypatumai ir lavinimo galimybės, SSN 1392-5016. *ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA*. 5, psl. 175
109. Valuckienė, J., Balčiūnas, S., Katiliūtė, E., Simonaitienė, B., Stanikūnienė, B., 2015. *LYDERYSTĖ MOKYMUISI: teorija ir praktika mokyklos kaitai, Šiauliai*, psl.21
110. Wentzel, K.R., 2002. Are Effective Teachers Like Good Parents? Teaching Styles and Student Adjustment in Early Adolescence. *Child Development* , 73 , psl. 297. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1111/1467-8624.00406>
111. West-Burnham, J., Ireson, J., 2010. Lyderių ugdymas ir asmeninis efektyvumas. Nacionalinė mokyklų vadovų kolegija.
112. Whyton, T., Perceptions and Predictions of Expertise In Advanced Musical Learners, 2009. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/256382/Perceptions_and_Predictions_of_Expertise_In_Advanced_Musical_Learners?email_work_card=thumbnail
113. Zarza-Alzugaray, F. J., Orejudo, S., Casanova, O., Aparicio-Moreno, L., 2017, Music Performance Anxiety in adolescence and early adulthood: Its relation with the age of onset in musical training, first Published February 1. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0305735617691592>
114. Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S., 2017. *Kokybiniai tyrimai Principai ir metodai*. Vilnius, Vaga.
115. Žydžiūnaitė, V., 2011. Baigiamojo darbo rengimo metodologija, Klaipėdos valstybinė kolegija.
116. Žvirdauskas, D., 2006. Mokyklos lyderystės ypatumai švietimo subjektų interesų ir mokyklos efektyvumo raiškos aspektu. Daktaro disertacija. Kaunas: KTU leidykla.

PRIEDAI

Informantų charakteristika

Eil. nr.	Lytis	Įgyta profesinė kvalifikacija	Profesinės patirties metai	Amžius	Kodas
1.	Moteris	Mokytoja metodininkė	27	48	1
2.	Moteris	Mokytoja metodininkė	37	57	2
3.	Moteris	Mokytoja metodininkė	31	56	3
4.	Moteris	Mokytoja metodininkė	32	56	4
5.	Moteris	Mokytoja metodininkė	27	20	5
6.	Moteris	Mokytoja metodininkė	36	59	6
7.	Moteris	Mokytoja metodininkė	28	49	7
8.	Vyras	Mokytojas metodininkas	33	58	8
9.	Moteris	Mokytoja metodininkė	36	61	9
10.	Moteris	Mokytoja metodininkė	30	52	10
11.	Moteris	Mokytoja metodininkė	36	60	11
12.	Vyras	Mokytojas metodininkas	12	41	12
13.	Moteris	Mokytoja metodininkė	26	47	13
14.	Vyras	Vyr. mokytojas	28	48	14
15.	Moteris	Vyr. mokytoja	40	64	15
16.	Moteris	Mokytoja metodininkė	26	45	16

Pagrindinio muzikinio ugdymo programos informantų charakteristika

Eil. nr.	Pagrindinio muzikinio ugdymo programos dalykas	Klasė	Kodas
1.	Fortepijonas	7	1
2.	Klarnetas	7	2
3.	Fortepijonas	6	3
4.	Smuikas	7	4
5.	Akordeonas	6	5
6.	Saksofonas	6	6
7.	Klarnetas	5	7
8.	Kanklės	7	8
9.	Smuikas	7	9
10.	Chorinis dainavimas	6	10
11.	Akordeonas	6	11
12.	Trombonas	7	12
13.	Akordeonas	7	13
14.	Kanklės	6	14

Transformacinės lyderystės raiška muzikos mokyklos dokumentuose

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Iliustruojantys dokumentų įrašai
Įkvepiantis motyvavimas	Prisiimti atsakomybę	6	<p>„<Parengta Egzaminų reikalavimų tvarka>“ (VP)</p> <p>„<...>skatinti<...>bendruomenės narių pastangas mokyklos veiklai tobulinti<...>“. (VP)</p> <p>„<...>mokomės kartu ir siekiame bendro tikslo“ (SVP)</p> <p>„<Teikia siūlymus mokyklos bendruomenės nariai<...> Dėl mokyklos strateginių tikslų, uždavinių įgyvendinimo ir siūlymų teikimo>“. (VP)</p> <p>„<...>vykdo mokinių atsiskaitymų ir egzaminų kontrolę“ (SVP)</p> <p>„<...>kryptingai (atsižvelgiant į mokyklos veiklos uždavinius) dalyvaujama šalies, tarptautiniuose kursuose<...>“. (SVP)</p>
	Skatinti siekti aukštesnių rezultatų	13	<p>„<Didinti ugdymo paslaugų įvairovę>“. (VP)</p> <p>„<Mokiniai tobulina pasirinkto instrumento valdymo įgūdžius<...>“. (VP)</p> <p>„<Efektyvinti ugdymo(si) procesą pamokoje>“. (VP)</p> <p>„< IKT panaudojimas ugdymo procese teigiamai veikia mokinių ugdymo(si) rezultatus<...>“. (VP)</p> <p>„<Vykdyma mokinių pasiekimų stebėseną>“. (VP)</p> <p>„<Parengti tvarkos aprašai<...> mokinių individualios pažangos stebėjimo, fiksavimo ir pagalbos mokiniui teikimo<...>“. (VP)</p> <p>„<Parengtas „Mokinių mokymosi pasiekimų ir pažangos vertinimo tvarkos aprašas>“. (VP)</p> <p>„<Kurti modernią, mokymąsi skatinančią aplinką<...>“. (VP)</p> <p>„<...>efektyviai besimokanti <...>muzikos mokykla<...>“. (VP)</p> <p>„<...>sėkmes panaudojame veiklai tobulinti>“. (VP)</p> <p>„<...>tikslas užtikrinti<...>rezultatyvumą<...>“. (SVP)</p> <p>„<Sukurta mokinių mokymosi pažangos stebėjimo ir fiksavimo sistema<...>“. (SVP)</p> <p>„<...>rezultatyviai ir efektyviai organizuojama mokyklos veikla>“. (SVP)</p>
	Įgalinti sekėjus įsipareigoti	3	<p>„<95 proc. mokinių kasmet dalyvauja rajono, šalies ir tarptautiniuose konkursuose, projektinėje veikloje>“. (SVP)</p> <p>„<Laiku ir teisingai vykdomi atsiskaitymų įsipareigojimai<...>“. (SVP)</p> <p>„<,,>suderintomis darbo tvarkos taisyklėmis bei kitais mokyklos veiklą reglamentuojančiais tvarkų aprašais<...>“. (SVP)</p>

	Kurti bendradarbiavimo kultūrą	8	<p>„<Su bendruomene suderintomis <...>“. (SVP)</p> <p>„<Mokykla atvira bendravimui ir bendradarbiavimui>“. (SVP)</p> <p>„<...>bendruomenės narių pastangas mokyklos veiklai tobulinti<...>“. (SVP)</p> <p>„<Stiprinti mokytojų ir mokinių tėvų (globėjų, rūpintojų) dialogą>“. (SVP)</p> <p>„<Inicijuojama ir skatinama Muzikos mokyklos kolektyvų meninė veikla<...>“. (SVP)</p> <p>„<Nuo 2003 m. inicijuotas ir organizuojamas šalies festivalis „Skambėk, jaunyste“. Inicijuoti partnerystės projektai<...>“. (SVP)</p> <p>„<Planą įgyvendins mokyklos administracija, mokytojai, kiti darbuotojai, mokiniai, jų tėvai<...>“. (VP)</p> <p>„<Plėtoti bendradarbiavimą su<...> profesionaliais menininkais.>“. (SVP)</p>
	Kritiškai mąstyti	6	<p>„<...>įsivertinti savo ir įvertinti kitų darbo rezultatus>“. (SVP)</p> <p>„<vertinti savo ar draugų atlikimą (išskiriant privalumus ir trūkumus)<...>“. (PUP)</p> <p>„<...>vertinti aplinkoje vykstančius muzikinius reiškinius>“. (PUP)</p> <p>„<...>formuoti muzikos kūrinių klausymo, apibūdinimo ir vertinimo gebėjimus>“. (PUP)</p> <p>„<muzikos kultūrinio ir meninio konteksto supratimas ir vertinimas>“. (PUP)</p> <p>„<Dalyvauti ir vertinti koncertus ir kitus muzikinius, kultūrinius renginius ir reiškinius>“. (PUP)</p>
Intelektualus skatinimas	Veikti kūrybiškai ir remti kūrybiškumą	14	<p>„<Ugdyti<...>kūrybiškumą<...>“. (VP)</p> <p>„<...>rezultatyvus mokinių<...> kūrybiškumo atskleidimas>“. (VP)</p> <p>„<...>kūrybiškumo atskleidimas<...>“. (SVP)</p> <p>„<...>ugdyti<...> kūrybingą, meniškai išprususį pilietį<...>“. (SVP)</p> <p>„<...>vaikams atskleisti savo kūrybines galias<...>“. (SVP)</p> <p>„<...plėtoti<...> kūrybinius gebėjimus atitinkančias muzikinio ugdymo formas>“. (PUP)</p> <p>„<...>įgyti vokalinio arba instrumentinio muzikavimo žinių ir įgūdžių, kurių reikia kūrybiškumui atsiskleisti>“. (PUP)</p> <p>„<gilinti muzikinius gebėjimus ir kūrybiškumą<...>“. (PUP)</p> <p>„<skatinti emocinius, kūrybinius išgyvenimus<...>“. (PUP)</p> <p>„<demonstruoti kūrybiškumą<...>“. (PUP)</p> <p>„<kūrybiškai pritaikyti muzikavimo pamokose įgytas žinias ir gebėjimus>“. (PUP)</p> <p>„<...>žinių ir įgūdžių, kurių reikia atsiskleisti kūrybiškumui ir artistiškamui>“. (PUP)</p> <p>„<...>muzikos kūrinių interpretavimas>“. (PUP)</p> <p>„<pristatyti savo kūrybinę idėją ir jai įgyvendinti pasirinktas muzikos išraiškos priemones>“. (PUP)</p>
	Ugdyti sekėjus mokymuisi	5	<p>„<...>skatinanti visapusišką mokinio asmenybės raidą<...>“. (VP)</p> <p>„<Programų pasirinkimo įvairovė mokiniams>“. (SVP)</p> <p>„<...>vaikų ir jaunimo saviraiškos ir užimtumo menine veikla propagavimas<...>“. (SVP)</p> <p>„<...>analizuojami rezultatai<...>“. (SVP)</p>

			„<...aktyvų dalyvavimą muzikinėje veikloje>“. (PUP)
	Skatinti sekėjų savarankiškumą	6	„<Mokiniam siūloma rinktis dvi veiklos sritis: muziką ir etnokultūrą>“. (SVP) „<Mokiniam sudaroma galimybė rinktis<...>“. (SVP) „<Mokiniai mokomi įsivertinti savo ir įvertinti kitų darbo rezultatus>“. (SVP) „<...>ugdyti savarankišką<...>pilietišką<...>“. (SVP) „<demonstruoti<...>savarankišką mąstymą<...>“. (PUP) „<...>parengti ir pristatyti <...> projektus>“. (PUP)
Individualus dėmesys	Padėti sekėjams pasiekti geriausių rezultatų atsižvelgiant į kiekvieno asmeninius gebėjimus	7	„<Mokytojai<...>tinkamai ugdo kiekvieno mokinio gabumus bei talentus>“. (VP) „<...>teikia muzikinį ugdymą skirtingų gebėjimų mokiniams<...>“. (VP) „<tyrimas „Muzikavimo repertuaro pritaikymas pagal mokinių gebėjimus <...>“>“. (VP) „<...>diferencijuojamos mokymo veiklos pagal mokinių gebėjimus, mokymosi pasiekimus, vyraujančių mokymosi stilių<...>“. (VP) „<...>rinktis veiklas pagal gebėjimus<...>“. (SVP) „<...>puoselėjant individualumą ir prigimtines galias>“. (PUP) „<...>parenkant repertuarą atsižvelgiama į mokinių amžiaus tarpsnio ir balso ypatumus>“. (PUP)
	Atsižvelgti į sekėjų poreikius ir interesus	6	„<Nuosekliai ir kryptingai kasmet vykdomi mokinių mokymosi poreikių nustatymo<...>“>“. (SVP) „<Organizuoja tikslingą mokinių laisvalaikio užimtumą neatsižvelgiant į jų socialinę padėtį<...>“>“. (VP) „<...>atsakingai reaguojanti į gyvenimo pokyčius bei į kiekvieno savo nario poreikius>“. (SVP) „<...>mokinių mokymosi poreikius tenkinančią ugdymo(si) aplinką<...>“. (SVP) „<Tirta ir analizuota mokinių mokymosi poreikiai<...>“>“. (VP) „<sudaryti mokiniams galimybę plėtoti jų poreikius<...>“>“. (PUP)
	Sekėjus traktuoti kaip asmenybes, o ne kaip grupės narius	5	„<Parengtas Mokinių ugdymo individualizavimo, diferencijavimo, integravimo tvarkos aprašas<...>“>“. (VP) „<Nuo mokesčio už mokyklos lankymą atleidžiama apie 24,05 % mokinių<...>“>“. (SVP) „<Mokiniam sudaromas lankstus pamokų tvarkaraštis>“. (SVP) „< išlaidos kompensuojamos visiems iš kaimo vietovių atvykstantiems mokiniams<...>“>“. (SVP) „<...>visiems pageidaujantiems vaikams<...>“>“. (SVP)

Idealizuota įtaka (savybės)	Rodyti pasididžiavimą sekėjais	5	<p>„<Geri ugdytinių pasiekimai tarptautiniuose, šalies konkursuose ir festivaliuose>“. (SVP)</p> <p>„<Aktyvi mokyklos koncertinė veikla>“. (SVP)</p> <p>„<Dalyvavo konkursuose ir kituose renginiuose: rajono –16 (dalyvavusių mokinių skaičius –426), regiono –8 (dalyvavusių mokinių skaičius –57), šalies –10 Dalyvavusių mokinių skaičius – 97), tarptautiniuose –5(dalyvavusių mokinių skaičius –33)>“. (VP)</p> <p>Vykdyti projektai: rajono –9 (dalyvavusių mokinių skaičius –337), šalies – 6 (dalyvavusių mokinių skaičius –206)>“. (VP)</p> <p>„<Mokiniai dalyvavo šalies ir tarptautiniuose konkursuose>“. (VP)</p>
	Demonstruoti pasitikėjimą savimi, būti asmeniniu pavyzdžiu	5	<p>„<Geras aplinkos darbuotojų darbas>“. (SVP)</p> <p>„<Racionalus mokyklos išteklių naudojimas>“. (SVP)</p> <p>„<Kvalifikuota, iniciatyvi, kūrybinga darbuotojų komanda. Geras mokyklos vardas bendruomenėje>“. (SVP)</p> <p>„<Tikslinga mokyklos vadovo veikla>“. (SVP)</p> <p>„<...>bendram darbui telkia iniciatyvų, kompetentingą mokytojų kolektyvą>“. (VP)</p>
Idealizuota įtaka (elgesys)	Formuluoti aiškiai tikslus, turėti aiškia viziją	4	<p>„<Vizija. Kuriama šiuolaikiška, turinti modernią ugdymo bazę, atvira pokyčiams, efektyviai dirbanti ir besimokanti<...> muzikos mokykla, kurioje saugu ir įdomu mokytis, gera dirbti ir kurti.>“. (SVP)</p> <p>„<Strateginiai tikslai: 1. Ugdyti demokratiškų pažiūrų, integralią, muzikalią, kūrybišką asmenybę. (SVP)</p> <p>„<2. Reprezentuoti mokyklą, <...> savivaldybę ir skleisti veiklos sėkmės pavyzdžius>“. (SVP)</p> <p>„<3. Kurti modernią, mokymąsi skatinančią aplinką>“. (SVP)</p>
	Inicijuoti pokyčius, tobulėti	7	<p>„<Kryptingai dirbti su itin gabiais mokiniais>“. (SVP)</p> <p>„<Per projektinę veiklą pritraukti daugiau lėšų, kurias galima būtų skirti mokyklos veiklai tobulinti>“. (SVP)</p> <p>„<Plėtoti tarptautinius bendradarbiavimo ryšius>“. (SVP)</p> <p>„<...>kuri padėtų mokiniams įgyti kompetencijų, reikalingų dinamiškoje visuomenėje>“. (SVP)</p> <p>„<Numatomos ugdymo proceso tobulinimo kryptys>“. (SVP)</p> <p>„<Keistis darbo patirtimi su kitomis mokyklomis>“. (SVP)</p> <p>„<Rengti muzikinius projektus>“. (SVP)</p>

Muzikos mokyklos mokinių kūrybiškumui palanki aplinka (N=16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Pozityvus požiūris į pokyčius	Teigiamas požiūris į iniciatyvą	2	„<...> imtis iniciatyvos spręsti iškilusias problemas“. (2) „Skatinu <...> iniciatyviai <...>“. (12)
	Išradingumas	2	„<...>“išradingai organizuoti renginius<...>“. (5) „<...> ieškoti naujų kūrinio atlikimo būdų“. (3)
Pasitikėjimu ir pagarba grįsti tarpasmeniniai santykiai	Rūpinimasis vienas kitu	1	„<...> sudarant sąlygas padėti mažiau žinančiam“. (2)
	Skirtingų idėjų toleravimas	1	„<...> kad mokiniai galėtų keisti savo idėjomis<...>“. (14)
	Saugumo jausmas	1	„<...> svarbu pozityvi atmosfera pamokoje“. (10)
Veikimo laisvė ir savarankiškumas	Saviraiškos palaikymas	2	„<...> leidžiant panaudoti savo kūrybines galias ir jas įgyvendinti<...>“. (1) „Skatinu vaikų saviraišką <...>“. (5)
	Asmeninė laisvė	4	„<...> patiems leidžiu rasti atsakymą, kaip geriau ir gražiau atlikti kūrinį (14) „<...> išsirenka gražiausią atliko būdą“. (5) „<...> skirtingais vaikų pasiūlytais būdais“. (13) „<...> patiems pasirinkti<...>“. (6)
	Galimybė eksperimentuoti	7	„<...> kad norėtų eksperimentuoti savo atlikimo įgūdžiais“. (5) „<...> ieškoti kūrinio interpretacijos<...>“. (9) „<...> pasirinkti kūrinio interpretaciją“. (16) „<...> improvizuoti“. (10) „<...> naujų atlikimo būdų“. (2) „<...> eksperimentuodami<...>“. (1) „<...> kiekvieną kartą kitaip“. (4)
	Bandyti, klysti, pradėti iš naujo ir nebūti už tai pasmerktam ar išjuoktam	2	„Skatinu nebijoti klysti, t.y. rizikuoti <...>“. (10) „Po nepavykusio pasirodymo niekada nesmerkiu, kad nebijotų klysti“. (3)
Bendradarbiavimas	Galimybė kurti su kitais	6	„<...> muzikuojant įvairios sudėties ansambliuose“. (5) „<...> ansambliuose<...> ar orkestre“. (6) „Skatinu dalyvauti įvairiuose meniniuose kolektyvuose<...>“. (7) „<...> ansamblinis muzikavimas<...>“. (8) „Grojant ansambliuose“. (11) „<...> grojimas ansambliuose, orkestruose<...>“. (12)
	Priklausomybės grupei jausmas	1	„Skatinu priklausymą kolektyviniam muzikavimui“. (6)

Lanksti mokymosi strategija	Skirtingų požiūrių išsakymo galimybė	1	„<...>moksleivis gali turėti ir savo nuomonę“. (4)
	Įsivertinimas	1	„<...> vertinti savo atliekamus kūrinius<...>“. (10)
	Individualių poreikių tenkinimas	3	„<...>keičiu mokymosi turinį (kūrinius) pagal individualius mokinių poreikius“. (7) „<...>ugdymo proceso metu su kiekvienu skirtingai siekiame rezultatų“. (10) „<...>prisidėti prie muzikavimo programos rinkimo<...>“. (16)

Savęs pažinimo gebėjimo raiška (N=16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Ilustruojantys teiginiai
Savęs pažinimo aplinkybės	Palaikymas ir paskatinimas	3	„<Skatinu vaikus koncertuoti<...>“. (8) „<...>įsikišu, kai matau, kad reikia mano pagalbos<...>“. (9) „<...>skatinu juos išbandyti<...>“. (10)
	Reflektavimas	6	„<...>atliekamų užduočių analizė<...>“. (2) „<...>ką galiu, ką žinau, ko trūksta, ko nežinau, kokiose situacijose man reikia pagalbos?>“. (4) „<...>taikant refleksiją<...>“. (5) „<...>kokie mano gebėjimai, kokios žinios, koks požiūris į mokymąsi<...>“. (6) „<...>kodėl aš taip elgiuosi tam tikrose situacijose>“. (10) „<...>nesėkmes reikia su vaiku aptarti<...>“. (13)
	Bendradarbiavimas su kitais	5	„<...>paprašant padėti silpnesniam<...>“. (2) „<...>bendrauti su kitais: klausytoju, bendraamžiais>“. (8) „<...>klausti kitų muzikuojančių vaikų<...>“. (9) „<Nuoširdus bendravimas skatina net ir uždara vaiką atsiverti>“. (10) „<...>daugiau bendrauti su tėvais>“. (16)
	Emocinės aplinkos sukūrimas	3	„<Stengiuosi sukurti savo pamokose palankų mikroklimatą<...>“. (1) „<...>dirbti savo tempu, nepervargstant, išvengiant baimės ar įtampos<...>“. (3) „<...>elgiuosi taip, kad jis jaustų geranoriškumą<...>“. (6)
Savo asmeninių savybių pažinimas	Silpnosios, stipriosios pusės	5	„<Svarbu žinoti savo silpnas ir stiprias puses<...>“. (4) „<...>savo stiprybes ir silpnybes<...>“. (5) „<...>taip jie sužino savo silpnąsias ir stipriąsias puses<...>“. (7) „<...>suvoktų savo stiprybes ir silpnybes>“. (9) „<Mokiniai sužino savo stipriąsias ir silpnąsias savo puses>“. (12)
	Savo poreikių pažinimas	5	„<...>pažinti savo pomėgius ir interesus, poreikius<...>“. (5) „<...>individualius poreikius<...>“. (7) „<...>galimybių ribas<...>“. (8) „<...>savo poreikių pažinimas<...>“. (12) „<...>pažinti gebėjimus ir trūkumus, savo poreikius<...>“. (14)
Savęs kaip besimokančio pažinimas	Savo pasiekimų ir pažangos pažinimas	6	„<teisingai vertinti save<...>“. (1) „<...>grojame ir kartu stebime<...>“. (3) „<...>aptariant rezultatus>“. (4) „<...>mokėtų save įsivertinti<...>“. (8) „<...>mokiniai įsivertina<...>“. (9) „<Organizuotuose koncertuose, renginiuose filmuojamės ir stebime pažangą>“. (12)
	Savo mokymosi proceso pažinimas	3	„<...>ką galima pakeisti mokymosi procese<...>“. (7) „<...>nepasisėkus pamokoje, atsiskaityme<...> reikia aptarti, kaip galima veikti kitaip<...>“. (13) „<...>padėtų pažinti mokymosi tempą>“. (16)

Mokinių sprendimų priėmimas (N=16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Ilustruojantys teiginiai
Priima sprendimus	Renkantis kūrinis	7	<p>„<...>dažniausiai tai būna pasirenkant muzikinį kūrinį <...>“. (1)</p> <p>„<...>vaikas pats gali priimti sprendimą kokius ir kiek kūrinų jis išmoks, taip įsivertins<...>“. (2)</p> <p>„<...>kokius ir kiek kūrinų<...>“. (6)</p> <p>„<...>mokiniam pateikiu keletą kūrinų ir jis pats priima sprendimą, kuriuos norės mokytis >“. (9)</p> <p>„<...>kurį kūrinį norėtų atlikti<...>“. (10)</p> <p>„<...>kokius kūrinis atliks atsiskaityme, tėvams<...>“. (11)</p> <p>„<...>pasirinks koncertinį repertuarą ar konkursinę programą, kad tobulėtų<...>“. (16)</p>
	Renkantis koncertinę veiklą	5	<p>„<...> renkantis koncertinę veiklą<...>“. (5)</p> <p>„<...>vaikas gali priimti sprendimą dėl dalyvavimo koncertinėje veikloje>“. (9)</p> <p>„<...>visada koncertinė veikla yra derinama <...> su vaikais<...>“. (13)</p> <p>„<...>gali rinktis veiklas, kuriose nori dalyvauti: koncertai<...>“. (14)</p> <p>„<...>nusprendžiant dalyvauti konkurse ir būti atsakingam<...>“. (16)</p>
	Renkantis kolektyvinę veiklą	2	<p>„<...>renkantis muzikavimo kolektyvą<...>“. (3)</p> <p>„<...>gali rinktis kokios sudėties ansamblyje gros<...>“. (5)</p>
	Planuojant savo laiką	2	<p>„<...> per kiek laiko išmoks atliekamus kūrinius>“. (4)</p> <p>„<...>vaikas gali priimti sprendimą ar jis programą įvykdys pusmečio eigoje, ar greičiau<...>“. (15)</p>

Kritinio mąstymo galimybių raiška muzikuojant (N=16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Vertinimas ir įsivertinimas	Įsivertinant save	10	<p>„<...>įsivertina lyginant prastesnį savo atlikimą su geru“. (2)</p> <p>„<...>Moksleiviams leidžiu įsivertinti save <...>“. (3)</p> <p>„<...> visada skatinu vaiką kritiškai mąstant įsivertinti“. (5)</p> <p>„<Leidžiu patiems įsivertinti atliktus kūrinius>“. (6)</p> <p>„<...>taip jie sužino savo silpnąsias ir stipriąsias puses<...>“. (8)</p> <p>„<...> aptariant rezultatus įsivertinti<...>“. (9)</p> <p>„<...>mokiniai įsivertina<...>“. (10)</p> <p>„<...>aptariame, o tada įsivertina save<...>“. (11)</p> <p>„<...>įsivertinti, kad galima būtų kažką pakeisti<...>“. (13)</p> <p>„<...>kritiškai mąstant išmokti įsivertinti save<...>“. (16)</p>
	Įvertinant kitus	9	<p>„<Duodu paklausti kūrinių ir įvertinti<...>“. (4)</p> <p>„<Argumentuojant vertiname kitus atlikėjus>“. (5)</p> <p>„<...>vaikai vertina pažymiais kitus vaikus<...>“. (14)</p> <p>„<...>vertina bendraklasį<...>“. (1)</p> <p>„<...>įvertinus kitų atlikėjų įrašus<...>“. (10)</p> <p>„<...> parašyti savo draugams pažymį <...>“. (13)</p> <p>„<Mokiniai vertina kitų mokinių grojimą<...>“. (6)</p> <p>„<...>aptariame muzikantų atliktą programą, meistriskumą<...>“. (16)</p> <p><...>vienas kitą vertina“. (13)</p>
Galimybių apsvaistymas	Įvardijant savo atlikimo problemas	6	<p>„<...>ieškoti taisytinių dalykų ir pozityvių, <...> Ieškome blogo atlikimo priežasčių<...>“. (8)</p> <p>„<...>kūriniuose, <...> jų atlikime išvelgtų problemą<...>“. (1)</p> <p>„<...>tyrinėti atlikimo problemas<...>“. (13)</p> <p>„<...>analizuoti problemas<...>“. (12)</p> <p>„<...>išsako nuomonę kas buvo blogai <...>“. (9)</p> <p>„<Aptariame kūrinių silpnąsias ir stipriąsias puses <...>“. (5)</p>
	Ieškant atlikimo sprendimo būdo	3	<p>„<Ieškome <...>sprendimo būdų<...>“. (13)</p> <p>„<...>kaip naujai interpretuojant išspręstume atlikimo problemas>“. (15)</p> <p>„<...>atlikime<...>rasti tinkamą problemos sprendimą>“. (16)</p>
	Keliant klausimus ir į juos atsakant	5	<p>„<Skatinu smalsumą, verčiantį klausinėti<...>“. (13)</p> <p>„<...>paskatinu juos užduoti klausimus<...>“. (5)</p> <p>„<...>užduotų klausimus<...>“. (15)</p> <p>„<...>užduodu tokius klausimus<...>“. (11)</p> <p>„<...>išsako nuomonę kas buvo blogai <...>“. (9)</p>
Naujos patirtys ir iššūkiai	Interpretuojant kūrinius	4	<p>„Diskutuojam dėl kūrinių pasirinkimo ir interpretacijų<...>“. (4)</p> <p>„Apgalvojame, kaip <...> išspręstume atlikimo problemas“. (5)</p> <p>„<...>apsvarstome kūrinių interpretaciją<...>“. (3)</p> <p>„<Analizuojant ir interpretuojant<...>“. (8)</p>

	Gebant pasirinkti atliekamų kūrinų išraiškos priemonės	2	<p>„<Dažnai, kai kuriems mokiniams leidžiu patiems susirašyti pirštuotę ar legatūrą. Arba nusistatyti kūrinio tempą.“ (2)</p> <p>„Leidžiu paanalizuoti kaip geriau skambėtų<...>“. (14)</p>
	Rizikuojant	6	<p>„<...>prisiimi atsakomybę suorganizuoti renginį“ (2)</p> <p>„<...>pagroti kūrinį neatitinkantį jo sugebėjimams, leidžiu jam surizikuoti jį išmokti<...>“. (5)</p> <p>„<Rizikuojame, kai išrenkame per sudėtingą kūrinį<...>“. (6)</p> <p>„<Rizikuojame imti nelabai patinkantį kūrinį<...>“. (4)</p> <p>„<...> pasiūliau mokiniui padiriguoti kolektyvui, tai skatindama rizikuojant prisiimti didžiulę atsakomybę<...>“. (13)</p> <p>„<...> kai reikia priimti svarbius sprendimus pvz. susirgo mokytojas, o reikia dalyvauti, konkurse, koncerte...“. (9)</p>

Mokinių atkaklumo gebėjimo raiška (N=16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Siekiant galutinio norimo rezultato	Siekiant geresnių rezultatų	2	„<...>skatinant neatsilikti, siekti geresnių rezultatų<...>. (1) „<...>tobulo atlikimo paieškos darant audio ir video įrašus“.
	Siekiant tikslo	7	„<Motyvuojau vaikus siekti užsibrėžto tikslo<...>“. (3) „<...>tai juos motyvuoja toliau atkakliai siekti tikslo“.(4) „<...> kad jo atliekamas kūrinys būtų sėkmingai išgyventas ir pateiktas klausytojui“.(5) „<Atkakliai siekiant tikslo padėsinu<...>“. (10) „<...>atkakliai siekti savo tikslo<...>“. (13) „<...>atkaklumas padės siekiant užsibrėžto tikslo<...>“. (14) „<...>sakau, kad žmogus viską gali vardan tikslo<...>“. (15)
Įveikiant kliūtis	Ieškant idėjų	3	„<...>jis turi <...>veikti ieškodamas originalių idėjų sprendimų“.(2) „<...>ieškoti naujų, atliekamo kūrinio, idėjų<...>“. (6) „<...>siekiama ieškoti naujų kūrinio idėjų<...>“. (9)
	Įveikiant problemas	4	„<...>kaip galima būtų įveikti tai, kas atrodo neįmanoma (9) „<...> kaip reiktų veikti įvykus nesėkmei<...>“. (11) „<...>atkakliai įveikiant sunkumus<...>“. (12) „<...>sunkesnes vietas atkakliai atidirbinėti, kad įveikti<...>“. (16)

Bendradarbiavimo gebėjimo raiškos aplinka (N=16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Ilustruojantys teiginiai
Teigiama tarpusavio priklausomybė	Bendras tikslas	3	„<...> vaikams, kurie turi bendrą tikslą<...>“. (2) „<Suburtame ansamblyje vaikai turi bendrą tikslą<...>“. (7) „<...> su savo bendraamžiais ir bendraminčiais siekiant bendro tikslo>“. (13)
	Atsidavimas	3	<...> didesnę atsidavimą vardan komandos>“. (5) „<...> jie daugiau laiko praleidžia su bendraamžiais<...>“. (8) „<...> kolektyve siekiu bendros idėjos<...>“. (10)
Skatinanti sąveika	Skatinama pagalba	8	„<...> tampa atrama naujai ateinantiems>“. (3) „<...> taiso vienas kito klaidas, konsultuojasi<...>“. (4) „<Tos pačios ansamblio partijos moksleiviai padeda vieni kitiems>“. (5) „<...> jaustų mano ir kitų vaikų paramą<...>“. (7) „<Skatinu vyresnių klasių mokinius pravesti mažesniems vaikams pamokas, jiems padėti<...>“. (9) „<Sukuriu <...> pagalbos kultūrą, kad mokiniai jaustųsi reikalingi>“. (10) „<...> padeda išsilaikyti balse>“. (13) „<...> vyresnieji padeda jaunesniems>“. (13)
	Individuali atsakomybė	2	„<Vyresnieji <...> prisiima daugiau atsakomybės<...>“. (13) „<...> kiekvienas vaikas turi savo užduotį, be kurios projekto nebus galima pabaigti<...>“. (9)
Palaikanti aplinka	Lygios galimybės	7	„<...> mokytusi dirbti kartu<...>“. (5) „<Nesistengti būti pranašesniu>“. (6) „<...> kad bendradarbiavimas būtų paremtas lygiomis teisėmis>“. (9) „<Skatinu teigiamą santykį vienam su kitu<...>“. (10) „<Sukuriu pagarbos<...> kultūrą<...>“. (11) „<...> pagarba vienas kitam<...>“. (15) „<...> jaustų<...> pagarbą jų nuomonei>“. (16)
	Vertinimas ir įsivertinimas, idėjų siūlymas	4	„<Skatinu grįžtamąjį ryšį, kad kiekvienas kolektyvo vaikas įsivertintų ir viso kolektyvo darbo įvertinimą>“. (1) „<...> siūlyti idėjas ir jomis pasinaudoti>“. (2) „<Kolektyve palaikome vieni kitus<...>“. (4) „<...> kurdami meną kartu vieni kitus praturtina, įkvepia, keičiasi idėjomis>“. (10)

Emocijų moduliavimas (N16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Ilustruojantys teiginiai
Būnant jautriam sau ir kitiems	Savęs pažinimas	2	<p>„<...>kylančios emocijos leidžia jam suprasti<...>ir pažinti save<...>“. (5)</p> <p>„<...>paklausti savęs<...>kodėl aš taip elgiuosi >, bus lengviau save suprasti“ (10)</p>
	Veiksmų ir veikimo prasmė	6	<p>„<...>suvokti veiksmų ar veikimo prasingumo prasmę“ (6)</p> <p>„<...> o lyderiams kartais tenka prisitaikyti“ (14)</p> <p>„<...> visi bando įsiklausyti ir veikti <...>“. (14)</p> <p>„<...>nebijotų būti atviri, suprastų savo ir kitų veiksmus<...>“. (15)</p> <p>„<...>kad muzikavimas teiktų malonumą sau ir kitiems“ (16)</p> <p>„<...> jie išmoko ir gali džiuginti kitus“ (16)</p>
Suprasti savo ir kitų emocijas	Išsaugant savitvardą stresinėse situacijose	6	<p>„<...>kalbamės, kaip reiktų veikti, įvykus nesėkmei<...>“. (2)</p> <p>„<...>sumažinant veiklos nerimą<...>“. (10)</p> <p>„<Siekiu, kad įvardintume<...>gal jaudulys pakišo koją<...>“. (14)</p> <p>„<Paaiškini, kad baimė yra normalus jausmas>“. (15)</p> <p>„<...>aš ją visaip raminu<...>Tu nebijok<...>“. (15)</p> <p>„<Kalbu, kad <...>suklysti nėra pats baisiausias dalykas<...>“. (16)</p>
	Reguluoti savo kylančias emocijas ir įvertinant kitų.	8	<p>„<...>padedu jiems išsiugdyti sugebėjimą suprasti savo ir kitų emocijas, kad mokėtų jas reguliuoti stresinėse situacijose<...>“. (3)</p> <p>„<...>išsaugoti ramybę“ (4)</p> <p>„<...>patarti, kad jie mokėtų valdyti emocijas“<...>“. (7)</p> <p>„<...>svarbu, kad vaikas pažintų savo emocijas ir jas mokėtų sureguliuoti<...>“. (8)</p> <p>„<...>būtų jautrūs kitiems“ (9)</p> <p>„<...>kad mokiniai<...>toleruoti kiekvieno ansamblio dalyvio kitoniškumą, suprastų jų emocijas“ (11)</p> <p>„<...>apmąstyti, analizuoti<...>kokias emocijas sukėlė<...>“. (13)</p> <p>„<...>įvertinus kitų<...>emocinius išgyvenimus“ (15)</p>

Savivaldžio mokymosi raiška ugdant lyderystę (N=16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Gebėjimas valdyti savo mokymosi turinį	Veikti savarankiškai	6	„<...>atlikti savarankiškai<...>“. (1) „<Sudaryti sąlygas mokinio<...>savarankiškumui<...>“. (2) „<...>mokytis savarankiškai<...>“. (5) „<...>savarankiškai namuose>“. (10) „<...>jis pats nusprendžia, kuriuos norės mokytis<...>“. (11) „<...>savarankiškai planuoja<...>“. (13)
	Galimybė įsivertinti	2	„<...>mokėti save vertinti<...>“. (6) „<...>įvertinti savo galimybes<...>“. (9)
	Prisiimti atsakomybę	2	„<mokinio atsakomybei pasireikšti<...>“. (8) „<Atsakomybės jausmas<...>“. (16)
	Planuoti laiką	2	„<...> per kiek laiko išmoks atliekamus kūrinius“. (7) „<...>ar jis programą greičiau<...>“. (10)
	Rinktis muzikinę veiklą	7	„<...>mokiniai renkasi kūrinius, veiklas<...>“. (4) „<...>renkasi kokius nori kūrinius groti<...>“. (5) „<...>galima pasirinkti antrą instrumentą<...>“. (5) „<...>pasirenkant repertuarą, interpretuojant kūrinių<...>“. (6) „<...>dažnai leidžiu pasirinkti kūrinių, kurį norėtų išmolti ir atlikti; vaikai gali rinktis kūrinius<...>“. (7) „<...>renkasi kolektyvą<...>“. (10) „<...>gali pasirinkti užduotis, pratimus<...>“. (12)
Mokytojo vaidmuo	Poreikių tenkinimas	3	„<...>pagal mokinių poreikius<...>“. (3) „<Prisitaikyti prie kiekvieno vaiko poreikių<...>“. (5) „<...>mokymosi būdus derinu<...>atitiktų jų poreikius>“. (9)
	Reflektuoti	2	„<...>nuolatinė refleksija<...>“. (1) „<...>reflektuoti<...>“. (2)
	Padedą, pataria	5	„<...>suteikiu pagalbą, patariu<...>“. (6) „<...>mokytojas turi padėti<...>“. (7) „<...>patarti mokiniui mokymosi tobulinimo būdus<...>“. (9) „<...>man patariant<...>“. (12) „<Aš patariu<...>“. (15)
	Organizuoti grįžtamąjį ryšį	2	„<...>vykdau grįžtamąjį ryšį<...>“. (2) „<...>organizuoti grįžtamąjį ryšį>“. (12)

Mokytojas – pavyzdys (N=16)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Idealizuota įtaka (elgesys)	Formuluojant tikslus	2	„<Išsikeliu sau tikslus apie kuriuos pasakoju vaikams, kad mokėtų siekti savo tikslų<...>“. (5) „<Pamokų metu <...> siekti savo tikslų<...>“. (16)
	Demonstruojant pasitikėjimą savimi	4	„<Kiekvieną pamoką mokytojas muzikos mokykloje yra pavyzdys – mokytojas profesionalas<...>“. (2) „<Koncerto metu, kai groju scenoje. Tai tikras pavyzdys“. (4) „<...>pademonstruoju jo atliekamą kūrinį – profesionalus kūrinio pateikimas juos labiau motyvuoja>“. (4) „<...>nuolatinis procesas, kai mokytojų mokiniai gali stebėti scenoje, koncertuojant>“. (10)
Įkvepiantis motyvavimas	Scenos baimės įveika	1	„<Aš dažnai su mokiniais kartu koncertuoju, tad manau, kad jie visada mato mano gerą pavyzdį kaip reikia laikytis scenoje, kaip nugalėti baimę<...>“. (5)
	Ugdantis nepasiduoti	2	„<...>aš visą laiką dainavau kartu su vaikais, buvau tokia pat šlapia, todėl nei vienas vaikas neišdrįso pasakyti, kad jis pavargo ar sušlapo<...>visų natos tirpo lietuje, bet ugdėme valią ir atkaklumą<...>“. (13) „<Likus 10 min. iki mūsų su mokiniais pasirodymo sugedo mano akordeono bosai <...> Teko groti viena ranka ir nesugadinti programos. Mokiniai pamatė, kad galima surasti tinkamus sprendimus bet kokiose situacijose>“. (14)
	Ugdantis bendradarbiavimą	1	„<...> kaip bendrauti, paaiškindama apie <...>bendradarbiavimą<...>“. (2)
	Ugdantis atsakomybę	1	„<Prieš pasirodymus stengiuosi išsaugoti ramybę ir atitinkamai elgtis, taip savo pavyzdžiu ugdau vaikų atsakomybę už savo emocijas ir elgesį>“. (10)
	Ugdantis pasitikėjimą savimi	1	„<Kartu su mokiniais koncertuoju, taip jie mokosi pasitikėjimo savimi>“. (9).
Intelektualus skatinimas	Ugdantis kūrybiškumą	1	„<Vaikams atlieku jų kūrinius įvairiai interpretuodama, taip skatinu jų kūrybiškumą>“. (16)
	Būti empatiškais	3	„<Įvardiju emocijas, kurios kyla atliekant kūrinius ir ne tik, taip padedu jiems išsiugdyti sugebėjimą suprasti savo ir kitų emocijas įtraukdama į diskusijas>“. (3) „<...>paaiškinu apie toleranciją, kantrybę, pagalbą<...>“. (2) „<...>stengiuosi visada išklaudyti, patarti<...>“. (2)

Mokinių kūrybiškumo gebėjimo raiška (N=14)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Savarankiškai mąstant	Interpretuojant	4	„<...>galiu pati interpretuoti savaip<...>“. (3) „<Grodamas pats interpretuoju savo kūrinį>“. (4) „<...>galiu pati interpretuoti savaip<...>“. (5) „<...>groti kūrinį taip, kaip aš girdžiu>“. (13)
	Improvizuojant	3	„<...>muzikuodamas <...>improvizuoji>“. (5) „<...>improvizuojant ir bandant kurti savą kompoziciją>“. (7) „<...>atrasti naujus ar tuos pačius grotus kūrinį vis naujais garsais>“. (14)
Saviraiška (nebijojimas permainų)	Varijuojant atlikimo įtaigumu	3	„<...>kaip tą kūrinį<...>kaip jį perteikti žiūrovams<...>“. (6) „<...>muzikinėje vaidyboje>“. (7) „<...>galime atsiskleisti ne tik muzikaliai, bet ir parodyti savo aktorinius sugebėjimus>“. (9)
	Išraiškingai atliekant kūrinio tekstą	6	„<...>bei labai jaučiant pačią muziką>“. (2) „<...>kai įsijaučiu į muziką>“. (3) „<Grodamas kūrinį turiu kontroliuoti savo emocijas, jausmus, taip tampa emocionaliu>“. (4) „<...>grojant kūrinį man pavyksta labiausiai atsiskleisti>“. (11) „<...>grojant kūrinį išreiškiu daugybę emocijų: liūdesį, džiaugsmą, pyktį, nusiramimą>“. (13) „<...>kūrinio atlikime<...>ne tik atgroti tekstą, bet ir perteikti emociją>“. (14)

Mokinių kritinio mąstymo gebėjimo raiška (N=14)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Analizuoja sėkmes ir nesėkmes	Analizuoja rezultatus	7	<p>„<Pamatau gerus rezultatus grodama<...>“. (1)</p> <p>„<Buvau neatsakingas, bet muzikinėje veikloje reikėjo daug atsakingumo, tad jį išsiugdžiau<...>“. (2)</p> <p>„<...>nepasiseka, nes apleidžiu darbus, kuriuos galėčiau atlikti<...>“. (3)</p> <p>„<...>mano rezultatai ne visada geri, nes būnu per daug įsitempusi<...>“. (4)</p> <p>„<...>jeigu netingėčiau, galėčiau pasiekti dar daugiau>“. (7)</p> <p>„<Mokantis vis naujų, skirtingo pobūdžio kūrinių patiriu sėkmę>“. (8)</p> <p>„<...>baisu suklysti, norisi kuo geriau viską atlikti<...>“. (14)</p>
	Ieško problemos sprendimo būdų	8	<p>„<...>svarbu nusistatyti kiekvienai gautai užduočiai tikslą – ne tik išmokyti pagroti kūrinių<...>“. (5)</p> <p>„<Daugiau pamastyt kaip aš noriu pagroti, kad būtų smagu man ir mokytojui>“. (6)</p> <p>„<...>ieškau būdų, kad gražiau sugročiau“. (8)</p> <p>„<...>norint atsiskleisti man reiktų labiau pasitikėti savimi<...>“. (9)</p> <p>„<...>pirmiausia tai reiktų perlipti per save ir daugiau muzikuoti>“. (10)</p> <p>„<Manau nereikėtų taip rimtai vertinti kiekvienos veiklos, nes taip užsikraunu per didelę atsakomybę>“. (11)</p> <p>„<...>Reikia prisiversti daugiau praktikuotis, kad pasisektų>“. (12)</p> <p>„<...>reikia būtent prie jų ir padirbėti, o ne daryti tai, kas jau gerai gaunasi>“. (13)</p>
Pažįstant save	Įvardija savo stiprybes ir silpnybes	7	<p>„<Mano stiprybės yra drąsumas, gebėjimas bendrauti<...>, o silpnybės yra ne visada būnu užtikrinta savimi<...>“. (1)</p> <p>„<...>pasitikėdama savimi, nes žinau, kad į tai įdėjau daug darbo>“. (3)</p> <p>„<mano stiprybė yra lankstumas, todėl dažniausiai visur esu pasiruošusi dalyvauti<...>mano silpnybė yra nemokėjimas priimti kritikos ir uždarumas<...>“. (5)</p> <p>„<...>kokios yra stiprybės (gera atmintis<...>)bei silpnybės (nenoras mokytis sunkių kūrinių<...>“. (8)</p> <p>„<...>mano stiprybė yra mano užsispyrimas pabaigti tai, ką pradėjau<...>. Silpnybė yra, kad man trūksta drąsos ir pasitikėjimo savimi<...>“. (9)</p> <p>„<Stiprybė – pažado tesėjimas, silpnybė – tingumas>“. (12)</p> <p>„<...> jautrumas gali virsti ir stipriąja mano puse<...>“. (14)</p>

	<p>Įvardija savo charakterio bruožus</p>	<p>8</p>	<p>„<...>ne visada būnu užtikrinta savimi, bijau parodyti daugiau nei galiu, nes bijau suklysti>“. (1) „<...>esu cholerikas, tad dažnai tenka nervuotis<...>reikia tiesiog keisti požiūrį<...>“. (2) „<...>pasitikėdama savimi, nes žinau, kad į tai įdėjau daug darbo>“. (3) „<...> esu darbšti ir užsispyrusi, todėl galiu išmokti groti net ir sudėtingus kūrinius<...>“. (4) „<...>aš galiu susikaupti, bet atsipalaiduoti ne>“. (6) „<...>esu užsispyręs, bet labai tingus<...>“. (7) „<Mokymuisi nereikalingų veiklų prioretizavimas, tingėjimas>“. (8) „<Patirtis, kad kiekvieną kartą jauties vis stipresnis mokindamasis>“. (10) „<...>mano mėgstamiausia mokymo forma yra grojimas kompanijoje>“. (13)</p>
--	---	-----------------	--

Mokinių atkaklumo gebėjimo raiška (N=14)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Siekiant tikslo	Siekiant galutinio norimo rezultato	8	<p>„<...>pasiekus kažkokias muzikines aukštumas“. (2)</p> <p>„<...>užimti aukštą vietą konkurse“. (2)</p> <p>„<...>atkaklumas pasireiškia norint kitame renginyje pasirodyti dar geriau už kitus<...>“. (4)</p> <p>„<...>matai, kad pasirodai kartais net geriau nei kiti ir sieki norimo rezultato<...>“. (4)</p> <p>„<...>judėti, o nestovėti vietoje siekiant tikslo<...>“. (7)</p> <p>„<...>atkaklumu galėčiau pasiekti daug daugiau“. (8)</p> <p>„<...>vis daugiau kažko naujo, kur galėčiau tobulėti<...>“. (9)</p> <p>„<Man svarbu pasiekti ne tik gerą grojimo rezultatą, bet taip pat ir gauti gerą pažymį<...>“. (9)</p>
	Aktyviai dalyvaujant muzikinėje veikloje	6	<p>„<...>aktyviai dalyvauju įvairiuose konkursuose ir festivaliuose, taip siekiu savo tikslo<...>“. (4)</p> <p>„<...>savo mokyklos atstovavimas konkursuose<...>“. (5)</p> <p>„<...>atkakliai koncertuoju, tai mano tikslas<...>“. (7)</p> <p>„<...>atkaklumas pasireiškia dalyvaujant konkursuose<...>“. (9)</p> <p>„<...>atkaklumas pasirodo ruošiantis konkursui>“. (13)</p> <p>„<...>dalyvausime kokiame nors konkurse, festivalyje ar koncerte, tai mūsų tikslas>“. (14)</p>
Įveikiant mokymosi sunkumus	Tobulinant muzikinį atlikimą	5	<p>„<...>atkaklumas mano pasirodo kai išmokai tokį kūrinį, nori išmolti ir įveikti dar sunkesnį>“. (2)</p> <p>„<...>tobulinti kūrinį, tai ir atkaklumas<...>“. (2)</p> <p>„<...>sunku būną, kol tobulini kūrinį<...>“. (8)</p> <p>„<...>mokausi naują sudėtingą kūrinį<...>,atkaklumo reikia, kad tikrai galėčiau jį sugroti“. (11)</p> <p>„<...>sunkus ir atkaklus darbas slypi už kiekvieno kūrinio>“. (11)</p>
	Įveikiant sunkumus ir ieškant kelių spręsti problemas	4	<p>„<...>norim sudalyvauti kuo daugiau, todėl dažnai atkakliai dirbam ir repetuojam papildomai>“. (4)</p> <p>„<...>atkakliai dalyvauti visose privalomose ir papildomose repeticijose nepaisant vietos ir laiko, nes reikia išmolti<...>“. (5)</p> <p>„<...>nebijai, kad suklysi<...>galima tą klaidą atkakliai ištaisyti<...>“. (5)</p> <p>„<...>jei nepavyksta ir būna sunku, atkakliai bandome dar kartą<...>“. (13)</p>

Emocijų moduliavimas (N=14)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Suprasti savo ir kitų emocijas	Gebėti atpažinti savo emocijas	4	<p>„<...>žinau kas man svarbu ir kas nesvarbu<...>“. (2)</p> <p>„<...>jaučiau, kad jaudulys pakišo koją<...>“. (8)</p> <p>„<suprantu savo emocijas<...>“. (9)</p> <p>„jau žinau kaip emocijos mane nori įveikti<...>“. (13)</p>
	Gebėti atpažinti kitų emocijas	4	<p>„<reikia teisingai suprasti kitus koncertuojančius<...>“. (1)</p> <p>„<...>mačiau kad jai blogai<...>stengiausi būti šalia>“. (5)</p> <p>„<...>kalbėjomės visi kodėl jiems nepasisekė, jaudulys įveikė<...>“. (6)</p> <p>„<...>įlindau į jo kailį ir supratau kodėl jis taip sakė<...>“. (10)</p>
Rasti sprendimo būdus	Teigiamai reaguoti	2	<p>„<...>kai mūsų mėginimai nesutampa<...> tenka nusiraminti<...>“. (13)</p> <p>„<...>kai nepasiseka sugroti nenusimenu, pavyks kitą kartą>“. (14)</p>
	Valdyti emocijas	9	<p>„<kai jau pastebiu kylančias emocijas pradėdu giliai kvėpuoti>“. (2)</p> <p>„<oi kaip reikia suvaldyti savo emocijas scenoje<...>“. (4)</p> <p>„<...>jaudinuos kol neužlipu ant scenos, o tada jau susikaupiu<...>“. (5)</p> <p>„<...>turiu susivaldyti prieš koncertą<...>“. (7)</p> <p>„<...>joms suvaldyti pasirenku ramią vietą<...>“. (8)</p> <p>„<...>ansamblio pamokoje nešaukiam, nesimušam, nors kartais taip norėtūsi<...>“. (10)</p> <p>„<Kai jaučiuosi blogai imu groti man patinkantį kūrinį>“. (11)</p> <p>„<...>bandžiau valdyti emocijas, kad tik pabaigčiau kūrinį<...>“. (12)</p> <p>„<...>dabar aš jau drąsiai jaučiuosi scenoje>“. (14)</p>

Muzikos mokyklos mokinių bendradarbiavimo kultūra (N=14)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Teigiama tarpusavio priklausomybė	Siekiant bendro tikslo	6	<p>„<...> komandai, kuri siekia to pačio tikslo<...>“. (5)</p> <p>„<...> mūsų tikslas yra groti ne atskirai, o vieningai<...>“. (6)</p> <p>„<...>nes siekiame bendro tikslo>“. (8)</p> <p>„<...>kad nepavesčiau kolektyvo vardan tikslo>“. (10)</p> <p>„<...>atsakinga nuo savo partijos atlikimo>“. (12)</p> <p>„<...>kolektyvas, kuris turi bendrą tikslą“. (13)</p>
	Jaustis reikalingam	5	<p>„<...>jaučiuosi tikrai reikalingas>“. (2)</p> <p>„<...>kolektyve visada jaučiuosi reikalinga<...>“. (4)</p> <p>„<...>visada jaučiuosi reikalinga kolektyve>“. (9)</p> <p>„<...>jaučiuosi kolektyvo dalimi>“. (11)</p> <p>„<...>smagu jaustis kažko didesne dalimi>“. (14)</p>
Pasitikėjimu ir palaikymu sukurta aplinka	Galimybė išsakyti nuomonę, sulaukti pagalbos ir ją suteikti	9	<p>„<galiu su kitais pasidalinti savo<...>idėjomis>“. (2)</p> <p>„<...>išklausti kitų nuomonės ir išreikšti savąją>“. (4)</p> <p>„<Gali pasiguosti ir pasitarti>“. (5)</p> <p>„<...>labai svarbu atsižvelgti į kitų nuomonę>“. (7)</p> <p>„<...>kada iškyla problema, sulaukiu pagalbos>“. (10)</p> <p>„<...>galiu<...>išgirsti patarimų<...>“. (11)</p> <p>„<...>pasidalinam patarimais<...>“. (12)</p> <p>„<...>visada išsakome savo nuomonę, kritiškai vertiname<...>“. (13)</p> <p>„<...>visada jaučiamas kolegų palaikymas<...>“. (13)</p> <p>„<...>pasidalinam patarimais<...>“. (14)</p>
	Pasitikėjimas savimi ir kitais	7	<p>„<Ansamblyje išmokau ne tik savimi pasitikėti, bet ir kolektyvu>“. (3)</p> <p>„<Čia mes priklausomi vienas nuo kito, todėl pasitikėti labai svarbu>“. (6)</p> <p>„<Koncertuojant<...>juk kalbėti negalime, tada tenka draugą suprasti iš kūno kalbos, gestų>“. (7)</p> <p>„<...>su muzikos kolektyvu bendrai ieškome išeities<...>“. (10)</p> <p>„<...>bet kažkokiu būdu bendrai su visais išvyniojom<...>“. (11)</p> <p>„<...>mes priklausomi vienas nuo kito, todėl pasitikėjimas labai svarbus>“. (13)</p> <p>„<...> pasidalinam patarimais, kaip sunkesnes vietas atlikti>“. (14)</p>

Mokinių asmeninių poreikių tenkinimas (N=14)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Atsižvelgiama į poreikius renkantis veiklą	Dalyvaujant muzikinėje veikloje	12	<p>„<...>dalyvauti konkursuose ar kitose šventėse“ (1)</p> <p>„<...>rinktis laisvai ir koncertus<...>“ (2)</p> <p>„<...>groti vienai ar su kitu mokiniu arba mokytoju“ (3),</p> <p>„<...>galimybė pasiderinti <...>kokią veiklą gali lankyti<...>“ (4)</p> <p>„<...>sutikti arba atsisakyti dalyvauti konkursuose, šventėse ir kituose renginiuose“ (5)</p> <p>„<...>vesti renginį bei jame pagroti<...>“ (6)</p> <p>„<...>groti ansamblyje ar solo<...>“ (7)</p> <p>„<...>kokiame koncerte ar konkurse noriu dalyvauti<...>“ (9)</p> <p>„<...>pasirinkti antrą papildomą instrumento pamoką<...>“ (11)</p> <p>„<...>groti ansamblyje<...>“ (12)</p> <p>„<...>išvykas<...>“ (13)</p> <p>„<...>grupines pamokas, tokias kaip choras ir folkloras“ (14)</p>
	Renkantis kūrinius ir jų atlikimą	11	<p>„<...>išsirinkti kūrinių<...>“ (1)</p> <p>„<...>rinktis kūrinius<...>“ (2)</p> <p>„<...>rinktis kokius kūrinius noriu groti ir kaip juos groti<...>“ (3)</p> <p>„<...>Dar galiu rinktis kūrinius“ (5)</p> <p>„<...>interpretuoti pagal save<...>“ (5)</p> <p>„<...>dėl savo kūrinių“ (6)</p> <p>„<...>kokius kūrinius grosiu<...>“ (9)</p> <p>„<...>išsirenkant kūrinius<...>“ (10)</p> <p>„<...>man pačiam patinkantys kūriniai“ (12)</p> <p>„<...>Galiu groti tuos kūrinius, kurie man patinka<...>“ (13)</p> <p>„<...> išsirinkti pačiam kūrinius“ (14)</p>
Individualus dėmesys	Planuojant veiklą	9	<p>„<...>organizuoti, vertinti savo mokymąsi<...>“ (1)</p> <p>„derinti savo pamokos laiką, kuris yra prieinamesnis<...>“ (3)</p> <p>„<...>galimybė pasiderinti laiką<...>“ (4)</p> <p>„<...> turi atsakingai repetuoti ir susiderinti su visu orkestru<...>“ (5)</p> <p>„<...>rengiant renginius<...>“ (8)</p> <p>„<...>savarankiškai planuoti savo veiklą<...>“ (9)</p> <p>„<...>Pats pasirenku per kiek laiko išmoksiu“ (13)</p> <p>„<...>Atsiskaityti galiu tada, kai paruošiu kūrinius<...>“ (13)</p> <p>„<...>kiek ir kada grosi namuose savarankiškai<...>“ (14)</p>
	Išsakant asmeninę nuomonę	8	<p>„<...>pasakyti savo nuomonę<...>“ (1)</p> <p>„<...>išsakome savo nuomonę<...>“ (2)</p> <p>„<...>kas galbūt mąsto ir klaidingai, nėra problemos, nes visada tavo nuomonė bus priimta<...>“ (3)</p> <p>„<...>visi turime žodžio laisvę ir galime išsakyti savo nuomonę<...>“ (5)</p> <p>„<...>visada turime žodžio laisvę, kuri yra išklusoma“ (6)</p> <p>„<...>laisvai reikšti mintis, nes mus išklauso, pataria<...>“ (8)</p> <p>„<...>visi esame išklusomi<...>“ (9)</p>

Muzikos mokyklos mokytojas (N=14)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Intelektualusis skatinimas	Skatina savarankiškumą	2	„<...> tai mokytoja sugalvojo pasidaryti įrašus ir pasiūlė sumontuoti“. (13) „<...> vis skatina groti savarankiškai namuose<...>“. (14)
	Veikia kūrybiškai ir skatina kūrybiškumą	3	„<...> jis skatina mano kūrybiškumą<...>“. (11) „<...> dažnai mokytoja improvizuoja<...>“. (12) „<...> stebiuosi savo mokytojos kūrybingumą, kai mums neišeina visiems pagroti<...>“. (13)
	Ugdo mokymuisi	7	„<...> visada mokytoja skatina ir drąsina elgtis taip, kaip tu galbūt nepasielgtum<...>“. (2) „<...> skatindama mus siekti tikslo“. (4) „<...> nenuleisti rankų ir išlaukti<...>“. (5) „<...> visada skatina daug groti ir liepia nepasiduoti“. (9) „<...> mano mokytoja skatina<...> groti<...>“. (9) „<...> kai kas nors neišeina, vis bando paskatinti“. (10) „<...> man jo <...> paskatinimas labai padėjo mokytis<...>“. (11)
Įkvepiantis motyvavimas	Siekti aukštesnių rezultatų	6	„<...> mokytoja motyvavo nepasiduoti<...>“. (4) „<...> mokytoja mane <...> motyvavo, kad man tikrai pavyks geriau“. (7) „<...> vis daugiau ir daugiau groti, siūlydama<...> galėčiau<...> tobulėti“. (9) „<...> stiprybės atsiranda, kai pradeda drąsinti“. (11) „<Mokytoja mane ramindavo ir padrąsindavo, kad aš tikrai sugebėsiu daugiau<...>“. (12) „<Mokytoja visada skatindavo tobulėti<...>“. (12) „<...> turime gerą mokytoją, kuri motyvuoja groti toliau<...>“. (13)
	Bendradarbiavimo kultūra	12	„<...> visada gali jai išsipasakoti“. (1) „<Mano santykiai su mokytoja yra labai artimi<...>“. (2) „<...> aš pasitikiu ja<...>“. (3) „<...> mokytoja kantriai dirba<...> visada jaučiuosi gerai“. (4) „<...> visos blogos emocijos yra pamirštos arba primenamos su šypsena<...>“. (5) „<...> iš mokytojos turiu jausti šilumą, o tai tikrai jaučiu<...>“. (6) „<Kad ir kaip mokytoja pyktų, ji niekada to neparodo kitiems>“. (7) „<...> atsako į mano klausimus ir duoda patarimų“. (8) „<Mano santykiai su mokytoja yra puikūs<...>“. (9) „<...> davė daugybės patarimų<...>“. (10) „<...> mokytojo palaikymą visada jaučiau<...> ramindavo ir padrąsindavo“. (11) „<...> mano mokytoja yra lyderė, kuri sulipina visą kolektyvą“. (13)

Individualusis dėmesys	Atsižvelgia į sekėjų poreikius ir interesus	3	„<...> padeda kai yra sunku sugroti, puikiai išaiškina kas mane domina <...>“. (1) „<...> mėgstu paimprovizuoti <...> mokytojas į tai atsižvelgia <...>“. (8) „<...> dažnai noriu kartu su mokytoja groti, o jis niekada neatsisako <...>“. (9)
	Atsižvelgia į kiekvieno asmeninius gebėjimus	2	„<...> mokytoja išrenka kūrinius kurie man patinka ir kuriuos galiu sugroti <...>“. (3) „<...> ne visada įstengiu išmolti visus kūrinius, tai mokytojas parenka man tinkamesnius, kad sugebėčiau <...>“. (10)
Idealizuota įtaka	Asmeninis pavyzdys	5	„<Ji yra mano pavyzdys, kaip <...> būti tokiu puikiu žmogumi kaip ji>“ (1) „<...> iš savo mokytojos išmokau būti kantriu <...>“. (2) „<...> iš jos <...> galiu pasimokyti ir kažkada pritaikyti savo gyvenime>“. (3) <...> mokytoja yra mano pavyzdys <...>“. (5) „<...> man mano mokytoja yra pavyzdys, nes niekada nemačiau jos piktos ar blogos nuotaikos>“. (9)
	Profesinis pavyzdys	5	„<Ji yra mano pavyzdys, kaip aš norėčiau groti <...>“ (1) „<...> iš savo mokytojos išmokau <...> pasitikėti savimi ir nebijoti reikšti savo nuomonės>“. (2) „<...> užtekdavo pirmą kartą išklaudyti kaip specialybės mokytojas ji sugrodavo <...>“. (11) „<...> dažnai mokytoja pataria ir pati pagroja <...>“. (13) „<...> kai pačią matau ant scenos grojančią. Tada visada norisi daugiau <...> tobulinti savo įgūdžius>“. (14)

Gerbiami pedagogai,

Šia apklausa norėčiau sužinoti teorines ir praktines mokinių lyderystės gebėjimų raiškos požymių galimybes muzikos mokykloje.

Kokiais, Jūsų manymu, gebėjimais turi pasižymėti muzikos mokyklą baigęs ugdytinis (įvardinkite ne mažiau 5 gebėjimų).

Pateikite pavyzdį (aprašykite situaciją ar įvykį), kada jūs buvote vaikui pavyzdžiu, ko jie iš to pasimokė ir kaip tai vyko.

Kokios, Jūsų nuomone, vaikų savybės trukdo vaikams pasiekti geresnių rezultatų, nei jie galėtų?

Ko, Jūsų nuomone, reikia, kad jie tai galėtų padaryti?

Kaip Jūs manote, kokiais aspektais vaikams svarbu pažinti save?

Kaip sukuriate sąlygas vaikams geriau pažinti save?

Kokiose veiklose padedate mokiniui kūrybiškai atsiskleisti?

Kaip sudarote sąlygas vaikams nuolat tobulėti siekiant kūrybiškumo? (pateikite pavyzdžių)

Pateikite pavyzdžių, kuomet Jūsų organizuojamoje veikloje buvo sudarytos galimybės pasireikšti vaikų kritiniam mąstymui.

Pateikite pavyzdžių, kaip sudarote sąlygas vaikams rizikuoti.

Kaip savo organizuojamoje veikloje sudarote sąlygas vaikams priimti sprendimus?

Kame šios galimybės pasireiškia ?(pateikite pavyzdžių).

Kokias veiksmis motyvuojate vaikus būti atkakliais? Pateikite pavyzdžių kaip tai vyksta.

Kas, Jūsų nuomone, svarbu, kad vaikai galėtų mokytis savivaldžiai?

Kaip sukuriate sąlygas pasireikšti vaikų savivaldžiam mokymuisi?

Kaip savo organizuojamoje veikloje padedate vaikams suvokti emocijas ne kūrybinėje veikloje?

Kokiomis formomis Jūsų organizuojamoje veikloje dažniausiai pasireiškia vaikų bendradarbiavimas?

Kaip Jūs savo organizuojamoje veikloje sukuriate sąlygas bendradarbiavimo kultūrai puoselėti? (pateikite pavyzdžių)

Dėkoju už bendradarbiavimą 😊

Gerbiami mokiniai,

Maloniai kviečiu atsakyti į žemiau esančius klausimus apie savo vaidmenį ir patirtį muzikos mokykloje.

Kokiais, tavo manymu, gebėjimais tu pasižymėsi baigęs muzikos mokyklą? (įvardink ne mažiau 5 gebėjimų)

Pateik pavyzdį (aprašyk situaciją ar įvykį), kada tavo mokytojas buvo tau pavyzdžiu, ko tu iš to pasimokei ir kaip tai vyko.

Kokios, tavo nuomone, tavo savybės trukdo pasiekti geresnių rezultatų, nei tu gali? Ko, tavo nuomone, reikia, kad tu tai galėtum padaryti?

Kas, tavo manymu, svarbu norint pažinti save?

Kokiose veiklose ir kaip gali kūrybiškai atsiskleisti?

Kaip suvaldai savo emocijas koncertinės programos parengime? Kaip jauti ir supranti kitus muzikuojančius?

Kokiose veiklose ir kaip pasireiškia tavo atkaklumas? Pateik pavyzdžių kaip tai vyksta.

Kaip gali patenkinti savo poreikius muzikuodamas muzikos mokykloje? (pateik pavyzdžių).

Kokiose muzikos mokyklose veiklose bendradarbiauji su kitais vaikais? (papasakok kaip tai vyksta). Kas įtakoja tavo muzikavimą kolektyve? (Kokiais pavyzdžiais gali pagrįsti, pasidalink savo patirtimi).

Dėkoju už bendradarbiavimą 😊